

1211 יצחק יוסף - ספר פירוש רמב"ם

תכה בראשית לב וישלח

אונקלוס

7 וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו וישלח יעקב אנדרין קרמוהו

לקב בהיר

רש"י

(ב) רכושיו זכרום לנרעה נב"ר ובתנחומא הכריחו זאת מנ' דברים, חדא מנח הסמיכות שפרשה של מעלה מקיים שהיו לפניו ב' מחנות לה לקח מנ' מחנות ושלח מלאכים בלשון רבים, ויש להרחיב פירושו ו'ל שמוך מהסמיכות סמכו פירושו על יחור חיבה לפניו, כי בשלמא ואלה יהודה שלח לפניו גושה פירושו שהוא יעקב הלך לשם ושלח את יהודה לפניו, וכן שלח לפניו ארבע עשרה פירושו שכלם הלכו למצרים אלא שהקב"ה שלח לפניו את יוסף, אבל כאלו יעקב לא הלך לשעיר גם לא היה נדעמו לילך עם אלה ודאי פירושו לפניו מאותן מלאכים שהיו לפניו (רא"ם), ושינה מק"ו מיוסף והגר

אור החיים

ד. וישלח. לל"ד אומרו לפניו ללא לורך. גם למה הולך לומר חיבת אחיו כי ידוע הוא עשו שהוא אחיו, גם למה הולך להזכיר ארצה שעיר שדה וגו', כי השליחות לא ישתכח אם יהיה שם או במקום אחר, ועוד דקדק לומר ארצה ולא אמר לארץ, והגם שאמרו ז"ל (יצמות י"ג.) כל מקום שצריך למ"ד וכו', אף על פי כן הלא דבר הוא שגורם שינוי. אכן כוונת הכתוב הוא לתת טעם לאומרו וישלח מלאכים למה ישחמש במשרתי עליון ללא לורך כי יכול עשות הדבר על ידי משרתי אדם גם בני איש, לזה אמר לפניו פי' ללד היותם לפניו דן כי הורשה להשתמש בהם כאשר יעריך להם בדבר שאין יכול עשות על ידי בני אדם, ואמר כי הולך להם ללד שהשליחות הוא אל עשו והוא אדם גדול כידוע לפי דבריהם ז"ל (צ"ר ע"ה) ושליחות אחרים אפשר שלא יחשיב אותם להשיבם. או אפשר שיקדים להכותם מבלי שבז ויבא על יעקב כאשר ידאב הנשר מה שאין כן המלאכים. גם באמצעות שליחותם יפחד ורחב לבו (צ"ב) בראותו אצל השמים וכאומרו ז"ל (שם) מהם לבושי אש ורוכבי סוסים וכו' ע"כ, שבה ירא לבל עשות רע. ואומרו אל אחיו פי' טעם השתדלותו בשליחות זה בדרך שלום ורכנות ללד היותו אחיו ויהיה חש שלא יכנס עמו במלחמה שמה יעמדו לו זכות אבותיו. או ירצה על זה הדרך אל עשו שהוא שונא, אל אחיו שאינו שונא

אור בהיר

(א) פסוק הוא בישיע"י ס'. ופי' שיתרחב לבבו ויקבלו באהבה. (ב) כי האות למ"ד מורה שילכו לארץ, וזה אינו אמת, על כן השיטתו. (ג) כי יכול להיות בארץ שעיר הגם שכבר לא ממקומו, מה שאין כן שדה אדום נקרא שדהו ונתלתו בפרעות. (ד) פירושו שניהם היו נבדלים, ולשניהם מלכה. (ה) והוא כמו ה"א הידיעה.

אונקלוס

בראשית לב וישלח תכו

7 וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו וישלח יעקב אנדרין קרמוהו

רש"י

לקב בהיר

(הח): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל חיבה שצריכה למ"ד בתחלתה העיל לה הכתוב ה"א בסופה (יבמות י"ג): (ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גרתי, איך* כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך* עינו וסחמת. א"ע. * אבי שאמר לו.

וכו שבעה הלוך היו מלאכי חלקים מוכנים לשמש כל שכן יעקב מוכר האבות: (ג) כבר אמרנו שזה דוק במקום שהלמ"ד משמשת. אל תוך" אבל לא במקום שאר שימושי הלמ"ד (ג"א): (ד) אין המקרא יולא מפשוטו, ופשוטו הוא שאין כוונת רבינו לומר שיעקב שלח דברים הללו לומר לעשו, כי מלבד שאין זה פשוטו של מקרא גם אין טעם לומר לעשו דברים הללו, וכן "הדבר אחר" שתר"ג מנחת שמו, וכל זה לא יסבך כעסו, ואדרבה, אלא פירוש הכוונת הוא שני' אהובים ונפרט ב' אחים נאמנים כותבים זה לזה מכתבים או מודיעים זה לזה ע"י שליחים חיונים בריאתם פרנסתם וכל מה שעבר עליהם, ונפרט בשם להם להודיע בשורה טובה כגון שנעשה או נפתח או נולדו לו בנים וכדומה, לפי שידוע שאחיו הגאמן ג"כ ישמה בשמחה, וזה סימן שמכיר אותו לאוהבו ואינו ירא לפחד לו גדולה ועושרו, וזו היפה כוונתו של יעקב בשליחותו וכוונת שכתב רש"י ז"ל נד"ה ושלחה להגיד לאדוני להודיע שאני בא אליך למנוח חן בעיניך שאני שלם עמך ומבקש להבחך, פי' בעבור זה אני מודיעך כל מה שעבר עלי עד היום, וגם שאני עמה בדרך לבוא אלך כדי שדעת מזה שאני את נאמן לך וגם אני יודע שאתה את נאמן לי, וכל זה פשוט, אבל חז"ל ראו עוד כוונה הנסתר בדברי יעקב, כי כל האמור הוא רק אמירה ואינו האמת, שנאמת לא יעקב היה אוהב את עשו ולא עשו היה את נאמן ליעקב, וא"כ אדרבה על ידי שליחות זה נמוודע לעשו שיעקב בא לביתו ושיש לו עושר בבנים ובנכסים וזה יעורר הקנאה והשנאה, לזה דייקו חז"ל לשון הכתוב שאמר גרתי ואמר וכו' שיעקב במכוון שלח לו דברים הללו, ובלשון הזה מונה בהסתרה בין השורות ב' דברים, הא' שזה לו עשרים שנה שהוא נכנע מחמת לבן הרשע הרמאי ועשה לו הרגילות טבע שאינו מתאוה להיות שר וחשוב, וגם לעשו קורא בשם אדון כי בטבעו הוא להיות נכנע, וגם יש בו רמז וכוונה אחרת שמר תרי"ג מלות, ואם רצונו של עשו להרע לו נריך שידע שלא יעלה לו שה' אלקיו אשר הוא עבד נאמן לו לא יעזבו בידו, ולא כמו שהוא חושב שכל כך שנים אצל לכן לא אימלטו עשומד צדקו וכבר חיסר שיעתא דשמיל, וגם כמה ששלח לו יהי לי שור וממור וכו' ראו חז"ל כוונה עמוקה בהסתה, לומר שהגם שיש לו עושר רב אצל אין זה עשירות האמיתי

אור החיים

צימים המקווים לנו שתיבה אדום ירשה, והוא אומרו שדה אדום כשדה תחרש: ד. ויצו אותם לאמר. נריך לדעת למה הולך לומר לאמר אחר שאמר כה תאמרן לעשו. ואולי שיכוון לומר שיאמרו אליו שהוא טוב להם לומר אליו בסדר הזה, שזולת זה יחשוב כי השלוחים הם האומרים בנוסח זה לחושבם כי הוא הצבור בצבורתו ומן המוסר לדבר כן ולא ילאו הדברים מפי יעקב, לזה לזה אליהם שיאמרו כי הוא אמר כדברים האלה וקראו אדון עליו שבה

אור בהיר

(ז) לאדוני לעשו וגו' להגיד לאדוני וגו'. (ז) פי' כל השליחות בכלל אינו ידוע תכליתו, הגם שאולי ידוע הוא שאבן השליחות ידוע

K. Simon

1

תכונת בראשית לב וישלח תנח

ואחר עדיעתה: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה לתגיד לאדני למצאתי בבעיני: וישבו המלאכים אלי יעקב לאמר באנו אל

אונקלוס

קנת אחוך קנת עשו ואף אחי לקרמיתך וארבע מאה נכרא עמה: ויהי יעקב לקרא ועקת לה ופליג ית עמא די עמה וית ענא וית תורי ונמליא קתרון משרין: ויאמר אם ייתי עשו למשריתא קרא וימחנה ויהי ניי

אונקלוס

עם קנו דרית ואחרית עד קעון: ויהי כי תורין ותפרין ען ועבדון ואמקן ושפחית קתואה קרבוני קאשכחא רחמין בעיניך: ויתבו אונקלוס קנת יעקב קמימר אחינא

תכונת בראשית לב וישלח

ואחר עדיעתה: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה לתגיד לאדני למצאתי בבעיני: וישבו המלאכים אלי יעקב לאמר באנו אל

לקט בהיר

ושוגא כשהוא מיוסר, ומאמרנו ב' פעמים, אל"י אי"ב השני מאמר בפני עצמו, משא"כ אם יאמר אל אחיך עשו וכן הוא בכל מקומות, ומה שלא דרשו כלום בספוקי ה' לאדוני לעשו, כי אם אינו מיותר שרלונו של יעקב שיאמרו לו דוקא בזה הלשון כדי לפייסו בזניהם וז' (מהדרש"ל): י"י א"ר יודא ב"ר עילאי לא היא יראה לא היא נראה (ב"ר), בתמיה, הלא כשיירא ודאי שהוא מילר (נה"ק), שאם היה הכתוב אומר בהפך וילר לו ויירא היינו אומרים שדבר אחר הוא שמתמנה שהלך לו לכן ויירא, אבל לא מפני שירא בל הארה, גם לא ראה רש"י לפרש להפך כמו דלישא בקמט מדרש"י ויירא שמה יברוג אחרים וילר לו שמה יברג, מפני שיבא מאד שכתב אחר ויירא, ועל עצמו הוא שהיה מאוד לא על אחרים (צ"ל): יא) פי' אם עשו, והיה ממירא מאציו ילקח שיקללנו (רא"ם בשם תנח"י), ואם פירושו שמה יברוג מד' מאות איש שעם עשו אמי שפיר לשון רבים של אחרים, וגם למה לא אמר שמה יברוג את עשו, ואין מזה הכרח, שהגם שהכוונה על עשו אמר את אחרים אבד רישא, שאמר ברישא שמה יקרג הוא ע"י אחרים אמר בסיפא ההפך שמה יברוג את אחרים (לברוש), ואם הכוונה על די' מאות איש, קשה, למה הילר לו הלא (אין חשש משום קללת אציו) מחוייב הוא להרגם שהבא להרגן וסי', ומה שמירלו המפרשים שאנוסים הם מאלוניהם עשו (ובן נח אינו מחוייב למסור נפשו אפי' בשפיכת דמים) פלא הוא בעיני, הלא גם יעקב אנוס הוא, וכדלישא בכתבה"פ ש"ב שהגם שהכוול ארמיח קנאים פוגעים בו ומחוייב הקנאי להרגו אעפ"כ אם

רש"י

כעשו (כרשע) ב"ה) עודנו בשנאתו: (ח) ויירא ויצר. י' וירא שמה יכרג, וילר לו אס* יברוג הוא את אחרים י"י) (מ"ח): (ט) המחנה האחת והבחו. שנינו נטחאת: עשה יברג אחרים.

דש"י

שכרנוי כוכ גביר (לאחיק), שכרי לא נתקיימה"י צי (תנח"י כ"ה), ד"ח גרתי בנימטריא תר"י"ג, כלומר עם לכן הרשע גרתי ותר"י"ג מלות שמרת"י) ולא למדתי ממשעו הרעים (מ"ח - פס"ה) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ (תנח"י כ"ה): שור וחמור. דרך ארץ לומר על שוריים הרבה שור"י (כ"ה), אדם אומר לחבירו צליכה קרא התרגול, ואינו אומר קראו התרגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בל אלך"י: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך: (ו) באנו אל אחיך אל עשו. שכיית אומר אחי הוא"י, אבל הוא נובג עמך

לקט בהיר

שכרנוי צו אבא, שהוא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ פי' שהיה יושב בצלילי תחת גפני ותאנתי במטחה והקב"ה ישלח לי ברכמו בלי עמל ויגיעה וכמו שאמה עשו כבר על מכוך בארץ שפיר ויש קך מטל השמים ומשמני הארץ, אבל איני און זו לא מן השמים ולא מן הארץ, פי' בעמל וביגיעה גדולה בל לידי כל זאת (מלוקט): (ח) אמר לשון יסוד הגם שהמחיל בלשון רבים על "ברכות" אבין, הכי פירושא, מאחר שלא נתקיימה צי ברכה זו של הוי גביר א"כ אין קך לטעם אומי על כל הברכות שזה הימה עיקר טענתך מה שקנה עבד קנה רבו, כי בלא זה גם קך די ברכות, עיין לעיל רש"י כ"ו ל"ו (מ"ד): (ו) ומה שנשא ב' אחיות היה על פי הדיבור ברות הקודש, אבל חוק מאלו לא לקט מעלמו שום ערוה, ושפיר קיים תר"י"ג מלות (ג"א), ואומן מלות שאי אפשר לקיימן כגון מלות התלויות בארץ קיים אותם בלימוד תורה (ר"ד): (ז) ופירושו מין שור וחמור, וגם קרא התרגול מין התרגול (מ"ל): (ח) כבר פירשתי בס"ד, וכן דיבור הקמוך: (ט) שכיית עשו בעלמו אומר שהוא רשע

אור החיים

ז. וישבו המלאכים. פי' השיבוכו חשיבה ואמרו לו"י) באנו אל אחיך"י) פי' הוא מראה פנים היותו אחיך וכפי האמת הוא עשו הרשום בשנאה, וגם הולך לקראתך וגו"י) פי' הולך לקראתך בדרך אהוב וארבע מאות איש עמו למחשבה רעה. עוד יראה באנו אל אחיך כבורחת פנים להצות וכראינו לו גם כן פנים של זעם ללד היותו כפי האמת עשו בלא אהוב, והוא על דרך אומרים ז"ל (צ"ר ע"ה) שבראובו מחנות רוכבי אש וכו' להפחידו אם לא יתנוג במדת האהוב, ועעם שלא החליעו השליחות באופן אחד, ללד שכיח מראה בפניו אהוב ולבצו לא כן דימה לזה עשו ב' אבן:

אור בהיר

לו אם שוגא לו אם לאו כדי שיכין עצמו, עם כל זאת נריך אחי אמתלא לגבי עשו למה שולח אליי, ומה כוונתו במאמרים האלה. (ח) בעבור שקדם אליו שנאמו שלח אלישו אחריו. (ט) פירוש שלא היה יעקב שזה כמה שאלה הוא בעלמו (ב"מ ס"ד), ואם כן אין חיות שהיה דר עמו, שמתנויים ידבר רש. (י) לדרכינו שלא הלכו כלל אלא במעמדם יעמוד, מה זה אם כן וישבו. (יא) זה פי' שיבא לאמר. (יב) כפל אחיך עשו. (יג) מה זה וגם, כמה דומה מאמר זה לשפניו.

אור החיים

אופני שליחות אם לעוב אס וכו': וצוה יחדש שנאחו, ולזה נתחכם ויחן וגו' פירוש חילת העם, חלי בראשון מראים פני אהבה וחיצה כחה לאחיו, וחלי מחנהו מוכן ומחויין: ב. ויאמר אם יבא וגו"י) פי' אם יבא עשו"י) במלחמה וככה מחנה בראשון יביח מחנה ב' שככן למלחמה לפליעה, כשיתחיל הוא ויקלח כי הוא שוגא יביח ודאי מחנה הפליע שככן בכלי זין ויפלט עצמו ואולי שגם מחנה בראשון ימלט לצל ויכלהו"י), והכל עשה יעקב בהתבוננות לבל ילערך לנס וכו' יגמור בעדו:

אור בהיר

י"ד) וגם לפי דרך זה נכון שלא אמר וילר לו מאד. (טו) מה זה אומר אם יבא בלשון ספק, הלא ידע הוא שגא. גם אמר לפליעה בלמ"ד, היל"ל אם יבא ממנה א' יפלט מחנה הנשאר. (טז) פי' יבא בזמנית עשו. (יז) חס שאמר לפליעה פועל יולא. לומר,

לעבוד את ה' וכו', [חכ מעלה יעקב שאמר יש לי כל מה שאין כן עשו אמר יש לי רב], מה שאין כן בעלי הגוף והחומר שאינו מסתפק במה שנתן לו השם יתברך וחומד ומתאוהב שאינו שלו, חכ שיש לו אינו שלו, וכמו שבארתי (יחזק' ע' ר"ז) (לג) מאמר חכמינו ז"ל (קה"ד א) אין אדם מה וחזי תאוותו בידו יעו"ש.

וזה נראה לי פירוש המשנה בלכות (פ"ה) בן חיימא אומר כיו פז כנמר וקל ננשר ורץ כלבי ונבזר כארי לעשות רעון חבך שנשכמים ויצואר אחר כך.

ובזה יוצן וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו, (לה) רכז לומר כמו שנאמר (ישעי' נח) והלך לפניך זקן, ששלח מלאכים הילך הרע וילך הטוב שיקדימו קניני הכפש שכם הולכין לפניו לעולם כפא, ואחר כך אל עשו אחיו שכם קניני עולם כזכ חלקו של עשו, והקדים הקדמה נכונה לו שיוכל להקדים קניני הכפש לקניני הגוף שלא יפסד.

נועם לתולדות

למעט את החומר הבא ראשונה להאדם כמו אות א' שהיא ראשונה לכל האותיות, ואו מד אדם כי יקריב מבם, הכוונה מבם מבשר שעליו למעט את החומר, ספר במדבר מורה על הסתפקות כאלו הוא במדבר מקום לא זרע, וכן באכילת מן הי' המרובה לא העדיף והממעיט לא החסיר, וגם לזכור שכן יהי' בצאתו מן העולם שיהי' לדיק כל עמלו, שלא יעדיף ולא יחסר, וספר דברים הוא כולו מוסר להורות שצריך לומר גם לאחרים. (עו"א).

(לה) לפניו פירושו מקודם כמו והלך לפניך צדקך, שהכוונה הוא שהצדקות ילך קודם לו ולפניו, ואמר שהמלאכים הם היצ"ט והיצה"ר שלח לפניו שיתעסק מקודם

(לב) מי שהוא שטוף בתאוות עולם הזה הוא בבחינת מת ולזה אין חצי תאוותו בידו, אבל המסתפק במה שיש לו, לזה אין חסר כלום.
(לג) הכסיל אומר למה תריבו עמי על שאני קודח בספינה, הלא רק במקומי ותחתי אני קודח, אבל השיבו לו שבזה גורם שתטבע כל הספינה כולה.

(לד) ספר בראשית מורה תיבת בראשית על מה דאחז"ל שהבריאה היתה בשביל התורה שנקרא ראשית, הרי שיש להקדים קניני הנפש, ספר שמות מורה לזכור האחרית, שהכל בלה ונפסד ושישאר רק השם הטוב ככתוב טוב שם משמן טוב, ספר ויקרא הוא עם אל"ף זעירא מורה

מעלה הקדימה שראוי להקדים קניני הכפש לקניני הגוף כמעשה ובמחשבה, כמעשה כמד שאם תבוא חיוב מלוב לידו ואיזה גופני, אז הוא דוחה הגופני מפני הרוחני ומקדימו, ובמחשבה שאפילו בזמן שהוא עוסק במאכל ובמחשבה ויתר לרכי הגוף אין כוונתו להנאתו כי אם שיהי' גופו חזק בעבודתו יתברך וכמו שנאמר (משלי ג) ככל דרכיך דעכו וכו', (כט) וזה סוד (ע"ז ח) שור שבקריב אדם הראשון קרנותיו קודמין לפרסותיו וכו', וזה לפי שחטאו כיו' וכו' לכן הקדים חלק הכפש רומז לקרן אל חלק הגוף שהוא פרסותיו.

ב' כי קניני הכפש והשכל הוא מוסיף והולך תמיד ואינו מתמעט, אמנם החומר שבאדם ראוי למעטו ולענותו, כי כל עוד שיהיה כח החומרי יתגבר כח השכלי, (ו) חכ שנאמר (שמות א) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ, (לח) ולא יפחד בחולשת וכו'.

ג' כי מדה הסתפקות הוא לבעלי הכפש השמה בחלקו, ובזה יחי' לעולם פניו

נועם לתולדות

(כט) חטא אדם הראשון הי' שהקדים התאוה ליראת חטאו, שחמד לאכול מעץ הדעת, לכן היתה תשובתו שהקריב שור שקרנותיו קודמות לפרסותיו, שצמיחת הקרן הוא מן המוח מקום החכמה וחלק הנפש, והקדים זאת להפרסות שהם למטה ומראים על חלק הגופני.

(ל) כאשר יענו אותו כן יפרץ, הכוונה שכשהגוף מתענה ומתמעט אז יפרץ ויתרבה כוחות הנפש והשכל.

(לא) אין להאדם לפחד מחולשה כי קוי ה' יחליפו כוח.

ובזה יוצן וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו וגו', דהרגום וישפט הוא ושלח, (כח) כי תחלה כיו' יעקב מזכך חומרו עד שנעשו שניהם מלאכים ממש מילך הרע נעשה יר טוב, וזכו מה שכו' לו לבוש מעבה, אחר כך פשע מאלו ולבש בחשמי"ל, ואחר כך שקיטט נפשו רכז לקשט זולתו, וכמו שיש פרטים הנזכר לעיל באדם אחד, כך יש בכללות העולם, יש אנשי זרע ואנשי חומר ורכז לחך חומרים, ואחר שהפשיט מלאכים שלו שמיחק ועשה שניהם כאחד מלאכים קדושים, אז שלח לעשו שכם אנשי החומר מלך הרע של עשו וגו' עם לבן גרתי וחר"ג מלח שמרתי, ויהי לי שור וחמור, שהכניעו בקדושה ה' מדריגות אלו והמשכיל יצין, חכ שאמר למלוא חן צעניך, חן גימטריא עכ מדריגת עשו ודי בזה וכו'.

7 וברך מוסר נראה לי זכחצ בעליות אפרים דף מ"ט מ' קפד) ציאר פסוק (דברים נט) אחס נצנים, וציאר כי יש ה' מדריגות, א'

ואמר ויעל אלי' בסערה השמים, שתיקן והעלה לשמים גם הסערה.

(כח) וישלח יעקב, הכוונה שהפשיט מעצמו הלבוש, שנזדכך והפך החומר לצורה, ועל ידי זה נעשו "מלאכים" לשון רבים שהיצ"ט והיצה"ר שניהם נעשו מלאכים המסייעים לו, ואז שלח להמונים שהם בחינת עשיו להפוך גם אותם לצורה, כי רצה לתקן גם את הכלל, ואמר ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה, שהכניע כל אלו החמשה מדריגות, (ראה מאות מ"ד עד מ"ז) ואמר למצוא "חן" בעיניך, היינו שמקליפת "נגה" שהוא מדריגת עשיו לעשות בחינת "חן".

אוחו יר כרע, (לו) וכוא מה שאמר עם לבן גרתי, שיש לו ב' פרושים, א' לשון גירות, וב' לשון קיום חיי"ג מלוא, חכ נמשך מזכ לפי שנעשה גר בעולם הזה ולא עשה קבע בעולם הזה ולא חשק בקניני עולם הזה שחם מחוקין לשעש רק בקניני העולם הזה כקיים לעולם, לכך חיי"ג מלוא שמרתי ומלמתי בכצלי עולם הזה.

ואחר עד עתה, (לו) לזכ לומר לכך כל קניני עולם הזה אחרתי שיכ"י באחרונה עד עתה שקדמתי (תהלים קיא) ראשית חכמה יראה כ', שנקרא עתה כמו שנאמר (דברים י) ועתה מה כ' שאל מעמך כי אם ליראה וכ'.

ועצה כיעולם שיוכל לזכות לזה הוא על ידי כ' מדריגות החכמה לעיל (לה) שהי' לי שור וחומר לאן ועד ושפחה וגו'.

נועים לתולדות

בקניני הנפש, ורק אחר כך שלח אל עשירי אחריו, היינו דרך אחר כך יעסוק בקניני עולם הזה שהוא חלקו של עשירי.

(לו) עם לבן גרתי, הי' הקדמה נכונה כדי שלא יפתה אותו היצה"ר להקדים קניני הגוף לקניני הנפש, כי גרתי יפורש בשני אופנים, האחד לשון גירות שהי' בחינת גר, והאחר ששמר התרי"ג מצוות אבותיות "גרתי", והאחר נמשך מהאחר, רלפי שחשב עצמו גר בעולם הזה ולא חשק בעניני עולם הזה ובהר בקניני עולם הבא שהוא דבר הקיים לעולם, לכן מאס בעולם הזה ובהר בשמירת התרי"ג מצוות.

(לו) ואחר עד עתה, הכוונה שאיחר כל קניני עולם הזה, עד שתהא בתחלה ומקודם

שהיה לי מוסר (על) משור שהקריב אדם כראשון שקדמה קרנותיו לפרסותיו, ומזה למדתי להקדים קניני הנפש לקניני הגוף וכמזכר לעיל.

עוד יש לומר על דרך הלכה ויצואר על ידי פסוק (ישעי' א) ידע שור קונכו וחומר אצום בעליו ישראל לא ידע וגו', (מ) שצנוכג העולם סוחרי ברעסלי מעמידו בכמותו שלשים יום על אצום, ושלשים יום צבואו מברעסלי, ואם כן הי' ראוי לבעלים ישראל עמי להצונן גם כן, (מא) כי עוברי דרכים שעוברין בדרך על דרכי חורב שאינן יכולים ללמוד, וידוע מה שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ג) כהולך בדרך יחידי, ומפרש (במדבר) [במדבר"ש] שהולך בלא חורב חם ושלום מחייב בנפשו, וכשאין לו חבלין של חורב נגד הילך כרע יש לחוש שלא ילכוד בעלת יר כרע כן צראי' והסככלות

נשים או בשמיטה ודיבור או במעשה חם ושלום, [ועל דרך הלכה יש לומר (מב) שזכו טעם ששולחין לברעסלער דבש בציאחו לציחו, לאורחים שהציא], ועל כל פנים הי' ראוי שיפסח לעצמו חקנה כמו לבעתו שיחבודד שלשים יום קודם יציאחו לדרך ויחקשר את עצמו צו יחצרך (מג) כמו שמינו באצרכם אצינו ע"כ קודם ירידתו למצרים וכו', וזה שנאמר וחומר אצום בעליו, ישראל לא ידע, להחקשר ולדבך צו יחצרך כמו וידע אדם וגו' וככו.

וזה שאמר ויהי לי שור, (מד) שלמדתי משור שלי מוסר החכמה לעיל, מדריגה ב'

נועים לתולדות

שור קנהו וחומר אבוס בעליו, שמעמידים אותם על האבוס שלשים יום קודם השוק, אבל ישראל לא ידע, היינו לא התדבק ולא התקשר עצמו בהשי"ת.

(מד) החמשה מדריגות שהזכיר העו"א מרומזים בהחמשה דברים שחשב יעקב בשליחותו לעשירי, שור רומז להקדים עניני הנפש (ראה אות כט), חומר רומז על מדריגה שני' שהחומר הי' לי וברשותי להתיש כוח החומרי כדי שיתגבר עליו כח השכלי.

(מה) צאן רומז על המדריגה שלישית, שיש לדעת שכמו שהצאן לוקה באחת מאיבריו ומרגישים כל האיברים, כן צריכים להיות בערבות, שלא יאמר שאני חוטא רק לעצמי כמו שאומר הקורח בספינה שאני קורח רק במקומי.

(מו) עבד רומז על המדריגה הרביעית, שעבד רומז לשינה שאחז"ל עשרה קבין שינה ירדו לעולם תשעה נטלו עבדים, ועל

מתחייב בנפשו, ופירש המר"ש הכוונה שמהלך בלא תורה, דכשאין לו תורה שהוא תבלין נגד היצה"ר או יש החשש שיולכד בעצת היצה"ר בראי' והסתכלות לא טובה או בשמיעה או דבור לא טוב, או ח"ו אפילו במעשה שאינה הגונה.

(מב) כשבא אורח נכבד להעיר המנהג לשלוח לכבוד האורח מי דבש הנקרא מעיד, (ראה פינחס ע' תכ"ג) וכן שולחים גם לזה שבא מהשוק של ברעסלוי, והוא לפי שבוודאי הביא גם הוא אורחים מהשוק, והם היצה"ר והחטאים.

(מג) ידיעה הוא לשון חבור כמו והארם ידע את חוה אשתו, ומצינו באע"ה שקודם שירד למצרים התקשר עצמו בו ית', כמו שאמר בזה"ק דאומרו אמרי לי אחותי את, הוא רמו על השכינה הקדושה, וכן מהראוי להארם להתבודד ולהתקשר בו ית' טרם יציאתו לדרך, וזה שמתאונן הכתוב ידע

ושפחה, (מז) דמזכר בחיקויים (מט. ת. כ"א) כי שפחה בישה נקראה יותרת הכבד וכו' יע"ש כי רודף אחר מותרות וכבוד והעמנו עולם הזה מכ שאין כן אחר שהכניעם בקדושה ויחי לי עבד ושפחה במדת הסתפקות מדת יעקב שאמר יש לי כל כיפך מדת עשו שאמר יש לי רב, ונשלים כ' בחינות הנזכר לפיל שהכניע החומר אל הצורה.

ובמו שכוה צפרע (מח) כך לריך שיכוי' בכלל להמוני עם שחס החומר של אנשי הצורה, להכניעם בקדושה גם כן על ידי שישלח להם מלאכים הנזכרים לפיל שממנו

נועם לתולדות

הכתוב בשוב ה' שיבת ציון היינו כחולמים, אחז"ל שחוני המעגל תמה היאך אפשר שהארם יישן שבעים שנה שהיא זמן גלות בבל, ופירש העו"א הכוונה דהיאך אפשר שהארם יישן כל ימי שנותינו שבעים שנה, להיות כל הזמן שקוע בהבלי עולם הזה ואינו זוכר אחריתו, ולעומת זה אמר יעקב ויהי לי עבד, היינו שבחינת עבד ושינה נכנע לי ונתעלה בקדושה להיות עבד ה' ולזכור האחרית ולהכין ליום אחרון.

(מז) שפחה רומז על המדרגה חמשית, שהיא שפחה בישא ורעה הנזכר בתיקונים שנקרא יותרת הכבד לפי שרודפת אחר מותרות וכבוד ותענוגי עולם הזה, ואמר יעקב ויהי לי שפחה, היינו שגם בחינת שפחה הכניע להקדושה, והנני במדת הסתפקות כמאמרו יש לי "כל" ופירשיו"ל כל צרכי, ואינני כעשיו המבקש מותרות, ובוה שהכניע החומר להצורה בכל החמשה מדרגות נעשה שלם.

יראו וכן יעשו אנשי החומר גם כן, חס שאמר ואשלחה להגיד למזלח חן בעיניך לשונ עד כ'.

וישובו המלאכים אל יעקב וגו' וגם הולך לקראתך, כמו שצוירתי (קדושים ע' רפ"א) פסוק (והלים טט) ישוהו צי יושבי עפר ועניות שותי שכר ואני (חפלה) [חפלהי לך], (מט) ראה למר צפה שאני מחזורד להפלה עזרם ולהעלותן, אז עת מלחמתן להלחם כעדי וכו' יעו"ש, וז"ש יוחר מה שאחכ מכניע את עמך להם הוא הולך לקראתך, עד שהכין את עצמו לדורון ולמלחמה, ואז יושב

עשו לדרכו שפירש ויעקב נסע סכחה ויבא שלם הוא ירושלים (ג) אמן ללא סלה ועד.

* * *

(לב) יב. בפסוק וישלח וגו' הצילני נח מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אוחו פן יבא וכנני חס על בני, ואחכ אמרת כיצב חיפצי עמך ושמתו את זרעך כחול כים וגו', והכספיקות רבו

א' כפל מיד אחי מיד עשו, (נח) וחכמינו ז"ל דרשו וכו' (ברשיו"ל),

ב' כי ירא וגו' הוא מיוחר, דודאי ממחמ יראה ציקש הצילני וגו',

ג' לשון אוחו דכווי לי' למימר ממנו,

ד' (נג) דכווי לי' למימר וככה חס על בני מאי וכנני חס וגו' או נוסף חס על

בנים, ד' ואחכ אמרת וגו' חס קן למח ירא וכו',

ה' (נז) כיצב בזכותך לא מליט שהבטיחו כשם יחנך, וכן הקשב נח"י, ופירש דאמר לי' ואחי' עמך להשרות שכינתו עליו וכיינו כיצב בזכותך,

ו' היכן אמר לי' כחול כים דלא אמר לי' רק וכו' זרעך כעפר הארץ, ורש"י מירן דאמר זה לאברהם וכו' וקשב כוי לי' למימר מה שנאמר לו מפורש וכו' זרעך כעפר הארץ וגו',

ז' הא כחורכ נחוי ולמח לי' סטורי דצריס חלו בחורה.

ח' קשב (נד) להרמב"ם (במנין המצות מ"ח נ"ח) דחשב זה למזלח לא חעשכ שלא יראו ולא יפחדו מאויביכם שנאמר (דברים לא) לא

נועם לתולדות

דהקב"ה אמר ליעקב ואחי' עמך, שתכוונה הוא להשרות שכינתו ית' עמו, זה נחשב שיש לו זכות עצמו וכאלו הבטיח לו להיטיב עמו.

(נד) הרמב"ם חושב למצות עשה שלא ייראו ולא יפחדו מהאויבים, וקשה דהאבות קיימו כל התורה ויעקב אבינו הי' בחיר האבות ובפרט שהעיד על עצמו עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי היאך אמר ירא אנכי אותו ולא קיים מצות לא תיראום, בשלמא להראב"ד ראינו רק הבטחה שיתן בלבם שלא ייראו מהאויבים אפשר דיעקב אבינו הרגיש שמתירא ולכן התפלל, דזה הי' לו לאות שאינו שלם במדת הבטחון, אבל להרמב"ם קשה.

(נ) לא ביאר מאמר יהודה בן תימא, ובפרשת וישב (ע' שד"מ) מביא פירוש האלשיך ופירוש הטור, אבל מה שביאר בעצמו לא מצאתי, וכן בפרשת נשא (ע' י"ג) מביא "ובוה תבין המשנה הוי עז כנמר נגד ד' סוגים הנ"ל", אשר הביאור לכאורה אינו ענין לכאן.

(נא) הצילני מיד אחי שאינו נוהג עמי כאח רק כעשו הרשע.

(נב) "והכני" משמע שיכה אותי ולא את האם, או הי' לו לומר והכני "ואם" על בנים, היינו שיכה אותי וגם האם על בנים יכה.

(נג) לא מצינו שהקב"ה הבטיח ליעקב שיטיב לו בזכות עצמו, והנח"י פירש

5

תורת וישלח משה קלא

פי ג', דכ"ב ז' ע"ז] והיו עיני ולבי שם כל הימים, על כן ירצו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם, ואם בריבוי ימים בגלות נכח דבקים בך ולא נלמד ממעשיכם, אז כבר הגיענו למעלה אנחנו יחזק ויעקב ה"ל, והיינו לתת להם ממש כי כמורה כמונו, וכן יעקב כל ימי היותו א"ל לכן לא ז' עיני ולבו מארץ הקדושה, על כן אמר גרתי כבר ולא לישב ולדור כי"א לגור בארץ, ועיני ולבי שם שם בארץ הקדושה לכל הימים.

7* ע"ז לכן גרתי פרש"י והר"ג מלות שמרתי. נראה דבדיוק אמר תר"ג מלות שמרתי, שאם אמנם קיים הכל, לכל הפחות מלות כיבוד אב ואם לא ה' מקיים, מ"מ ה' עומד ומלפני מתי תבוא לידו ואוכל לקיימו, שמרתי דוגמת ואביו שמר את הדבר, והודיע אוחו בזה שעיכוזו א"ל לכן ה' קשה עליו, ומאז נכספה נפשו לבית אבותיו וחישב לעשות מלוא ונאנס בידו ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה [בכרות ו' ע"א] (ויעקב בדעתו כבר שאונם גמור הוא) ואעפ"כ לא נתקיימו בכרות כפרש"י בפסוק ויהי לו שור וחמור ע"י"ש.

ויהי לו שור וחמור לאן ועד ושפחה. רבינו בחיי מדקדק מ"מ לא הקדים לאן כמו בכל החורה ע"י"ש, והנה במדרש לקמן [ע"ו ו'] איתא ע"זים מחלים רחלים מחלים גמלים מניקות וצניחה שלשים פרות ארבעים אחוגות עשרים וגו', למה גמלים באמנע, אמר ליה יעקב הרי אתה כמלך יושב על כסאו ואני נידון לפניך ואתה מתמלא עלי רחמים, ולא פי' כי"ת אלא לגמלים שהם גבוהים דומין כמלך על כסאו ותל"מ, ואריך תכלין ע"ד פשוט. וי"ל דהרמז כאלו עשו יושב על כסאו היינו גמל כמ"ש יפ"ת, ויעקב וצניו הולכים שהוח לפניו, כאלו המעופפים, עזים ורחלים כנידונים לפני יושב הגמל, ומשנהמלא רחמים עליהם חקפו עמדו כפרה וחמור, כבהמה גסה לא כדקה, ע"כ אחריו הלכו בהמה גסה, כלומר וישלח יעקב מלאכים לפניו, היינו קודם גמר דינם הבה מלמד ואח"כ ישגו כ"ל ע"ד הפשט. וה"ל הכא ע"ז"ש שלח לו על אופן אחר לאיים עליו ח"ך פושיעו ה' מיד לכן, כי הא"ל הוא יעקב באמנע ולכן הלך לפניו בגאון וגודל לבב כשור וחמור נגד א"ל, ולבסוף הלך אחר הא"ל הכול כעבד ושפחה כמ"ש, שלכן לכן קרא לו בתחלה "יגור שהדוחא" בלשון ארמי, ויעקב קראו לו בל"ק "גלעד", ועל שה' לכן המנוחה הולך לדרך כלשון יעקב עד הגל הזה ולא אמר שהיה דגורה הדין על דרך ומדבר בלשון עמו, ולבסוף התחנן לו לכה ונכרתה ברית אני ואחתי.

וראיתי מי שדקדק, מ"ש קרא לעשו גמל, הא הוא חזיר (כדכתיב תכלים פי י"ד יכרסמנה חזיר מיער, ודרשו קרא זה על עשו). י"ל כבר כתבתי במק"א כי ד' מלכות ג' נרמזים ביגמל ארבעת אשפן פומאה בחוץ, אינם מפרסת פרסה, וסי' עברה מעלה גרה הוא צפנים, לומר שאין תוכם רע כ"כ כמו החילוף שלהם, אך עשו הוא בהיפוך בחזיר, פושט טלפיו כאלו הוא עכור, מראה עלמו מצחוץ כשר ועוב, ועומאחו צפנים שאינו מעלה גרה, זה הוא הטעם שנמשל לחזיר, אבל זולת זה ה' ראוי להדמות לגמל שהוא היותר גדולה צנומאה, והנה עכשיו שזה בפרהסיא וד' מאות איש עמו, לא פשט טלפיו אלא הראה שנאתו לכה, ח"כ הרי הוא גמל, עד אחר וישקבו ויבכו, אז נכפך מגמל לחזיר.

וע"ד הרמז י"ל כי ידוע מדכ"ד הקשה ר"ל, הוא מלאך אף ומכ"ש כשנקרא אף רע ר"ל, ונכפה ע"י זכותו והסדו של אש"ה, מתן צסחר יכפה אף כמבואר פי"ק דכ"ב [פי ע"ב], על כן כשהתפלל אש"ה על סדום ואמר האף חספה, אמר ואני עפר ואפר, כי מאותיות ח"ף ר"ע יורף אפר ועפר למתק ולנחם כוחו, והכא שלח יעקב עזים רחלים ר"ת ר"ע, פרות אחוגות ר"ת א"ף, ואלו ה' שולחם רחופים ה' אחיות עפר ואפר להכיר זכותו של אש"ה, אבל שהפרידם בגמלים זה לזה נשאר ח"ף ר"ע ר"ל, זה ה' קושי המדרש מ"מ גמלים באמנע, והתירוץ על זה כי לא ראה יעקב לנחם הדין צמדת חסדו של אש"ה, דא"כ עכ"פ נשאר מדכ"ד מתנגד ולוחם, כאלו המנוח ומ"מ מלחמה ואין שלום ב"י, וכן היו כל הגאולות עד עכשיו, אבל לעתיד לבוא צב"א מלאך רע ישנה אמן ויסקים עם הגאולה ולא יוסף להגלותם, והיינו כאלו עתה עשו ושרו בעמם יושבי על הדין והמה מתמלאים רחמים לא כמוצאים אלא כמרוצים, ועל זה נאמר רגע באפי חיים ברצונו [תהלים ל' ו'] כי רגע ח"ף, יורף מה עפר ואפר, אחר שסבלנו גלוה וגירות והיינו כעפר לרוח וכאפר, ואחר זה חיים ברצונו, לא בהכרח אלא ברצונו, וע"כ הפריד בגמלים, ויהי עזים רחלים גמלים ר"ת אחיות ר"ע, פרות אחוגות ר"ת א"ף, והיינו רגע ח"ף, ואתה מתמלא עלי רחמים ומחזיר מיער, נעשה חזיר מיואר כידוע.

ויהי לו שור וחמור לאן ועד ושפחה. עיין בחיי שדקדק על מה דאמר לאן אחר שור וחמור, הלא בכל מקום

(ב) ע"י לעיל בהפסדה לפי וידא, פרי ויצא ר"ה אם יהי אלקים (הראשון).

א דמתשעים ואילך כורח בעור"ז בעל ה' המכירה, והיינו זגה ע"כ אני מודה אידך פלגא אפי' יפין על מדה סדום לא חסר, והיינו צירש"י עשו שטשה אמריים להקפיד ה' הודה לו המלאך ז' וז"ש יש לי רב ה' הקדושה, וע"כ הם מכרו זה לזה,

תני, כתיב [דברים] בניכם על האדמה ו חז"ל [סנהדרין] תחייב המתים מן י"שז מה שאיתא ס' את דברי אלה מלטיינים במלות, הרמזין אין שייך האדמה והרי הם כמה פעמים א' יוחה באדם אלא האדם אלא חיק על כרחו ותזיכרו לו עמו, הלא לא זה למקום אחר, און, עד שיקחהו שהוא רוצה ואז ילכו בגלות, מ"מ אדוקים בחורה ס' הקדושה, מ"מ כדכתיב [מל"א]

וירשות ח"ס ח"ב, ב' במדבר ח' ו'

דרוש לפרשת שמות

איתא במדרש (פ"א, א) ואלה שמות בני ישראל... ויהי כהני כהני ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

והקשח המורתי דהא כתיב ויאנחו בני ישראל... ויאנחו בני ישראל... ויאנחו בני ישראל...

ואני אמרתי לפרש כפשוטו דיימת היינו וימת... ויאנחו בני ישראל... ויאנחו בני ישראל...

והקח אברהם את עמי העולה גו' וילכו שניהם יחדיו... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

ופירש הגאון הנ"ל, דפעם הראשון כתיב וילכו... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

א. בספר קול יהודה (אמסטרדם תפ"ט) במס' כתובות שם, הביא לפרש כן בשם הגאון רבי נפתלי כ"ץ ז"ל.

ובזה נראה לי לפרש ויהי צימים רבים, ר"ל... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

ובזה פירשתי המדרש פרשת ושלח (ב"ד פ"ה)... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

ועתה אבוא לפרש דברי רש"י ז"ל פי' ואלה... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

ב. עיין לעיל פ' וישב הערה ד.

השמש זה יום המיתה. לכך נמשלו ישראל... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

ואני אמרתי לפרש דברי רש"י ז"ל, עפ"י מה... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

וגרמא, ליישב עפ"י מה דאיתא ברמב"ם (הל'... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

וגרמא לי עפ"י מה שפירשתי פסוק במשלי... ואלה שמות בני ישראל... ואלה שמות בני ישראל...

8

בזדקה יפון כסאו. והפסוק אין לו חבור. ואמרתי לפרש עפ"י מה שאמרו חז"ל (ב"ב י"א) כל המעלים עיניו מן הזדקה כאילו עובד עבודה זרה. ואמרתי הרבה פעמים על זה, וטעם אחד אמרתי דהנה כתבו ספרי מוסרי, דכל אדם צריך לקיים כל תרי"ג מצוות, ואם אין מקיים כל תרי"ג מצוות צריך לגלגל עוד הפעם. והנה כמה מצוות שאין כל אדם יכול לקיימן, כמו מצוות יבוס וחליצה, ומצוות מילה למי שאין לו בן, ולמי שלא מת אחיו בלא בנים, ואם כן איך יגול מגלגול. אך אם מקיים מצוות ואהבת לרעהו כמורה, אם כן כל ישראל נחשבין כגוף אחד ויולא מי שאין מקיים המצוה כמה שמקיים חברו. וזוהי אמרתי לפרש גמרא מס' שבת (לא א), האי אחר דחמי לקמי שמאי גיירני על מנת שחלמדני כל החורה כולו על רגל אחד, דחפו באמת הבנין, בא לפני הילל גייריה, אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד. ופירש רש"י שיקיים ואהבת לרעהו כמורה וזוהי מקיים כל החורה, ועיין בפרש"י ז"ל שנדחק.

ואני אמרתי לפרש עפ"י הנ"ל, דאם אין אדם מקיים תרי"ג מצוות מוכרת לגלגל עוד, והגר הזה ירא שלא יגלגל עוד, ורגל הוא לשון פעם כמו שנאמר שלש רגלים. ואמר לו האחר

גיירני על מנת שחלמדני כל החורה כולו על רגל אחד, שאקיים בפעם אחד ולא אצטרך לגלגול. אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד, וזוהי חובל לקיים את החורה בפעם אחת, דאף אם אחת לא תקיים, אחת מוליא כמה שישראל אחר מקיים¹.

ועפ"י זה נראה לי לפרש גמרא כל המעלים עיניו מן הזדקה כאילו עובד עבודה זרה. דהנה בכתבי האר"י ז"ל פירש על מה דאיתא בגמ' סנהדרין (צ"א א), שיחא אלפי שני הוי עלמא, שני אלפים חתו שני אלפים חורה שני אלפים ימות המשיח, ובעונותינו שרבו יולא מה שילאו. ופירש האר"י ז"ל, דהנה אמרו חז"ל (ע"ז ה' א) אין משיח בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, והנה אם הנפשות אין מוטאין יולאין בכל פעם נשמות חדשות, וכלים הנשמות שבגוף ויכול משיח לבוא במהרה, אבל אם אין מתקנים הנשמות וצטרכו לגלגול אין יולאין נשמות חדשות, ולא יוכל משיח לבוא במהרה. וזה פירוש ובעונותינו שרבו יולא מה שילאו, ר"ל שיואלא נשמות מה שילאו כבר שיצטרכו לגלגול, ולא יוכל משיח לבוא באותן שני אלפי שנים.

וזה פירוש גמרא כל המעלים עיניו מן הזדקה כאילו עובד עבודה זרה, דהנה אין כל אדם

ג. מבואר בחק"ו בכמה מקומות. ובשער המצוות דף א' ע"א כתב, כל זמן שלא השלים התרי"ג מצוות אין לו תיקון עד שיהזור בגלגול ע"ש. ועיין בשל"ה תושב"כ פ' תצא דף פז ע"ג. וע"ע במהרש"א שבת קנב ב, ובספר נשמת חיים מאמר ד' מפ"י ולהלן.
ד. עיין בספר ישמח משה פ' שמות דף קכא ע"ב שהביא לדברי רבינו כאן בתוספת נופך ע"ש. וע"ע מש"כ לפרש עפ"י רבינו ז"ל, ביטב לב פ' שלח דף ל' ע"ב, ובעצי חיים פ' תרומה דף כג ע"א. וע"ע בדברי יואל פ' במדבר ע' יח מה שהאריך לבאר בזה.
ה. בכתבי האר"י שלפנינו לא נמצא. ועיין בישמח משה פ' נצבים דף קמ ע"א, ובערכי נחל פ' שלח דרוש ג', שהביאו דברי האר"י. ובישמח משה פ' עקב דף קב ע"ב הביא זאת בשם מפרשים. ועיין במדרש שמואל ריש מס' אבות במשנה כל ישראל יש להם חלק כו' ע"ש ודו"ק. ובשל"ה פ' בראשית ד"ה גורם לשכינה.

יכול לקיים תרי"ג מצוות והוא צריך לגלגול עוד הפעם, רק אם מקיים מצוות ואהבת לרעהו כמורה והוא כל ישראל כגוף אחד ומקיים תרי"ג מצוות כמה שמקיים חברו. והנה אם כל ישראל כגוף אחד, מי אכור אשר לא יעורר רחמים על העני שהוא גופו וכל ישראל נחשבין כגוף אחד, וכל אשר יש לו יתן בעד נפשו. אלא ודאי מי שאין נותן זדקה אין נחשב לו כל ישראל לגוף אחד, ואם כן מוכרת לגלגול וכיון שמוכרת לגלגול מעכב ביאת המשיח. ואיתא בגמרא (כתובות ק' ב), כל הדר בחוץ לארץ דומה כאילו עובד עכו"ם, לכך מי שמעלים עין מן הזדקה כאילו עובד ע"ז, דכיון דאין חושב כל ישראל כגוף אחד מה שהוא אין מרחם על עני, ועל ידי זה מוכרת לגלגול ויש עיכוב בביאת משיח, ויחשב על ידי זה בחוץ לארץ, הוי כאילו עובד עכו"ם¹.

ובזה יש לפרש הא דפליגי אי לדיק עדיף אי בעל תשובה עדיף, נחלקו בזה, דהנה לדיק נקרא הולך שהולך ממדריגה למדריגה, ומלאכים נקראו עומדים שעומדים על מדריגה אחת. ולדיקים לאחר מותם נקראו עומדים כמלאכים שעומדים גם כן על מדריגה אחת. וזה פירוש במקום שבעלי תשובה עומדים כו', דהנה בתרי"ג מצוות יש מצוה אחת והיא מצוות תשובה, ולדיק אין מקיים מצוות תשובה וצריך לגלגל עוד הפעם, ובעל תשובה קיים מצוות תשובה ואין צריך לגלגל עוד הפעם. וזה פירוש במקום שבעלי תשובה עומדים, שנשאלו עומדים

דלאחר מיתה נקראו הדיקים עומדים, וכומדים שמה תמיד דאין צריך לגלגל דקיימו מצוות תשובה, שם לדיקים גמורים אין יכולין לעמוד, דהמה מוכרחים לגלגל עוד הפעם כדי שיקיימו מצוות תשובה. ור' יוחנן סובר לדיק גמור עדיף, ואף דלא מקיים מצוות תשובה, מכל מקום יולא כמה שרשע מקיים מצוות תשובה דכל ישראל כגוף אחד.

וזה פירוש הפסוק חושבת מלכס עשות רשע, שאין עוברים שום עבירה, ואין לומר אם אין עוברים עבירה אין מקיימן מצוות תשובה וצריך לגלגל עוד הפעם, לזה אמר בזדקה יפון כסא, ר"ל מה שנתן זדקה ומרחם על עני כי חושב שכל ישראל כגוף אחד, מקיים מצוות תשובה מה שאחר עובר עבירה ועושה תשובה.

ועפ"י זה שמעתי בשם דודי הרב ז"ל, לחך קושית הלחם משנה שהקשה על הרמב"ם ז"ל מה שכחז בפעם אחת האומר אחטא ואשוב, ובגמרא אמר שני פעמים. דהנה יש ליתן טעם על הא דצריך שני פעמים אחטא ואשוב, דעל פעם אחת יש לו חירוף שרונה לקיים מצוות תשובה, רק על פעם השני שכבר קיים מצוות תשובה, לכך אין מספיקין בידו לעשות תשובה. אבל הרמב"ם ז"ל כתב כ"ד דברים מעכבין את התשובה, לכך בפעם אחת לאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, דהא כבר צריך לתשובה ודפת"מ. ועיין בפרשת פרה מה שפירשתי דברי הרמב"ם ז"ל בזה¹.

ו. בישמח משה פ' שמות שם הביא עוד דברי רבינו כאן. וכתב דעפ"י מבואר בפשיטות מ"ש רז"ל (ב"ב י' א) דזדקה מקרבת את הגאולה ע"ש. ויש להוסיף דבזה מדוקדק לשונם ז"ל "מקרבת" ולא אמרו מביאה את הגאולה.
ז. עיין בספר בינת יששכר דרך אחד ע' שד.
ח. לא נמצא בספר לפנינו.

ש"י - מבריא"ף - (ה"ה) < ר' יהושע אבן צבי זצ"ל אב"ק מארזרעאל
פתח עינים

מעשה דעת לנכון נקל שאם צאנקה האדם יודע
 ותפגיה על תפודו והולך למעלה בקודש אז
 הוא צמדריגה גבוה ונהנאלך, אוננס כאשר יכבה האדם
 את נשמתו עלי תכל ותחת אשר יאבז לעלות למעלה
 בקדש יהי אף להפסיד וליך גדולות וצנשלמות וננו
 צמכי שיהי, אז לא די שאינו צמדריגה גבוה ונהנאלך
 רק אדרבי ישא וישפל ויפול לצרע צניקתא תחת פליטו
 לאצרה רוח כי כל זמן שמתקין דעתו ומורשת עליו
 ומתגסס יותר בכל יום ויום יש לכון זאת צמקרא קדש
 צפרשת ויצא ויחלוט והנה קולם מולצ ארזה וראשו
 נגיע השמימה והנה נאלכי חלוקי עולים וירדים צו,
 והי' המתרון לפי דברי דהנה הקצית הליג עלי ארץ
 קולם הנודריגות אשר נגיע עד השמים טיובל האדם
 להמקרב עד כשא כצדו יציע צמדריגה נפלאה ונעולה
 יותר ון הנאלכיים, אוננס רק אם יהי על זכרונו תמיד
 צכל רגע תפודו עלי ארץ, ונעמה גדלות הנאלכיים
 הלי' צהאדם אם ילך צדרך התוהיק ויעלה צמדריגה
 למדריגה אז יגציה וישם קיט צמנים למעלה ונהנאלך
 ואם לאו יהי הנאלך למעלה וננו חה אוננו והנה נאלכי
 חלוקי עולים וירדים הייט הפלי' והירידה ונהנאלכי
 תלי' צו צהאדם והנן :

ויובן צוה פי' רשיי זיל צפי וישלח על הפסוק
 וילי אותם לאמר וגו' עם לנן גרתי ואחר עד
 נעמה ופרשיי זיל דיל גרתי צגינעריח פריג כלומר עם
 לנן הרשע גרתי ותרייג נולית שונרתי והוא פלא לאזית
 לידך שלח להודיע זאת לעשו הרשע — וייל דהנה
 לכאורי קשה חייך שלח לו שקיים כל התרייג נולית הלל
 נולית כיצור חצ ואם לא הי' נקיים כל אותן הימים,
 אוננס הדין דהלל חף שצבו הי' טונל ליעקב אביה
 ומחול שלשום, אוננס אצינו הדיק לא נער השכחה צלצו
 והוא הי' רולה להיות צאהה עמה, ומיילא יען שצבו הי'
 נקיים ידע של כיצור אורי' הי' גם ליעקב חלק צוה
 ככיל, והנה ידוע שאם ישראל נקיימין כל התורי' כולה
 חין כל אוננו ולשון שולעת צהם וביכ רלה יעקב אביה
 להודיע לעשו שקיים כל התרייג נולית, חף שצבו חשב
 לצצדו צוה יען שחישב שלח קיים נייב של צבור חצ ואם
 לכן שלח לו צדמיונו כזב חה שחונר ואשלתה להגיד
 לצדוני למלא חן צבייך הייט שאינו טונל לו אדרבה
 שרולה להיות חתי צצריה האמה ומיילא יש לו חלק
 צהכיצור אורי' שלו :

דנה ידוע שקעקב אצינו עיה חתום צמידת האמת היי'
 צוחר לעלנו חת דרך הוננוילצ ישב על צרכי
 התורה ועצורה צצית טס ועבר וגם עסק צצחורה
 כנאוננס זיל ויצא יעקב שלם שלם גבושו שלם צצמונו
 שלם צצחורתי כנציואל כ"ו צצשהיק, אוננס הנמחר והקינן
 לא הי' לו לעיקר, והי' כולו קודש לחי' כי גם צצושא
 ומתן הי' כונתו רלי' שיהי' לו צצנקה למתן יוכל לעצור
 חת צוראו צצשקט צלי' נשצית ונשריע, חה יתכן צצצנת
 הכחוצ צפרשתיו ויעקב נקט צכותה ויצן לו צצית
 ולמקנהו עשה צכות וגו' סיפרה לט' התוהיק צוה צצצין
 קצבו הנקרא צצית עשה לו הייט ללורך נשונתו טזה
 הי' לו לעיקר אוננס ולמקנהו הייט לקניני צה"ו שרכש
 אצינו הדיק חכ"ו עשה רק צכות רלוי' צצצנית קובה
 שאיננה רק לינייס אחרים ואיננה דירה קצבו, צצצנית
 צ עשה הנמחר והקינן שחי' לו לעפל, וכל הפעולת
 צעפל צוה הי' רק לצנות חת צציתו צצית קדשי הקדשים
 הייט שתיכל נשונתו להחבון צלי' מניעה :

ויש לרנח חת זאת צמקרא קדש צפרשתיו הקודמת
 וירא וילאמר מה טורח הנקום הזה חין זה כי אם
 צית חלוקים חה צער השמיים — והשמונה עליונה לונה
 צחר לומר צלשון שלילה חין זה ומה צל למעט וייל
 עשיי חכיל דהנה חתנא הקדוש צצצית, אצות חורס לנו
 כי הציהיו דונה לפרחודור צצצית, וביכ יען
 חתנא חמקן עלמד צפרחודור בדי שחכנס לערקליין,
 וצאננה כן הוא אלל הדיקים שכל עגיגיסם צצצית חון
 למתן אשר יהי' להם טס ושצריה לעולם שכולו ארוך
 חין

ויש לנשון צוה סוף פרשתנו לתחילת פרשת וישלח
 חתו טורח הכחוצים ויעקב הלך לדרכו וישגשו צו
 נאלכי חלוקים וגו' וישלח יעקב ונאלכיים לפניו וגו' ויש
 לרנח צללו הנקראות עשיי ומחורי חכז"ל, צמדריג שלח
 רחו לנכון טיבות השלוחים לעשו חמיו כי הי' לו לילך
 לנשח דרכו ולא ישחד ולא יחת ונעשו כי הי' ענו ולא
 ידע לו, ונעמה ייל צכות הנקראות הללו ויעקב הלך
 לדרכו צנת אשר יעקב אצינו עיה הלך לדרכו דרך
 קודש אשר צחר לו אז וישגשו צו נאלכי חלוקים, הייט
 יען שחאו רץ והקדים לפניהם והי' צמדריגה גדולה וננס
 הלך הוא לפניהם והם פגעו צו, אוננס צנת וישלח יעקב
 ששלח שלוחים לקראת עשו והי' כרתי טקס צצר ארשו
 וצוה יד קלת ונודריגתו אז היו הנאלכיים לפניו שחם
 הקדישו חותו טהיו גדולים וננו :

ר חט וראשון עצה נידות תרונות שהוכתרו צהם ישראי'
 הוא נידת השלום כנאוננר חתנא לא מולא הקציה
 כלי ומחזיק צצכה לישראל, חלל השלום וצכל פיטת
 שישנה האדם רק אז יליה צצרכו חם ישים לו למערה
 חת צצית השלים, כי אז ילך לנשח ולא ינעזו אצוריו
 ולא לצד צצרת השולם הגסוני לא יתכונן צצלת השולם,
 חלל גם לחי' השולם הנוקרי מה שטוגע לעצדות הי'
 וקיים נולית השיית צצמוד גדול הוא השלום, כי הלל ידוע
 קוסיית הרנצים זיל דחייך יתקיים ונשלת האדם עלי ארץ
 צלתי קיום כל התרייג נולית הלל כל הנולית הננה ונלצות
 שלם להגוף והנשונה ואם האדם ישעה לו מלצוץ ויחמר
 חתיכת צגד גדול וכי מלצוץ הוא, כן הוא כאשר יחמר
 לאדם חחת ונולית הי' אשר לא ישעה חקר לו וננלצוץ
 חה חין ציכולת האדם לקיים כל הנולית חף חם הוא
 חק כצחל כי הלל לא כל הנולית נתנו לכל האדם כי
 כונה נולית אוננרים רק לכתן או ללו' וכדונה הרצה
 נולית אשר לא יתחייב צהם האדם ותירץ עי' דיש תקנה
 לזה צצצית חופנים חחי' כי יתגלגל האדם כל כך עד
 שחעלה צציו לקיים חת כל דברי חתורי' חחחח, והי'
 צגלגל חחר כחן וטוב לו וכן להללה עד, שישלים חייב
 צכל הנולית, אוננס ערין זה הוא קשי' ונלד ביכ וחחקרי
 הצורה יתי', עלינו נתן לנו נייב חחצת רעים שכהי'
 צלחודת השלם זה עם זה ונחי' שותפים חחוננים צצצית
 קיים נולית צורחיו ואם נקיים חורע של וחחצת לרשך
 כנורך צצציות אזי יחא חקוב לפני הקציה הנולית של
 כלל ישראל חללו כל חחח קיים הנול' וצו' חכל על
 נקוננו יצא צצולם, וצו' יש לרשך דברי השים צצנת ליא
 עייב טוב ונעשי' כנכדי ח' שצא לפני שונחי חיל גיירי
 עינו שחלודי' כל חתורי' כולה כשחי' עמוד על רגל ח'

שנה

ליקוטי

פרשת וישלח

יהודה

רשיי להלן לה, ח), נראה דהיה נשכח אצל עשו השנאה. ויש לומר על דרך הרמז, בפסוק כאשר ילדה את יוסף (לעיל ל, כה), שהוא בחינת הזכירה, ממילא נפל עשו בשכחה, כי כשזה קם זה נופל (רשיי לעיל בה, כג), לכן אמר שלחני ואלכה כו', וכן כתיב במחייית עמלק זכור אל תשכח (דברים כה, יז-יט), שבזה תלוי מחייית זרעו של עשו. ומה ששלח המלאכים, לפי פשוטו יתכן לומר, כיון שהקב"ה הבטיחו (לעיל בה, טו) והשיבותיך אל האדמה הזאת, היה בטוח שישלים עמו עתה בדרך (שפת אמת תרמ"ה ד"ה במדרש).

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו (שם). איתא במדרש (ברר עה, א) אמר לו הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו וכו' ע"ש. שמעתי מא"י האמרי אמת ז"ל שאמר, ומה שעשו לקח עמו ארבע מאות איש, היינו שהלכו סתם לדרכם לצוד ציד, אך כששלח יעקב אבינו ע"ה אליו הוליך אותם עשו לקראת יעקב, ואחר כך כשראו האנשים שהולכים לקראת יעקב ולא כפי שחשבו מקודם ללכת לדרכם, נשמטו כל אחד ואחד והלך לדרכו, כמו שאיתא במדרש (בר"ר עה, יט) שאמרו שלא נכוה בגחלתו של יעקב.

7 וישלח יעקב מלאכים לפניו (שם). פירש רשיי ז"ל מלאכים ממש ע"ש. אא"י האמרו

אמת ז"ל פירש ואמר, על פי נוסח התפילה בימים הנוראים (תפילת ונתנה תוקף) ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין, ולכאורה מה להם למלאכים לירא מיום הדין, הרי כל מלאכי מרום עושים באימה וביראה רצון קונם, אולם קאי על המלאכים שנבראים מהמצוות שמקיימים בני ישראל, ואם יתברר בעת הדין שלא היו המצוות בשלימות כראוי יחסר מהמלאכים איזה אבר, יד או רגל וכדומה, ומזה חלים ורועדים הם. אמנם המלאכים שנבראו מעבודתו של יעקב אבינו ע"ה היו מלאכים שיש בהם ממש, היינו שאין בהם כל חסרון אבר, כי היתה עבודתו בשלימות ללא כל פניות, וזהו הפירוש מלאכים ממש, ומלאכים אלו שלח יעקב אבינו ע"ה לפניו, שיסייעוהו להכריע את כוחו הרע של עשו.

ארצה שיער שדה אדום (שם). פירש רשיי ז"ל לארץ שעיר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה ע"ש. אא"י החידושי הרי"מ ז"ל אמר, שצריכה למ"ד היינו לימוד, והוא סוד. עבדה"ק (רמתיים צופים מערכת אא"י החידושי הרי"מ ז"ל אות כ"ה).

ודו"ז הרה"ק מפולץ ז"ל כותב: וזה שפירש רשיי ז"ל כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה' בסופה, שבתחילת כל דבר נצרך לימוד, ואחר הלימוד זוכה לה' בסופה, היינו לתקן את העולם הזה שנברא בה' (שפתי צדיק אות מד; וע"ע שם אות ח).

ליקוטי

פרשת וישלח

יהודה

שנה

כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וגו' (לב, ה). איתא במדרש (ברר עה, ה) רבינו אמר לרבי אפס כתוב חד אגרא מן שמי למרן מלכא אנטונינוס, קם וכתב מן יהודה נשיאה למרן מלכא אנטונינוס, נסבה וקריה וקרעה, אמר ליה כתוב מן עבדך יהודה וכו', אמר ליה רבי מפני מה אתה מבזה על כבודך, אמר ליה מה אנא טב מן סבי, לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב ע"ש. שמעתי מא"י האמרי אמת ז"ל שפירש ואמר, הנה בספר הזכות מביא כי בזה"ק מפליג בשבח ענין זה ששלח והכניע עצמו מאד, והוא כענין שעיר המשתלח, וכותב שם שעל פי סוד היתה נכונה השליחות ע"ש (ראה לעיל ד"ש פרשתין), ושיטת רבי אפס היתה, כשיטת המדרש (ברר עה, א-ב) שהשליחות לא היתה צריכה להיות (ולכן שאל את רבי מפני מה אתה מבזה על כבודך), ורבי אמר לו מה אנא טב מן סבי, לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב, פירש שכבר הנהיג יעקב אבינו ע"ה דרך זה, וכמו שכתוב (ירמיהו יג, כא; בר"ר שם) ואת למדת אותם עליך אלופים לראש.

ופעם אחרת שמעתי מא"י האמרי אמת ז"ל שפירש ואמר, דשיטת רבי אפס היתה שאף שחייבים לחלוק כבוד למלכות (עי' רשיי להלן מה, ב מתנהומא שם ומנחות צ"ח), אך בודאי אנטונינוס ימחול על כבודו לגבי חשיבותו של רבינו הקדוש (עי' ע"ז יג), והא דאמרינן (כתובות י"ז) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, היינו דוקא במלכי ישראל (שהרי נלמד מהפסוק (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך וגו' מקרב אחיך וגו'), ולא במלכי אומות העולם, אבל רבי שנסבה וקרעה דעתו היתה שהמלך לא ירצה למנחול.

עם לבן גרתי וגו' ויהי לי שור וחמור וגו' (לב, ה-ו). דו"ז הרה"ק מפולץ ז"ל כותב: זקני החידושי הרי"מ ז"ל אמר, עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי - הוא דרך רמז, ויהי לי שור וחמור וגו' - זהו בפשטות, ומאריך הכתוב בענין עשירות כדי שאם ירצה להרע לו, ירע רק בהונו ולא בענינים הנוגעים לנשמה, וכן ביקש דוד המלך ע"ה (תהלים כג, ה) תערוך לפני שלחן נגד צוררי, שיביטו הצוררים רק על שולחן העשירות, ועל ידי זה תנצל הפנימיות שלא תשלוט עין רע בזה, וכן יש לצדיק הדור ענין הניכר לכל, ואין זך עיקר רכושו, רק הטמון וגוה. והכרתו מדבריו שנתן שבח להשי"ת על העשירות שחננהו, ונתנו עיניהם על הרכוש (שפתי צדיק אות טו).

(ג) וע"ע בשפתי צדיק ריש פרשת צו. וכן אמר (החידושי הרי"מ ז"ל), כל הצדיקים היה להם כסות עינים, כמו היהודי הקדוש ז"ל בלמדן שהיה מופלג מאד, הרבי מלובלין ז"ל ברוח הקודש, על עצמו אמר שהעשירות כסות שלו, שלא יסתכלו בעיקר, כדכתיב (תהלים כג, ה) תערוך לפני שולחן נגד צוררי. עכ"ה"ק. ובפרשת אמור כתב: ששמעתי מפ"ק זקני מרן (החידושי הרי"מ) ז"ל על פסוק תערוך לפני שולחן, אמר:

משלי לא שו

וּפְשֵׁתִים וְתַעַשׂ בְּחֶפְזָא כְּפִיָּהּ: יְהִי תֵּיחָה
 כְּאֵינִיּוֹת סוֹחֵר מִמְּרוֹחַק תָּבִיא לַחֲמָה: מוֹתְקָם
 בְּעוֹד לַיְלָה וְתַתֵּן טַרְף לְבֵיתָהּ וְחָק
 לְנַעֲרֹתֶיהָ: מִזֹּמְמָה שָׂדֵה וְתִקְחֶהוּ מִפְּרֵי
 כְּפִיָּה נִטַע קָרִי: נִטְעָה פָּרִם: יִחַגְרֶה בְּעוֹז
 מִתְנִיָּה וְתֵאמֹץ זְרוּעֹתֶיהָ: יִתְטַעֲמָה כִּי־טוֹב
 סַחְרָה לֹא־יִכְבֵּה בַּלִּיל קָרִי: בְּלִילָה גֵרָה:
 יִשׁ יְדִיָּה שְׁלַחָה בְּבִישׁוֹר וְכְפִיָּה תִמְכּוּ פֶלֶךְ:
 כַּפְּפָה פֶּרֶשָׁה לַעֲנִי וְיָדֶיהָ שְׁלַחָה לְאַבְיוֹן:

תרגום יונתן

יְהוֹת הַיָּד הַלְפָת
 דְּתִגְרָא דְמִן רַחֵיק
 מִתְבִּיא מְקֻלְחָא:
 מִן קִמְתָּ בְּלִילִיא וְיִהְיֶה
 מִזֹּנָא לְבֵיתָהּ וּפּוֹלְחָנָא
 לְטִלְיָתָהּ: מִן אֶתְחַשְׁבַּת
 בְּתַרְעִימָא וְנִסְבַּת חֲקִילָא
 וּמִן פְּרֵי דִידְקָא נִצְבַת
 פְּרִמָא: יִזְאִסְרַת
 בְּעוֹשְׂנָא חֲרָצָא וְיִזְחַת
 דְּרַעְקָא: יִתְטַעֲמַת מִטּוֹל
 דְּמִכְתָּא תִּגְרוּחָה וְלֹא
 דַּעַד בְּלִילִיא שְׂרָגָה:
 יִשְׂדִּיקָא פְּשִׁטָא

בכונשרא וידהא לכבין מעולא: כידה פשטא לעניא ודרעיה מושיטא לעליבין:

רש"י (טו) טרף. מוון. וחוק. הוא מוון הקטוב להס: (יט) בכישור. שקרין וירטוו"ל בלע"ז, המכסר את הפלך לטוות: פלך. פיטיל בלע"ז:

מצודת ציון

טז) זממה. חשבה. כמו כאשר זממתי (נביה ס יד):
 יח) טעמה. ענין עצה. כמו טעם זקנים יקח (איוב יב ט):
 יט) שלחה. ענין הרשעה. כמו שלח אצבע (ישעיה נט ט):
 בכישור. הוא הכלי שהפשתן כרוך בו, ואין לו דומה:
 תמכו. ענין השענה: פלך. הוא הכלי שבו המטוה, ודומה
 לו ומחזיק בפלך (ש"ג ג טט):
 קודם אור היום: ותתן. מחלקת מוון לבני ביתה: וחוק. מוון הקצוב לחלק לנערותיה: (טז) זממה. כאשר חשבה
 על השרה ונתנה עיניה בה לא תשקוט עד אשר תקנה: מפרי כפיה. משכר מעשה ידיה נטעה כרם: (יז) חגרה
 וגו'. חגרה מתניה בכח וגבורה, רוצה לומר היתה מתגברת בעצמה לעשות מלאכתה: ותאמץ. חזקה וזרועותיה
 במלאכה, והוא כפל ענין במלות שונות: (יח) טעמה וגו'. כאשר יעצה בעצמה כי טוב סחרה למצוא בה ריוח,
 אז לא יהיה נרה כבוי בלילה ועוסקת בסחורה אף בלילה: (יט) ידיה. עם כי חושבת בסחורה, מכל מקום לא
 זזה ממלאכת נשים ותושיט ידיה לאחוז בכישור ולתמוך בפלך, והם כלי הטווי: (כ) פרשה. לקחת מידה מתנתה
 ולא קפצה יד: שלחה. הושיטה לתת ליד מי שנכלם לקחת בעצמו:

אבן עזרא

בחפץ כפיה. כאילו הכפיים הפצות לעשות, והפך
 זה כי מאנו ידיו לעשות (ולעיל כא בה):
 (יד) כאניות. ההולכות למרחוק: (טז) לילה. קודם
 עלות השחר: לבינה. לחוק. מאכל, כענין
 ואכלו את חקם (בראשית מז כב) לחם חקי (לעיל
 ל ח): (טז) זממה. חשבה לקנות שדה: מפרי. רמז

מדרשי חז"ל

ותקם בעוד לילה. שנאמר: וישכם אברהם בבקר. ותתן טרף לביתה, ויקח לחם וחמת מים, וחק לנערותיה, בעצם היום הזה נמול אברהם, ואין חק אלא מילה, שנאמר: ויעמידה ליעקב לחק לישראל בית עולם. זממה שדה

משלי לא שו

וַיִּשְׁכַּח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכֹּר עוֹד: הִפְתַּח
 פִּיָּה לְאֵלִים אֲל־דִּין כָּל־בְּנֵי חַלּוֹף: מִפְּתַח
 פִּיָּה שָׁפַט צַדִּיק וְדִין עֲנִי וְאַבְיוֹן: פִּי אִשְׁתַּח
 חֵיל מִי יִמְצֵא וְרַחֵק מִפְּנִינִים מְכָרָה: יֵאבֶטַח
 בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ וְשָׁלַל לֹא יִחְסֹר: יִגְמַלְתָּהּוּ
 טוֹב וְלֹא־רַע כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ: הִנֵּה דִרְשָׁה צֶמֶר
 טְבַחַת טִימְחָא: אִידְתְּבַל עָלָה לְבִיהָ דְּבַעֲלָהּ וְלֹא מִתְבָּזָא וְלֹא חֲסָרָא: יִבְרַעְתִּיהָ טְבַחַת
 וְלֹא כִּישְׁתָּא כָּל יוֹמֵי חַיֶּיהָ: יִתְבַּעַת עֲמָרָא וְתִתְנָא וְעַבְרַת הַיָּד צְבִינָא דְאַדְרֵיהָ:
 רש"י

המנטערין על עניס ועל אגלס: (ט) כל בני חלוף. אלו הן היממים שמלפה עורמם והלכה לה: (יא) ושלל לא יחסר. כלומר לא יחסר טוב:

מצודת דוד

ישתה ישכר וישכח רישו ועניו, והעמל אשר המר
 לנפשו לא יזכר עוד בה בעת השכרות, כי היין מפיג
 הצער: (ח) פתח פיך. אל תשתה היין ותהיה ברעת
 מיושבת ופתח פיך בעבור האילם, רוצה לומר אם מי
 יבוא לדין ויהיה כאילם לבלי דעת לסדר טענותיו, אתה פתח פיך בעבורו להסדיר טענותיו: אף דין. גם פתח
 פיך אל דין כל הבנים הסכלים המחליפים דבריהם ממה שבלבם בעבור סכלותם, ופתח פיך להיירשם אל
 הכוונה הנרצה להם, כאשר יאות לעשות לשופט צדק להוציא הדין לאמתו: (ט) פתח פיך. בדרושת וחקירות,
 ושפוט צדק ודין דין עני ואביון, ולא יפקד מהם משפטם בעבור חולשתם עם חזק בעל דינם: (י) אשת חיף.
 כהתימו לספר מוסרי אמו חזר לשבח אשת חיל לכבוד אמו למען היות לה לזכרון: מי ימצא. מי יוכל למצוא
 אשת חיל, כי היא דבר יקר ומלתא דלא שכחא: ורחוק. אם היו רוצים למכרה או שוויה רחוק מכל שווי
 הפנינים כי היא שוותה יותר. והוא ענין מליצה: (יא) בטח. כשאין האיש בביתו יבטח בה שתשמור כל אשר
 בבית, ובמקום שהוא שם לא יחסר מלשלול שלל, כי לא יהיה נבהל וממהר לביתו מפחד חסרון מה בבית:
 (יב) גמלתהו טוב. בכל ימי חייה כאשר בעלה היטיב עמה גמלה לו טוב לעומת הטובה, אבל את הרע לא
 גמלה לו כמפעלו: (יג) דרשה. בעצמה חפשה אחר צמר ופשמים לטוות אותן, עם כי אין על האשה אלא

אבן עזרא

רישו. שהיין משמח הלב על כן עמלו לא יזכור
 עוד כהתעסקו ביין: למיד לאלים. כמו בעבור: בני
 חלוף. בני תמותה, בעבור משפט המות, ואמר
 שיחקרו עליו היטב: (י) אשת חיף מי ימצא. חיל
 ממון, כמו אשה שתקנה חיל וממון בחכמתה, מי
 יוכל למצוא: מכרה. מן תכרו מאתם (דברים כ ו):
 (יא) בטח בה. בעבור שתכין: ושלל. שהיא קונה: לא
 יחסר. הבעל, על כן יבטח בה: (יב) גמלתהו. חשיב
 לו גמול טוב, בעבור שבטח בה ולא גמלתו רע:
 (יג) דרשה. לקנות צמר ופשמים:

מדרשי חז"ל

ח) פתח פיך לאלים וגו'. מכאן, שאם אין טוענין ליורש
 וללוקה, שבי"ד טוענין. דבר אחר: פתח פיך לאלים,
 כנגד היתומים הוא אומר, שאין יודעין לטעון, ועוד שאין
 יודעין בעסק אביהם. הוי: אל דין כל בני חלוף, זה בני
 המת שחלף הולך אל עולמו. (ילקו"ש).
 (י) אשת חיף מי ימצא וגו'. זו שרה, דכתוב: הנה נא
 ידעתי כי אשה יפת מראה את. ורחוק מפנינים מכרה,
 שבת מרחק. בטח בה לב בעלה, שנאמר: למען יטב

אמר ח"י - קולף ונתחך כס"ל 3 ח"י
הרה"ק לשעון ואנוני

דרשה צמר

אכן לדרכנו אתי שפיר, שהכוונה לומר שהאשה הזאת אשת חיל עטרת בעלה היתה גומלת לבעלה טוב דהיינו מה שהיתה משתכרת היתה גונת לבעלה כדי להחזיק בידו ולהספיק לו צרכיו למצוא פנאי לעסוק בתורה ולא היתה עושה לו שום רע כל ימי חייה, וכי תימא מאי קא משמע לן ולא רע אחר שכך אמר גמלתהו טוב, לזה בא קרא שלאחריו לתרוצי זה דהיינו "דרשה צמר ופשתים" שלעולם לא היתה מתעצלת במלאכתה, וכל מין עסק שתמצא כדי להשתכר בו היתה משתכרת בו להחזיק ביד בעלה יהיה מה שיהיה צמר או פשתים, וכי תימא בשלמא בהתעסקה בצמר ודאי הוי שפיר טובה גמורה להחזיק ביד בעלה שאינה נמשכת מאותה מלאכה שום רעותא, מה שאין כן בעשותה במלאכת הפשתים דאף דאיכא טובה להשתכר להרויח מכל מקום יש בה רעותא שמסריח את הפה ומשרביט את השפתים, לזה קאמר גם כן במלאכת הפשתים ליכא רק טוב ולא רע, והכי דמי, "ותעש בחפץ כפיה", שלא היתה מתעסקת בפשתים זולת בכפיה ודו"ק.

רבי יהודה אלבאו / שבת יהודה

דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה:

הנה מבואר ביבמות [דף ה.] דמצמר ופשתים ילפינן דציצית דוחה כלאים ושככל התורה עשה דוחה לא תעשה, וידוע מה שכתב הרמב"ן [פרשת יתרו] בטעם הדבר שעשה דוחה לא תעשה דמצות עשה שהוא מבחינת אהבה עדיפא ממצות לא תעשה שמבחינת יראה ולהכי דוחה אותה, והאריכו בזה מסוגיית הש"ס ואין כאן מקומו, וי"ל עוד על פי דרכו דעשה עדיפא מלא תעשה כיון שמחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה ומחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, וכשהאדם מחשב לעשות מצוה ועושה הרי בידו שתים מחשבת המצוה ומעשה המצוה, מה שאין כן כשעובר על הלא תעשה אין בידו רק מעשה העבירה ולא המחשבה מצטרפת למעשה, ומשום הכי עשה אלימא מינה למדחייה.

זה שאמר הכתוב "דרשה צמר ופשתים" דעשה דוחה לא תעשה והטעם דמחשבה מצטרפת גם כן ולפיכך "ותעש בחפץ כפיה" במחשבת וחפץ הלב כיון

דרשה צמר

המחשבה נמנית לדבר מצוה. עוד יש לומר "ותעש בחפץ כפיה" שעל ידי החפץ הוי כבר "ותעש" דמחשבה טובה מצטרפת למעשה והבן.

רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם / באר מים חיים, זמירות לשבת

~

דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה:

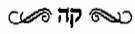
ונראה לפרש על פי מה שכתב בספר ערוגת הבושם לפרש הפסוק [משלי לא, יד] "דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה", דהנה הרמב"ן פירש "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" [שיר השירים כ, ז], כי בכל אדם אפילו אם שבע תועבות בלבו יתעורר לפעמים הרהור תשובה ומחשבה זכה, כמו שאמרנו [נתיבה טו.] "בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת שובו בנים". אבל הרהור טוב הזה לרוב יחלוף לו ואינו, ואם רוצה האדם שהרהור טוב הזה ישים לו קן בלבו ויטע בו נטעני נאמנים, התקנה לזה שמיד שירגיש שעלה הרהורו הטוב בלבן, יחזיק בו ויכניס אותו בחפץ ומעשה ובוה יתן שארית וקיום להרהור הזה. וזה שאמר "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה" אם יתעורר בקרבכם הרהור טוב לאהבה את ה', לא תנוחו ולא תשקטו "עד שתחפץ" דהיינו עד שתלבישו אותו באיזה חפץ להוציא אותו מכח אל הפועל. והוא הטעם של עשה דוחה לא תעשה, אף על גב דלא תעשה חמירא מעשה דהרי לוקין עליו, בכל זאת העשה יש לו חשיבות טפי, יען שהרהור הטוב דוקא בקום ועשה יתחזק בלב האדם. וזה שאמר "דרשה צמר ופשתים" דמשם [רוצה לומר מציצית] ילפינן עשה דוחה לא תעשה [ובמות דף ד:] ומזה נודע לנו שיש כח למעשה האדם ליתן עוז וקיום להרהור הטוב שנתעורר בלבו ולכן "ותעש בחפץ כפיה" דהיינו שתכניס כל הרהור טוב בחפץ.

רבי מנחם סגל פאללק / שו"ת חלק הלוי, חסד לאברהם

~

דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה:

נראה לעניות דעתי על דרך מה שאמרנו רבותינו ז"ל [ראש השנה כח.] מצוות לאו ליהנות ניתנו, ולכן המודר הנאה מחבירו תוקע לו תקיעה של מצוה אבל אסור

תמו בראשית לג וישלח אונקלוס

עשה סבת עליכן קרא שם המקום סבות: ס ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפרן ארם ויחן את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה חורפין: ויאקם תמן מדבקה ופלח

שמה דאתרא סבות: ויאקם יעקב שלם קרא דשכם די בארעא דכנען במיתה מפרן דארם וישרא קבב (אפי) קרתא: ויחן ית אחסנת חקלא די פרס תמן משכנה מידא דבני חמור אבוהי דשכם במאה חורפין: ויאקם תמן מדבקה ופלח

לקט בדיר

לכ) לא בא הכתוב לסמוך אלא לפרש, ומאמרו שלם פירושו שלם בכל השלימות, ובנניס, בגבורה, וכבוד, ידענו שהיה שלם, גם נמעשים טובים פשיטא שהיה שלם כי בידו הוא אלא בני דברים הללו שידענו שהיה חסר או ראוי להיות חסר הודיענו הכתוב שהיה שלם גם באלו (מ"ל): לג) וכי לא ידענו שבה מפרן ארם, אלא הכתוב בא להגדיל ולהפילא את המעשה ולתקן את עמנו מה חדות ורבותא יש שבה שלם, ומהיכי פיימי לא יבא בשלם ליה אמר בבאו מפרן ארם (בא"י): לד) למשל יעקב קראו הקב"ה ישראל אין זה אומר שהוא אל חו"ש או מלאך, אלא על שם המאורע בעבור שהוא יעקב ישר על אל קרא שמו כן, וכמו כן כאלו בעבור שאל היה חמיד בעור יעקב קרא המוצא על שם המאורע, והיה שמו של המוצא ג' מינות הללו, וכאילו היה שמו ה' בעור יעקב" שחיבה אלקי פירושו שהיה אלוהו של ישראל (וידע ששמו יהיה ישראל שהמלאך בשור, וכן לפי המדרש) ולומר הוא היה עובד להקב"ה והקב"ה היה שומרו ועוזרו (רא"ם): לה) דאי סלקא דעתך למנוח קרא ליה יעקב קל ויקרא לו יעקב מנעי ליה (גמרא), בשלמא בני משה שאמר הכתוב ויקרא שמו ה' נמי ולא אמר ויקרא משה, לפי שניכר שמהו הוא הקורא שהיה לו שם נט,

רש"י

ל"ח) (י"ח) שלם. שלם בגופו שנתרפה מלעתו, שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אוהו דורון, שלם בתורתו (ש"ס) שלא שנה תלמודו בבית לבן (ב"ר - שנה ל"ח): עיר שכם. כמו לעיר, וכמוכו (ד"ח א' י"ח) עד בואהו בית לחם: בבאו מפרן ארם. כאדם האומר לחבירו יבא פלוני מבין שני אריות (י"ח) ובה שלם, אף כאן ויבא שלם מפרן ארם מלבן ועש"י שדווגו לו בדרך: (ויחן את פני העיר. ערב שבת ה"ב, בשאלחות דרב אחא) (י"ט) קשישה. מעה, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קרוין למטה קשיטה (ותרגומו חורפין עובים חריפים בכל מקום כגון כ"י) עובר (לכות): (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמחזה קרוי אלכי ישראל, אלא על שם שהי"ה הקב"ה עמו והלילו קרא שם המחזה על שם הכ"ה) להיות שצחו של מקום חסר בקריאת השם, כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהים לי ששמי ישראל, וכן מצינו במשה (שמות י"ז ס"ח) ויקרא שמו ה' נמי לא שהמחזה קרא* ה' אלא על שם הכנס קרא שם המחזה להזכיר* שצחו של הקדוש ברוך הוא ה' הוא נבי, ורבותיו דרשו* (י"ח) (מגילה י"ח)

אור החיים

כי יודיע הכתוב כי מה שחסר מנכסיו יעקב אבינו במנחה אשר נתן לעשו השלים ה' חסרונו שחסר מנכסיו שהביא מפרן ארם, והוא אומרנו ויבא יעקב שלם וגוי צבואו מפרן וגוי פ"י שלם בנכסים כשיעור צבואו מפרן ארם, והב"ה שניכר מהם במנחה גדולה אף על פי כן ה' שלם לו, והיא ברכת כל שנתן לו ה' כמו שפירשתי למעלה:

תמה בראשית לג וישלח אונקלוס

ואמר קמא דנן אישבה רחמין בעיני רבנני: ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפרן ארם ויחן את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה חורפין: ויאקם תמן מדבקה ופלח

העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצאחן בעיני אדני: וישב ביום ההוא עשו לדרבו שעירה: ויעקב נסע סבתה ויבן לו בית ולמקנהו

רש"י

לקט בדיר

ר"ב: (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי עובד זה? שאינו לריך לה: אמצאחן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה (כ"ה) שום גמול: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרבו. עשו לדב"ה, ודי מאות איש שהלכו עמו כשמתו מאללו אחד אחד (כ"ה), והיכן פרע להם הקב"ה, בימי דוד שנאמר (ש"ס ל' י"ח) כי אם ארבע מאות איש* נער אשר רכבו על הגמלים (כ"ה): (יח) ויבן לו בית. שבה שם י"ח חדש (כ"ה), קץ וחורף וקיץ, סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ (ב"ר - מגילה כ"ו) ודאי לדייק בא ששעו לבדו שב ביום ההוא, אבל ה' מאות איש לא שבו ביום ההוא (כ"ט) ההכרת הוא שאין לומר שאמר מעשה זה הלכו להם, שהלא במדרש אמרו הטעם שאמרו לא נכוח בגחלתו של יעקב, והלא עשה עמו שלום ומה טעם לברוח עמה, אלא ודאי היחה זאת קודם, אחר שפגעו במלאכים רוכבי אש וכו', וא"כ היאך אמר עשו אליה נא מן העם, אלא ודאי לא ראו לברוח כולם כאחד שלא ירגיש עשו מפני שייראו ממנו ויגמטו אחד אחד ויבאנה עשה שאמר אליה היו עוד עמו מקלמן (מ"ל): ל) ויאשא דקרא ויבן דוד וכו' ולא נמלט מהם איש כי אם ד' מאות וכו', וענין זה בעמלק מדברי: לא) שאלי"כ מה מספר לנו כל הכי הוה, גם למה עשה בית וסוכות והוא עדיין באלמנע הנביעה, ואפי' בשכס שקנה חלקת השדה גם עשה שם מוצא ואעפ"כ נטה אהל ולא בית, אלא ודאי הכי פ"י נטע סתה נסיעתו היחה בשעת שעושין סוכות, גם בנה שם בית גם עשה סוכות עוד הפעם ומה שקרא שם המקום סכות ולא בית, משום שבה שם בן קיץ והיה סכות הראשון (מ"ל), או משום שהיה שם ב' קיץ (ג"א), או אפשר לפי שהוא יעקב היה רועה הראשון שחמל על האין שלא יכס שמש ועשה סכות משום נער-בעלי חיים (אדה"ח):

אור החיים

שלם מעלמו: וזו. למה זה אמלא וגוי. פ"י למה הוא מפלוגי רכבחו עמו בפרע זה ויחר הוא בוחר שיחמיד עמו מניאות חן לעמוד מעשות לו זה והוא אומרנו אמלא חן בעיני אדוני לשון עמיד: יז. נסע סבתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות על כן וגוי (כ"ה) ולא אמר לסכות שאין חבין שקודם צא יעקב היחה נקראת סכות ולא כן הוא, ואם חאמר וכי בשביל שעשה שם יעקב סכה יקרא למקום כן, אולי כי עשה דבר חדש בחמלתו על המקנה מה שלא עשה כן אדם קודם שיכין סכה לזכמות ולשינוי חדש

אור בדיר

בזו) מלשון הוא משמע שלא רצה במניאות חן, אלא כל המנחה היחה בשביל מניאות חן, ונראה לי שמשם זו כוונת רש"י ו"ל. בוח) ק"ל נוסח הכתוב שאמר על כן, ולא אמר דרך ישר עשה סכות ויקרא שם המקום סכות. בוח) פ"י אל תחשוב שב' שמות היו למקום, קודם שצא יעקב היה נקרא סכות ויעקב קרא לו סכות, זה א"ט, שקודם שצא יעקב לא היה לו שם כל עיקר, ועל כן י"ס לו שם זה שעשה שם סכות, ובה חבין שמה שאמר סכות הוא על שם העמיד, שאין שייך לומר לסכות בלמ"ד, שמשמע שצנעט נסיעה נטע

המעין כמו האילן והוא כנסת ישראל והקליפות החיצונות הם שאר הכתות הדומים לקליפות ולענפים המתפשטים בטובו של מקום סביכות הקו האמצעי שהיא כנסת ישראל. וברכת הזן משה תקן אותה בשעה שנתן מן לישראל מן השמים וענינו מבואר. ועוד אמר (שם מח' ב') רבי אליעזר אומר כל מי שלא אמר ארץ טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד כבונה ירושלים לא יצא ידי חובה. נחום הזקן אומר צריך שיזכיר בה ברית. ר' יוסי אומר צריך שיזכיר בה תורה. פלימו אומר צריך שיקדים ברית לתורה. ודע כי ב' ברכות אלו שהן ברכת הארץ ובונה ירושלים כעין כלל ופרט הן. לפי שברכת הארץ כוללת כל ארץ ישראל ובונה ירושלים אינה כוללת אלא ירושלים לבדה. וברכת הארץ אחר שהזכיר בה ארץ טובה ורחבה צריך שיזכיר בה ברית. והטעם פירשו המפרשים לפי שנתנה הארץ לאברהם בשעה שנצטווה על המילה. ולא נראה לי זה הטעם שהרי קודם לכן הכטיחו פעמים. אחת כשהיה בן ע' היה ברית בין הבתרים כמו שנאמר (בראשית טו) ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך וגו' ואם כן איך נצטרך מפני זה להזכיר ברית בברכת הארץ. אך נראה טעם הדבר לפי שכיון שנכנסו ישראל לארץ נצטוו יהושע למול את בני ישראל שנאמר (יהושע ה) בעת ההיא אמר ה' וגו' ושוב מול וגו'. וכדי לסמוך ברית לארץ צריך להקדים ברית לתורה. נמצא הסדר הזה נאמר כן לענין נאה ומשובח כאשר יהיה האופן בתוך האופן. מזכיר תחלה ארץ טובה ורחבה שהיא עיקר הברכה. ואחר כך מזכיר ברית משום דסמך ליה. ואחר כך מזכיר תורה. והוא נתן טעם בדבר. לפי שהמילה ניתנה בייג בריתות. ואני כתבתי מה שנראה לי על דרך פשט כאלו לא נתנו טעם לדבר. כי לכל דבר יוכל אדם לתת טעם מדעתו ואין בזה הפסד מאמר.

והכוונה בזה ובכל הדומה לזה שאלמלי לא תקנו כך או אלמלי לא נכתב בתורה כך ראויה היה אותה תקנה וראוי הוא לכתב מטעם כך וכך. ויגדיל תורה ויאדיר.

7 ← וצריך שיזכיר בה תורה לפי שלא היתה התורה שלמה אלא בארץ ישראל שהרי הרבה מצות תלויות בארץ. ובבראשית רבה (בראשית ב) וזהב הארץ ההיא טוב אין תורה כתורת ארץ ישראל. ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל. נמצאת ארץ ישראל ראויה לתורה ואין התורה שלמה אלא בארץ ישראל. סמך לזה הענין (שם ב) לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו. זהו טעם להזכרת התורה לברכת הארץ בעולם הזה שבתורה (דברים ט) כי היא חייך ואורך ימיך לשבת על הארמה. וצריך שיאמר הודאה תחלה כי על כל כבוד חופה. וסוף לפי שתחלת המחשבה סוף המעשה. וברכת הארץ יהושע תיקן אותה בשעה שנכנס לארץ. ואחר שהזכיר כל זה בברכת הארץ כלל ארץ ישראל. חוזר ומברך ברכה אחת כנגד ירושלים לבדה שהיא עיקר הארץ מכוונת כנגד ירושלים של מעלה. וצריך שיזכיר בה מלכות בית דוד ששם כסאו. ודוד ושלמה תקנו בונה ירושלים. דוד תקן על ירושלים עירך שלמה תקן על הבית הגדול והקדוש. ובמקום אחר אדבר על מלכות בית דוד. ושלש ברכות אלו מן התורה. והטוב והמטיב ביבנה תקנוה.

פרק ט'

מכאן הענינים שכתבתי תוכל להבין שאין מעשה נעשה בעולם שלא יהיה לו למעלה כח שהוא נראה כעין דוגמא ודמיון.

שארם חי יוכל לחקן עותו ולעשות קבץ שלמות, ובאמרם (אבות ר, יז) יפה שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, ובהו האפן הטיבו אשר תקנו — וברנו לחיים וכו', לפיה מבקשים חיים, למענך אלהים חיים, לעשות נחת רוח בתורה ומעשים טובים לה', לחקן אשר מרדנו בו, הכל לשם ה' ולא לפנים אחרות. ואם אדם פגנתו לכך, מה טובה ומה נעימה תפלתו.

ובשמיני מנה מה שהתחלנו לדבר, כי מאד יזהר איש בתוכחותו, לכל ויציא שם רע על ישראל עם קדוש לה'.

ובאבות יש לחמה על מה שאמר ישעיה ששביל שאמר (ישעיה ג, ה) תוף עם קמא שפתים אנכי יושב, נגע מלאך ברצפה בוערת בפיו, ואמר סר עונך וכו', והלא בראש דבריו אמר תקף (שם א, ד) הוי גוי חוטא עם כבד עון וכו', אשר הוא יותר מעם קמא שפתים שאמר. אבל ידוע כי הנביא נבואתו נהנה לו בקרבן ברכתיו (ירמיה ב, ט) ויהי כלפי באש בוערת, והוא מוציא משם ולחון, ברכתיו (שמואל ב, כ) רוח ה' דבר פי ומלתו על לשוני, ואינו עושה רק כמעשה כלי בעלמא, שמוציא מפיו מה שנתן בקרבו, ולכך אם הנביא מדבר בנבואה, אין עליו עונש, כי לא ענה מלבו, ואת אשר ישם ה' בפיו ודבר, ולכך פתח נבואתו (ישעיה א, כ) ואמר, שמעו שמים וכו' פי ה' דבר, אבל זה שאמר תוף עם קמא שפתים אנכי יושב, ענה מלבו, ולא הוא דבר נבואה, ולכך נענש. והו פי הנביא נהרא להגיד לישראל פשעם ותפאתם, כי בקל ילכד בדבור אחד לקרא אותם חוטאים רשעים וכדומה, וענש

ומנה תבינו כמה מצוה יש לחמד לעלות לארץ ישראל, כמו שכתב השל"ה וספר יראים שתמיד יהיה כלב אדם חשק (תמיד לארץ ישראל, ברכתיו (מלכים א, ט) והיו עיני ולבי שם כל הימים, ותמיד אם אדם מלא כל חמודות, יזכר שהוא חסר, שאינו בארץ ישראל תכלית השלמות מה קניית, ויתעצב על כך כי עקר חסר אצלו, וכמו שנאמר (תהלים קל, ו) אם לא אזכרכי אם לא אעלה [את] ירושלים על ראש שמחתי, פי לשמחה מה זו עושה, אם מקום תכלית האשר האמתי חסר.

ושנית נלמד, כי כל מה שהאדם מבקש בזה העולם הוא הכל בשביל קבץ שלמות, אם מבקש עשר, הוא כדי שלא תפריד אותו העניות בעבודת ה', באמרם (עירובין סא:) עניית מעבירה האדם מדעת קונו, וכן הכל.

וזהו פנת הנפח (לעשרת ימי חנוכה) וברנו לחיים למענך אלהים חיים וכו', דיש להבין פראשו של למענך, דבשבילו יתן לנו חיים, ומה אכפת לה בנו, וגם בזהר (חסוני זהר חסוני ר) תמה על הני תפלות בראש השנה וביום הכפורים לחיים ולפרנסה, ואמר הם ערכ רב, ככלכא בישא צועקים הב לן חיים, הב לן מזוני.

ובאבות נסח התפלה הוא כך, וברנו לחיים, אבל ענין בקשת חיים הוא בשני אפנים, אם הוא באפן שיהיו חיים לענין מענג עולם הזה וכדומה בכבוד המדמה, כמו שרוב החיים מבקשים לתכלית זו חיים, ועל זה האפן דבר הזהר פי הם ככלכא בישא וכו', אבל אפן השני והוא כדי לעשות רצון ה' כי לא הפחיתם יתללוהו ולא כל יודדי דומה, וכל זמן

ראשון (כי יגונון ארצו כתיב)

(בראשית לב, כ) ויהי ה' את יוסף, והלא בצאתו היה עלול לחטאים, ולרב יפיו בנות צעדה עלי שור. וכמה מלקמות שצריך [היה] להתגבר ביערו, ער שאמרו (סוטה לו:) לולי דיוקנו של יעקב היה חס ושלום נלכד בפח אשת אדוניו, ואמרו (שם) שהוציא עשר טפות ורע עלידי עשר האצבעות, והם היו בעונותינו הרבים נרמא לצרות רבות, וביחוד לעשרת הרגי מלכות.

אמנם יוסף אשר חמד ובהר לצאת מהמאסר, כי ידע כי עקר שלמות האדם היא בארץ ישראל מקום אשר שם משכן ה', ובו יקנה אדם שלמות בהתדבקות גבורה עם ה', ושם אין מסד הבדל רוחות הטמאות וכדומה, והנבר אשר יבקש להתדבק בה' היה צריך לעלות לארץ ישראל, ועל זה היה יוסף חומד לשוב לארצו ארץ החיים, ולקנות שם שלמות גמורה להיות כפא ומרפכה לה' בכל אבותיו, ובשבתו בבית האסורים אי אפשר לזאת, והו אמרו והוצאתני [מן] הבור הזה לא לשם מענג ולכפש חפשייתו, ושבי בזהו איתנהו בה (בבא בתרא ה:) רק הפעם כי גנב גנבתי מארץ העברים, וכל מנפתי לשוב שמה להתדבק בה' באור אלהים חיים ולא לתענג עולם הזה, ובהר בשבת ארץ ישראל ולא אמר לשוב אל אביו, רק תלה הכל בארץ ישראל, כי חשב זה לעקר, וכל האבות וכו' למעלה נשנבה פון מחמת זכוח ארץ ישראל, והו הודה בארצו, לזה היה השבת והודיה, ולכך אף כי לא זכה בחיים מחמת שכת החלה הגלות, יעקב וכו' ידו מצרומה, וזה לאחר מותו, שבאו עצמותיו לארץ ישראל ואתי שפיר.

עלידי חקירה זו, נולד ספק בעיני העם כאלו יש ספק בדברי ה' חס ושלום שהפליג בשבת ארץ ישראל ובה חלב ודבש וכו', וזה אמרו, משה לא הודה בארצו, הרצון שלא הפליג להודות ולהלל שבת ארץ ישראל, עד שהצדד לשלח מרגלים ולחקר במיכה השמנה או רזה, ולא כן יוסף שאמר לשר המשקים (בראשית מ, טו) וזכרתני והוצאתני מן הבור הזה כי גנב גנבתי מארץ העברים וכו'.

ויש להבין מה צריך הגדה זו לשר המשקים שגנב מארץ העברים, אבל באמת הוא כך, כי החסידים הראשונים היו בותרים לשבת תמיד במערות וחורי עמלפים, כדי להתבודד ולהתרחק מן בני אדם הפורגלים ומביאים לידי חטא, והנביא צווח (ירמיה מ, א) מי יתנני כפודבר, ורבי שמעון בר יוחאי עליו השלום היה יושב במערה כמה שנים, וכי קצרה ידו למקום שאין מגיד לקיסר, וכמבאר בש"ס וכדומה, הלא מלאכי מעלה היו סוכבים אותו תמיד כפודע, אלא בהר בשיבה זו לקבץ שלמות, ולכן בצאתו השיג מעלה גדולה, עד שנתגדל למעלה מרבי פינתם בן יאיר כמבאר בש"ס (שם ל:), ואחר כך היה הוא ודודו שאחריו, ושבים בלם במערה ולוקדים בתורה, כאשר מצינו בזהר דברי חכמים אחרים בזמן רשב"י, ובהר ספורים רבים מחכמים רבים שהיה דירתם תמיד במערות ובמחלות לקבץ השלמות להתרחק מבני אדם, אם כן יש לפרש אף יוסף הצדיק נבהר לו לשבת בבית האסורים, נבדל משוב בני אדם, להנצל מחטא בני אדם, ולעבד ה' בתכלית העני והסר, וזו היתה שלמותו, ברכתיו

תנוד. והפליגו רבותינו ז"ל במאד שם בסוף בחובות (ק ב). תנו רבנן לעולם ידור בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוהים, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוהים, שנאמר (ויקרא כה, לח) 'לחת לכם את ארץ כנען לחיות לכם לאלהים', וכי כל שאינו דר בארץ אין לו אלוהים, אלא לומר לך כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובר עבודת כוכבים כו'. וברייתא זו מיירי אפילו בחורבנה ש"כ, כמו שהזכיר ברישא 'אפילו בעיר שרובה גוים', וזה ודאי לא היה בישובה בזמן הבית.

* הגה"ה

יש להקשות נמה שאמרו הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוהים, מה זה הלשון 'דומה', וכי אם ושלם אין לו אלוהים ממש רק דומה. בשלמא כפיפא הדר בחוץ לארץ 'דומה' כו', ניחא. הענין הוא על דרך 'אלהים אלהים יתקן ואלהי יעקב'. וגם שם לכאורה קשה, הלל הוא אלהים אלהי כולנו. אלא הכוונה על סוד הדנקום ושריית השכנה עליו, והוא 'אלהים אלהים יתקן ויעקב', וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (בבבא ש"ס פ"ג; פ"ד ס"ו) האבות הן הן המרכבה, ועל הדנקום הזה אומר כל הדר בארץ ישראל 'דומה' כמי שיש לו אלוהים, וקל להבין.

תנוד. וכמה אמוראים הפליגו שם (כתובות ק"א א) במעלות הדר בארץ ישראל: אמר רבי אלעזר, כל הדר בארץ ישראל שדוי בלא עון כו'. אמר רבי אלעזר, מתיים שבחוץ לארץ אינם חיים [אמר רבי אילעא] (אלא) על ידי גלגול כו'. אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח [לו] שהוא בן [ה]עולם הבא*. עוד שם (ק"ב א), רבי אלעזר (כו') היה סליק לארץ ישראל אמר פלטי לי מחרא כו'. רבי זורא כי היה סליק לארץ ישראל לא אשכח מברא למעבר, נקט במצרא וקא עבר, אמר ליה התוא (מינא) [צדוקי], עמא פויזא דקדמיתו פומיכו לאודניכו אכתי (בפחותיכו) [בפחותיכו] קיימיתו, אמר ליה, דוכתא רמשה ואהרן לא זכה לה אנא מי יימר דכינא לה. רבי אבא מנשק כיפי דעכו כו'.

* הגה"ה

וכן נפרק ערבי פסקים (פסקים ק"ג א) אמר רבי יוחנן שלשה מנוחלי עולם הנב, הדר בארץ ישראל, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והמשייר מקדושתו לאבדלמא.

תנו. והא ראינא שם (כתובות ק ב) דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר (ירמיה כו, כב) 'בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אתם', והו דוקא לעלות מבבל, אבל לעלות משאר ארצות שבחוץ לארץ ליכא מאן דפליג.

תנוד. וזהו לשון ספר חרדים (פרק נ"ג, אות טו): מצות עשה מן התורה לדור בארץ ישראל, שנאמר (דברים כו, א) 'וירשתה וישבת בה', ואמרו רבותינו ז"ל בספרי (ראה ע"פ) שמצוה זו שקולה כנגד כל מצות התורה, ואמרו (כתובות ק ב) כל היוצא מארץ ישראל ודר בחוץ לארץ יהיה בעיניך כאילו עובר עבודה זרה, שנאמר (שמואל א כו, י"ג) 'כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבר אלהים אחרים', ואינא במסכת [בבבא] בתרא (צ"א א), אמר רבי שמעון בן יוחאי דאלימלך ומחלון וכליון נענשו מפני שיצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ ש"כ, שנאמר (ירמיה א, י"ג) 'וזהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי'. אמר רבי יצחק, אמרו: חזיתם נעמי שיצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ מה עלתה לה [וכו']. (ושם צ"א ב) אמר רבי יהושע בן קרחה חס ושלום שאפילו מצאו סוכין לא יצאו, ומפני מה נענשו מפני שהיה להם לבקש רחמים על בני דורם ולא בקשו, עד כאן ממזין תר"ג לרמב"ן ולרשב"ץ, עכ"ל (תהר"ם).

תנוד. עוד כתב (ספר חרדים) דף ס' (פרק נ"ג) וזה לשונו: וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו, כי תחלת עונינו שנבקע לנו בכיה לדורות, יען מאסנו בה, שנאמר (תהלים קו, כד) 'וימאסו בארץ חמדה', ובפירוש נפשנו מהרה יהיה, בתיב (שם ק"ב טו) 'כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו', ושם (פסוק י"ד) (גומר) [נאמר] אתה תקום תרחם ציון. ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרותיה ואבניה כבואם אליה. ומה טוב ומה נעים לשיר שיר יידידות אשר יסר רבי יהודה הלוי עליה באהבה רבה, תחלת השירה, ארץ הקדושה יקרה חמודה וכו'. כן אנו משורדים על ציון רבי יהודה בר אלעאי כל ערב ראש חודש בשמחה רבה, ומתחננים לאל, שאל יגרשנו מעליה.

גם הקרובים והרחוקים אשר חתנה לה, ראוי להם שיהיו נכבדים וחאבים אליה, כי כשם שבחר בהם כך בחר בארץ ישראל, ויחד אותה להם, ואין נקראים גוי אחד אלא עמה, שכן פירש רבי שמעון בן יוחאי (והי"ג דף צ"ג ע"ב) על בקרא שבחוב (שמואל ב, כג) 'ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ'.

יד רמ"ה

מביא רבינו הן גמרא דמיירי אפילו בחורבנה, ואפ"ה אמרין דלעולם ידור בארץ ישראל וכו'. ומה חזינן דאין בזה"ו איכא מצוה. ברם למאי שנתבאר בהערה דלעיל שכי"ב, והן דברי ר"ח הכתוב בתוסי' הוא לאו בר סמכא, אלא כמי"ש במדרכי דגם ר"ח הן מתלק בין איכא סכנת דרכים או לא, אחי שפיר, הרי"ק.

שכר. בשל"ה רפוס ודרשא הגירסא: למואב. וכן בהא דמייתי בתר הכי אמר רבי יצחק וכי שיצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, ג"כ הגירסא התם: למואב.

שכר. נראה רכונות רבינו בזה להביא ראיה ולא כדברי הר"ח ז"ל. כלומר, דהנה התוסי' בכתובות ק"ב כתבו: אינו נהג בזמן הזה, דאיכא סכנת דרכים, הנה אמר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לרוד בארץ ישראל וכו'. ומעתה להתוסי' דתלו עיקר הטעם בזה שיש סכנת דרכים, רמזום הכי כתבו שאינו נהג בזמן הזה לכוף לעלות, נמצא, דבזמן דליכא סכנת דרכים אמרין שפיר דהכל מעלין לארץ ישראל גם בזמן הזה. אולם לטעמו של הר"ח, אף אם אין סכנת דרכים אין עכשיו מצוה לעלות לארץ ישראל. ועלה

ומצינו במדרש (בראשית רבה פ"ח ס"ח) שהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם אבינו פעם ראשונה שלך לארץ ישראל ויראנה ויחזור, ואחר שחזר לא נתן לו רשות לחזור לארץ ישראל עד חמש שנים, ואותן חמש שנים היה משתוקק לחזור ללכת, והוא אמר זה הפסוק (תהלים נה, ו-ח) 'מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכנה, הנה ארחיק נדד אלך במדבר מלה, מוטב ללך במדברות של ארץ ישראל ולא ללך בפלטרות של חוצה לארץ, והיה תאב ומשהורשה, כתיב (בראשית יב, ו) 'ילך אברם כאשר דבר אליו ה', וקדם כזו אל הארץ לא היה משתוקק, אבל אחר שבא שמה פעם ראשונה, וראה במראה הנבואה יקר תפארת קדושת הארץ, או נכסף נכסף, וממנו נלמד לדורות אנחנו יצאי חלציו, להיות נכספים כמותו, אף-על-פי שיושבה בצער, על מנת כן נהיה שמחים ביסורין.

תנ"כ. וזהו מעם סמיכות פרשת עמלק וכיאת ארץ ישראל בפרשת כי תבא (דברים כה, ז-ט, ט, א). כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בבב"א ה' א) שלש מתנות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, ולא נתן אלא על ידי יסורין, ואלו הן: תורה, וארץ ישראל, ועולם הבא. וכי היכי דבביאה ראשונה בא עמלק, הכי נמי כקבוץ גלויות כשרוצים לבא לארץ ישראל, עמלק מודמן להם בדרך, וכאשר עינינו רואות היום תמיד, ירא ה' וישפט. התחיל כתיבת 'והיה' (דברים כה, א), הוא אחד משנים עשר צידופים של השם הקדוש, רמו כי הדר בארץ ישראל דבק בה, הפך הדר בחוץ לארץ, היינו הישראלי שדומה למו שאין לו אלוה. ונקים צירוף זה, רמו למה שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פ"ב ס"ג) כל מקום שנאמר 'והיה' לשון שמתה הוא. וכתב הרמב"ן במגן תרי"ג (ראה מצוה ד' מהוספותיו על מגן הרמב"ם), מצות ישיבת ארץ ישראל כל עת ורגע שהאדם בארץ ישראל הוא מקיים המצוה הזו.

ת"ס. וידוע שעיקר שבר המצוה על השמחה הגדולה, כדכתיב [בה] (דברים כה, ז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה'. על כן צריך היושב בארץ ישראל להיות שמח תמיד במצותו התורה באהבתו אותה. גם צריך להיות ירא וחרד, כדכתיב רבי שמעון בן יוחאי (ראה תקוני דר' תיקון י', דף כ"ה ע"ב) כל פקודא דלאו איהו ברחימו ודחילו לאו פקודא היא שכי'. לכן אמרו (באבות דרבי נתן) שכו (דרך ארץ וטא ריש פרק ב') הוי שש וחדד על המצות. והנה תיבת 'והיה' אצל מצות ישיבת ארץ ישראל רמו לשמחת המצוה. וסמיכת הפרשה לעמלק רמו להרדה במצות מורצוה התלויה באויר, ויסורין של ארץ ישראל הן מן האומות, הן מן החלאים, מוכח כפרה הם, כדבר שנאמר (ישעיה ל, כ) 'וכל יאמר שכן חליתי העם הישב בה גשא עוף. וזה רמו גם כן בפסוק זה בסופי תיבות, 'והיה כי

תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה' (דברים כה, א), נכ"ה, והוא מלשון מנכה לו מן הדמים, וכפירוש רש"י בפסוק (במדבר כב, ו) 'אולי אוכל נכה בו, ופירוש הענין, שעל ידי הצרות שבארץ ישראל מתנכים ומתמעטים העונות, והעם היושב בה גשוא עוף, וכתיב (דברים לב, ז) 'וכפר ארמתי עמו, ודוקא בעונות קלים ששבים ומתחזקים עליהם ויסורין אלו ממרקין, ובעת מותו של אדם הולך נכחו לגן עץ.

תפ"א. אבל הבאים לארץ ישראל ואין שמים על לב כי הם בדיכל המלך, ומורדים ופושעים ומרבים במשתאות של סעודות מרעות ומרחים, עליהם הכתוב אומר (ישעיה ב, ו) 'ותבאו ותפמאו את ארצי ותחלתי שמתם לתועבה' וכתיב (ישעיה א, יג) 'כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצדי, ולא יעלה על לבם שאחרי מותם ישארו בארץ ישראל, אלא במותם יגרשום חוצה ככלבים. וזה לשון פרקי רבי אליעזר (פרק ל"ד), וכל הרשעים המתים שם בארץ ישראל נפשותם נשלכות [בקלע] חוץ לארץ, שנאמר (שמואל א, כה, ט) 'זאת נפש איבך יקלעה בתוך כף הקלע', ולעתיד לבא הקדוש ברוך הוא אווח ככפות הארץ ופנער אווחו מכל טומאה [וכו'] ומשליכן לחוץ לארץ, שנאמר (איוב לה, יג) 'לאווח ככפות הארץ וינערו רשעים ממנה', (ע"ל פרקי רבי אליעזר).

תפ"ב. וכתב הרמב"ן בפרשת אחרי מות (ויקרא י"ח, כה), שהוכיח הכתוב בעריות (שם) וזתמא הארץ ואפקד עונה, אף-על-פי שהעריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ, מכל מקום עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה'. וכן שנו בספרא (קדוש יב, ד) 'ולא תקיא הארץ אתכם' (ויקרא י"ח, כה), ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עוברי עבודה. והנה הכותיים לא היו (עונשים) [עונשים] כארצם, וכבואם בארץ ה' ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלא בהם האריות הממיתים אותם, (עכ"ל הרמב"ן). לכן כל איש יחד בבואו אל ארץ ישראל להיות ירא שמים בפלי כפלים ממה שהיה בחוץ לארץ, וידע כי בבית המלך הוא יושב, ע"ל (מפר ורדים).

תפ"ג. 'ומי שלא זכה לקבוע דירתו בארמת קדש, או הוא אנוס, יש לו תקנה מרונמת מקום קדש, להיות לו מקום ארבע אמות של הלכה, התבודדות להתבודד עם אלהיו. וכבר נתנו סימן 'בר קדש' (ויקרא מ, ו), כשהוא 'בר' רצה לומר לבדו, או 'קדש ילבש', ויראה שמן המקדש (מעט) לא יצא, רצה לומר ממקום קדשותו.

תפ"ד. וזהו לשון ראשית חכמה בשער הקדושה פרק ו' (אות טו-טז): עוד צריך לקניית הקדושה קדושת המקום, כמו שמצינו שנוכר בתורה [ב]פרשת אחרי מות

יד רמ"ה

שכו. לפנינו הלשון: וכל המתים מן הרשעים. שכה. פ"י: כל מצוה שאינה באהבה וכיראה אינה מצוה. שכו. שם ליחא.

כ' בדפ"א קו.

תסז בראשית לו וישלח תסח

אומר צפו ונתתם וקנזו: י ותמנעו ו
 היתה פילגש לאליפו בך עשו ותלד
 לאליפו את עמלק אלה בני עדה
 אשת עשו: י ואלה בני רעואל נחת
 ורח שמה ומוזה אלה היו בני בשמת
 אשת עשו: י ואלה היו בני
 אהליבמה בת ענה בת צבעון אשת
 עשו ותלד לעשו את יעיש יעיש יעיש
 ואת יעלם ואת קרח: י אלה אלופי
 בני עשו בני אליפו בכור עשו אלוף
 תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף
 קנזו: י אלוף קרח אלוף נתתם אלוף
 עמלק אלה אלופי אליפו בארץ אדום

אונקלוס

וקנזו: י ותמנעו הוה קנינא
 לאליפו בר עשו וילדת לאליפו
 ות עמלק אלין בני עדה אמת
 עשו: י ואלין בני רעואל נחת
 ורח שמה ומוזה אלין הוה בני
 בשמת אמת עשו: י ואלין הוה
 בני אהליבמה בת ענה בת
 צבעון אמת עשו וילדת לעשו
 ות יעיש ות יעלם ות קרח:
 י אלין רכרבי בני עשו בני
 אליפו בוכרא רעשו רבא תימן
 רבא אומר רבא צפו רבא קנזו:
 י רבא קרח רבא נתתם רבא
 עמלק אלין רכרבי רעואל

לקט בהיר

מגוריהם ובהכרח לו ליתך משם, ומאחר שהיה חושש
 מחשבות ליתך אל ארץ אחרת מפני יעקב, עשה אושו עמה
 (ג"א): (יא) שפי' זהר שער בהכרח שנולדו משבת
 לשעיר, ובניו כולם נזכרים להלן קודם שזה שם, א"כ מולדות
 עשו כאילו אמר מולדות בני עשו (רא"ם): (יב) פי' לא
 בא הכתוב להשמיענו שאשת אליפו ואם עמלק היתה שמה
 חמנע, שא"כ היל"ל ופגשו חמנע ילדה לו את עמלק, אלא
 הכתוב בא להדגיש שחמנע היתה זאת שהיתה פילגש לאליפו
 (ג"א): (יג) דאין לומר שהיתה חמנע אחרת או הוה
 שזכר צד"ה היה זכר, שא"כ למה לא מנה כאן חמנע בין
 מולדות עשו, ואין קושיא למה מנה אותה בין הזכרים, שהרי
 קן כמיב שם ובני עמרם אהרן וזמרה ומרים, ואין קושיא
 למה חשב שם בני אליפו חמנע וקנז ונתתם וקנזו ונתתם וקנזו
 בזה הודיע שאמו של עמלק היתה, גם אין לומר שגשאל אליפו אשחו של שעיר אחר שמת שעיר ולא היתה ממורת, שא"כ
 היתה בזמנת בני אליפו אפילו בפני הנביאים, והדרה קושיאמינו לדוכחיה למה אמר הכתוב וחמנע היתה וכו' הלא היא ג"כ
 מורע אברהם, ולמה מנה אותה בין אלופי החורין, ומה לנו שהיפה אחותו של לטון הלא בת אליפו היא, אלא ודאי היתה
 ממורת והאנשים וגם היא בצמנא היו חושבים שבת שעיר היא כי צביתו נולדה, אבל הכתוב אמר האמת שבת אליפו היא
 (ג"א), אך ל"ע, דבסנה"ל ז"ט: איתא שהלכה אל אברהם יצחק ויעקב ולא רצו לגייריה, ואין אפשר שהיתה בת אליפו ואליו
 נולד אחר מיסת אברהם, ואפשר שבגמ' הגירסא משושבת, שזילקוט קכ"ט כחז לגביה דיעקב:

רש"י

לשעיר(י): (יב) ותמנעו היתה פילגש. להודיע
 גדולתו של אברהם(י) כמכ היו תלמידים לידבק צרעו,
 חמנע זו בת אלופים היתה, שנאמר ואחות לוטן
 חמנע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר הוה מן החורים
 שישבו צב לפנים, אמרם אינו זוכה להנשא לך הלאו
 ואחיה פילגש (ב"ר - סנה"ל ז"ט), וצדברי הימים (ה' ה'
 ל"ה) מוכר ארצה צביו של אליפו(י), מלמד שצא על
 אשחו של שעיר וילאח חמנע מצבייהם, וכשבגלה
 נעשית פילגשו, חוה ואחות לוטן חמנע, ולא מנאח
 עם בני שעיר שהיחה אחיותו מן האם ולא מן האב
 (תנ"י יושב ט:): (טו) אלה אלופי בני עשו. ראשי

אונקלוס

לה בארעא רבנעו: ו ודבר עשו
 ות נשוהי ות בנוהי ות בנתה
 ות כל נפשת ביתה ות ניתוהי
 ות כל בערה ות כל קנינה די
 קנא בארעא רבנעו ואזל לארעא
 אחרי מן קרם יעקב אחויה: י ארי
 הוה קנינהו סני מלמטב כחדא
 ולא יכילת ארע תותבותהו
 לסוקרא יתהו מן קרם ניתוהו:
 ה ויחבי עשו במורא רשעיר עשו
 הוה אדום: י ואלין תולדת עשו
 אבוהו דארוקאי במורא רשעיר:
 י אלין שמחת בני עשו אליפו בר
 עדה אמת עשו רעואל בר
 בשמת אמת עשו: י והוה בני
 אליפו תימן אומר צפו ונתתם

תסז בראשית לו וישלח תסח

עשו אשר ילדו לו בארץ פנעו: י ויקח
 עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו
 ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו
 ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר
 רכש בארץ פנעו וילך אל ארץ מפני
 יעקב אחיו: י ביהיה רכושם רב
 משבת יחדו ולא יכלה ארץ מגוריהם
 לשאת אתם מפני מקניהם: ה וישב
 עשו בהר שעיר עשו הוא אדום:
 ואלה תלדות עשו אבי אדום בהר
 שעיר: י אלה שמות בני עשו
 בך עדה אשת עשו רעואל בך בשמת
 אשת עשו: י ויהיו בני אליפו תימן

לקט בהיר

ז) ובאמצע הענין כשמנה בניו של אליפו לא נמנה קרם
 צבייהם, הרי שאשמו לא ילדה את קרם, אלא נולד צבית אביו
 על ידי אהליבמה, אבל הכתוב מעיד שצנו הוא, ולפי"ז הא
 דמנה הכתוב בצלופים ב' פעמים קרם הוא אחד, אלא מנה
 אותו בין אלופי אליפו שהיה צנו וגם בין אלופי אהליבמה
 שהיה ג"כ צנו (רא"ם), וזו שיטת ר' לוי כאן צב"ר, אבל רב
 חולק עליו שהו ב' קרמים וצנמי קוטע ל"ג. איתא ל"ו
 כתרים נתלו בצרעו של יעקב ופירש"י י"ב דישמעאל, כ"ג
 בעשו, וא' של יוסף הרי ל"ו וא"ת קרם נמנה ב' פעמים שני
 קרם הן אחד מבני אליפו ואחד מבני אהליבמה עכ"ל א"כ שרש"י מפרש צבייהם או אליבי דרב והכרחו שכלל זה אין כאן
 אלא ל"ה כתרים. אבל פירושו כאן הוא אליבא דר' לוי שפסטי דקראי הכי מוכח, (נח"י): (ח) פי' הלך בני לדעת לאן,
 אלא הלך לבקש דאליב היל"ל אל ארץ פלוני, או לכל הפחות כאונקלוס לארץ אחרת (רא"ם): (ט) וכמו שפירש"י בצנארהם
 ולוט פסוק ולא נשא אותם שפירושו שהמרעה לא היה מקפיק ולא מפני כוונתם (רא"ם), ומה שאמר הכתוב וישלח יעקב
 וכו' ארצה שעיר שדה אדום, מירך הרמב"ן ז"ל שהלך לשם בלא משפחתו והיה שם לשך וד' מאות עבדים לו, גם היה לו שם
 אחחה, ואחר שצא יעקב מחרן והיה קצר המרעה הלך עם בני צימו וכבש את הר שעיר: (י) פי' נזכרים אנו לדרוש, שאם
 רק טעם המרעה מה זה שאה"כ מפני יעקב אחיו, וכי לא היה מקנהו גם ליושבי הארץ האמורי, ועוד למה נדמה עשו הרשע
 ולא דמה הוא את יעקב העלוב ולא עולב, ובאמרו מפני יעקב אחיו נכללו ב' טעמים וכו' המדרשים מפני שטר יעקב אחיו
 ומפני צושה של יעקב אחיו, ופי' הכתוב הוא עו"ה: שהלך עשו אל ארץ פי' אל ארץ אחרת ועזב את ארץ כנען לגמרי זה היה
 מפני ב' טעמים של יעקב אחיו, אבל למה עמה דוקא ולא קודם ולא אחור, כי היה המרעה קצר שם באותו מקום בארץ

רש"י

אליפו צדוק הענין(י): (ו) וילך אל ארץ. לגור באשר
 ימלא(י): (ז) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק
 מרעה(י) לצבמות שלהם, ומדרש אגדה (ב"ה) מפני
 יעקב אחיו(י), מפני שטר חוב של מירת כי גר יהיה
 זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן
 אין לי חלק לא בצמנע שנחנה לו הארץ האחת ולא
 צפרעון השער, ומפני הצושה שמכר צבורתו:
 (ט) ואלה. התולדות שהולידו צביו (עכשיו) משהלך

אונקלוס בראשית לב וישלח תלו

אולי ישא פניו כב ותעבר המנחה על פניו והוא לן בלילה הוא בלילה בלילה ויקם ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבקו ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר את אשר לו ויתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר:

אפודי קאים יסב אפי: כב ועברת תקרבתא על אפודי והוא בת בליליא ההוא במשורתא: כב וקם בליליא הוא ודבר ית תרמינ גשויה וית תרמינ לחינתה וית חד עטר בגוהי ועבר ית מעבר יבקא: כב ודברנון ועברנון ית נחלא ואעבר ית דיליה: כה ואשתאר יעקב בלחודוהי ואשתדר נברא עמה ער דסקק

לקט בהיר רש"י

כזה) בשפת המרחק (מחסי כ"ה): (כב) על פניו. כמו לפניו^{כ"ה}, וכן (ויח' י"ז) חמס ושד ישמע זה על פני תמיד, וכן (ישעי' ס"ה ג) המכטיסוס אחו על פני, ומדרש אגדה (ב"ה) על פניו, אף הוא שרוי כעטס* שהיה לריך לכל זה: (כג) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה הובן היתה^{כ"ה}, נחכה בחיבה ונעל בפניה שלא יתן זה עשו עיניו, ולכך נעטס יעקב^{כ"ה} שמנעב מחאיו, שמה תחזירו למוטב, ונפלה* ביד שסס (ב"ה): (יבק. שס הנכר^{כ"ה}): (כד) את אשר לו. הכהמה והמטלטלים^{כ"ה} עשה ענמו כגשר^{כ"ה} נוטל מכאן ומניה כאן ב"ה (כה) ויותר יעקב. שכה פכים קטנים^{כ"ה} וחרר עליהם (חולק ב"ה): ויאבק איש. מנחם פירש (ויחטפר ח"ט), מלשון* אבק, שנינו ונחמתי ויח. יסופה עפלה. משין.

שחן מלעז של צחו היה לו עוגס אחר שס כשכס, שנרעש ונפחד מהשכינים, כאומרם ונאספו עלי והכוני, ומה שנכמה לזה ולא רתה לעלות בגורלו של עשו, אין קושיא, שעשו לא חבעה והיא לא הטמינה ענמה, ואדרבה יש להביא ראיה, שנכמה ותששה שעשו יחבענה וזריכה להגשא לו בעל כרחיה משום שמה תחזירו למוטב (מ"ל): (מד) ולא הגשר נקרא יבק אלא מעבר שעזברים שס את נחל יבק דכמיב (דברים ב' ל"ז) נחל יבק (במ"ח): (מה) פי' לזה כפל ויעברם זה בני בית שלו ויעבר את אשר לו אלו התפלים שלו: (מו) גשר נקרא אדם שמלאכתו על הגשר פעמים מעביר אנשים על הגשר פעמים סחורה וכדומה, כלומר עמד בתוך המים ונטל מעבר זה והניחם בעבר שני, וההכרח לזה שאחר שאמר הכתוב ויעבור את מעבר יבק אמר ויקחם, הלא אם הוא כבר עבר היאך שייך ליקח אותם, אלא ודאי פי' ויעבור שעבר עד חצי הנחל ולא עבר כל הנחל עד עבר השני, אלא עבר עד אלמנע המים ומסס ויקחם ויעברם, ומה שאמר בפסוק הקודם ויקח וכו' פירושו שלקח את כולם אל שפת הנחל (רא"ם): (מז) דכל כלים המשוכים ומקנה כבר העביין את נחל יבק דכמיב לעיל מניה ויעבר את כל אשר לו והוא נשאר על פכים קטנים שלא הספיק להעביר ותשכה לו (לשון רש"י בגמ'), ופירושו שנהכרת לומר שהיה שס בשביל דברים קטנים וחלים שאינם נכללים בכל אשר לו, ופכים קטנים לאו דוקא אלא כלים שאינם משויכים כלום פכים קטנים קרי ליה (רא"ם), ומה שכבת רש"י כאן שכתבם אין פירושו שהלך לחפש ומלא אוחס, שהלא הגמי' למד מכאן שדניקים הציב עליהם ממוגס, ומה ראה אס הלך לחפש אפשר שימצא דבר חשוב, אלא פירושו שמקודם שכנס ואח"כ הזכיר

אונקלוס בראשית לב וישלח תלה

לעברך יעקב תקרבתא היא דמשלקתא לרבוני לעשו והא אף הוא אחי בתרנא: כב ופקיד אף ית תנינא אף ית תליתאה אף ית קל דאזלין בתר ערריא קמימר כפתנמא הדין תמללון עם עשו כד תשקחון יתה: כה ותימרין אף הא עברך יעקב אחי בתרנא ארי אמר אנחמה לרונזה בתקרבתא דאזלת קדמי ויתר כן אחיו

מנחה הוא שלוחה לאדני לעשו והנה נסה הוא אחרינו: כ ויצו גם את השני גם את השלישי גם את כל ההלכים אחרי העדרים לאמר בדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם אתו: כא ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרייכן אראה פניו

לקט בהיר רש"י

ולמי חלה לפניך מנחה הוא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב^{כ"ה}: (כא) אכפרה פניו. אבעל רבוני^{כ"ה}, וכן (ישעי' כ"ה י"ח) וכפר בריחכם את מות, לא תוכלו כפרה (שס מ"ז י"ח), ונראה צעניו שכל כפרה שאכל עון וחטא ואלל פנים כלן לשון קניוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, וכרצה בגמרא (ב"מ כ"ד - רש"י דה"א כ"ח י"ז) וכפר ידיה, צעני לכפורי ידיה כההוא גברא (גישן ב"ב), וגם בלשון המקרא נקראים המרחקים של קדש (שורא ב' י"י) כפורי זהב, על שס שהכהן מקנה ידיו (לח) ואין הכוונה על העדר השני שלא היה המדובר ממנו שיוכל לומר גם הוא, אלא המדובר היה מיעקב כאומרם לעבדך יעקב ועל זה אמר גם הוא אחרינו, ומה שאמר זאת עוד הפעם בפסוק כ"א מפני המוספת שניתוסף שם, ופירושו שאמרנו לו שמה שכל יעקב אחרינו, ולא אמנו מפני שקודם ראותך רוצה לכפר פינך (רא"ם), ועוד שאם לא פסוק כ"א היינו אומרים שרק עבד הראשון לריך לומר לו כן ולא האחרים מפני שאין חידוש בלמירת השני, ומה שאמר הכתוב וילן וכו' את כל ההלכים וכו' כדבר הזה מדברנו, זה לא שייך אלא על המשוכה ג' השאלות שבו יש חידוש גם זאת לאדוני וגם זאת לאדוני, לזה תור הכתוב ואמרתם גם הנה עבדך וכו' (מ"ל). וב"ב כתב שמוכי המנחה אינם ההלכים אחרי העדרים, ולא נראה כן: (טל) שלנכורה הול' אכפרה עוני, לזה אמר שפי' אכפרה ציטול וקניוח, ושייך לומר זאת על פניו שפירושו פנים של זעם ורזוג, ומביא ראיה מישעי' שפירושו שיחטבל הנריה שעשיחם עם המות שלא יבא, ובה יבא, וכן לא תוכלי כפרה פירושו השוד והשבר שיצא עליך לא תוכל לקננה ולהעבירה וגמר אומר שלאו דוקא במקומות אלו פירושו כן. ומה שככת מן גמרא ב"מ, וכפר ידיה" כן הוא גירסת רש"י, עיין בדברי הימים ובעזרא, וכן הוא גירסת הרא"ש ז"ל: (בז) פי' כלי שמקבל הכהן בתוכו את הדם, וכשידי מלכלכים כנס ואין לו פנאי לבקש מים מקנת ידיו בשפת הכלי:

אור החיים כ.א. ואמרתם וגו'. פירוש עעס שהנה עמנו כי אמר אכפרה וגו' קודם ואחר כך אראה הוא אחרינו ולא קודם ולא

אור בהיר כ"ה) הלא כבר אמר בפסוק י"ט והנה גם הוא אחרינו. (ל) ואם יאמר כי אמר אכפרה בפסוק י"ט, יהיה נשמע שטעם זה קובע על שלוחות מנחה בכלל, ולא על איחור יעקב. ע"כ אמר עליו פסוק מיוחד. והענין הוא שלא רצה יעקב להראות לעשו שפחד וירא ממנו וממנת זה שלח המנחה ונמצא ממנו, שדבר זה יעורר השנאה נלבו, על כן שלח לאמר שבנומנו שאינו רוצה להמראות עמו בפנים של ועס.

היה' נק' אבן והמורה נקראת אבן יבוא אבן וישמור
 אח האבן. והיא בחי' אמת כמ"ש חפן אמת ליעקב.
 וכשבאין אל האמת. הוסיף האבן מכל וכל. והאבן
 גדולה הוא הטבע שהוא יסוד הבנין של עוה"ז. והטבע
 יש בו תיזוף גדול שכל זה בכח הבורא ית' שהטבע
 יוכל להסמיר האמת וחיות הפנימיות בעלמא דשיקרא.
 אך ע"י המורה וזכין אל האמת ולכן נקראת תורה
 אמת כמו תורת מטאת תורת העולה שמלמדת דיני
 העולה. כמו כן תורת אמת שהמורה מלמדת דרך
 האמת וכל ההוגה בתורה בא אל האמת והוא לב
 האבן ממש:

ביה [תרס"ד]

במדרש אמר לך נפש כמה לך בשרי כש

פרשת וישלח

ביה [תרל"א]

אח פני העיר. במדרש ע"ש הי' וקבע תחומין כו'.
 פי' זה [כאן נספר עשר נבתי] כי שבת הוא
 לפי עבודת ימות החול כי כתיב ששת ימים תעבוד
 כו' כל מלאכתך ויום השביעי שבת פי' שבת הוא
 עליות כל דבר וביטולו להשורש שהוא חיות הש"ת כח
 הפועל בנפשו. ומ"מ ע"כ גם בימות החול יש חיות
 מהש"ת רק הוא בבחי' מלאכים כמ"ש בזה"ק בחול
 פי' מלא' כו' ע"ש פי' תרומה. ופי' מלאכה מה
 שיכול אדם למלא ע"י עשי' ממש. כי הרי הבריאה
 הי' ע"י שימאל האדם התחדשות ע"י המעשה וע"י
 ניחן המטת. כי המלה במעשה יש בה כח הי' מה
 שהוא ליווי הש"ת. וע"י מתקרבת המעשה אל הכח
 חיות הש"ת שיש בה. וז"ש בספרים כי ע"י מלה
 נברא מלאך כן הוא כי בימות החול החיות ע"י מלאך
 הידוע. וזה תלוי בשמירת המלות. וז"ש עם לכן גרתי
 ותרי"ג מלת שמרתי זה הי' העלה נגד עשו כי יעקב
 בעלמו הוא בחי' שבת הגדול. רק עבודתו בבחי'
 מלאכה ועבודה הי' רק כדי לדהות ענין לבן ועשו.
 וז"ש וישלח מלאכים שזה ע"י עבודה ומלאכה ככ"ל.
 שהתרי"ג מלה הילווה מעיני רשעת לבן. וז"ש
 מלאכיו יוה לך לשמרך כו' כי בחי' מלאכים ע"י
 המלות ככ"ל כדי להיות נשמר גם בעולם עשי' ככ"ל.
 והבן זה. וע"י אח"כ שנבר עגד לבן ועשו ויבא יעקב

באוה"ה כי חנני כו' וכו' יש לי כל. כתב כי ע"י
 המתנה לא יחסר ע"ש פי' מכל כל.
 והפי' כי לכאורה כל יומר מרב שאמר עשו. אך איך
 יוכל אדם לומר כל והרי כמה דברים הי' שלא הי'
 לו. אך מי שדבוק בשורש עליון מה שיש לו הוא בחי'
 כל. כי כל דבר יש בו נקודה חיות מהש"ת ובנקודה
 זו כלל הכל כמ"ש במדרש הכל בחוקת אומא ס'
 גבי

גבי הגר שמאלה הבאר ע"ש. והפי' שכ"מ יש הכל
 ממש ע"י שיש בו חיות מהש"ת. וזה שנק' הי' שלום
 שכל נקודה מכה הש"ת נמלא שם הכל. וע"י מי
 שמדבק כל דבר בשורש יש לו הכל ואין חילוק אם
 יש לו רב או משהו. וזהו בחי' שבת שכל חפניך עשויים
 ואין חסר כלל כי הוא שלימות הכל. אבל עשו אמר
 רב והוא הרבוי שכל מכה האדם. כי מה שכל בכח
 הי' הוא אחדות ושם נמלא הכל. וז"ש ז"ל יפה שעה
 אחת בתשובה ומעש"ט מכל חיי עוה"ב ומכש"כ חיי
 עוה"ז כו' ופי' שעה אחת הוא ככ"ל להיות הכל באחדות
 דבוק בשורש עליון. ולכן אמר יעקב יש לי כל והבן:

ביה [תרל"ב]

ויבא יעקב שלם כו' ויחן את פני העיר. במדרש ע"ש
 הי' וקבע תחומין כו' כי ההליכה לחו"ל הוא
 בחי' ימי המעשה ועבודה. ומורתו הוא לבחי' שבת.
 והכל הי' כדי להמשיך גם בחי' המעשה לבחי' שבת
 [זהו נק' ע"ש]:

ביה [תרל"ג]

שם ישראל כי שרית כו'. ובודאי נשאר כח זה
 בכל איש ישראל אשר כל העולמות תלוין
 במעשיו. ובוה"ק מלאכיו יוה לך לשמרך פי' על
 יו"ט ויהי' ר. כי כל רעון פנימי הוא נקודה חיות
 מהש"ת שנתמלא בעוה"ז לכוננה מיוחדת ונק' מלאך.
 ויש מלאכי חן לארץ וארץ ישראל כמ"ש חו"ל ויפגעו
 בו מלאכי סו'. וי"ל שימי המעשה שחומרין בעשיית
 מלאכה והוא להוילא ולבכר החיות שנסתר ועולם
 במעשים גשמיים ונק' מלאכי חו"ל ככ"ל. וזוה"ל
 מלאכים ממש. ואיך שלא לעשו מלאכים קדושים.
 אי"ל יל שיה' בדרך נסתר מלאכי חו"ל ככ"ל כענין
 שמיני שמלאכים מתלבשים בעוה"ז בגשמיות. וש"ק
 יום מנוחה הוא מלאכי א"י שמתגלה הרעון האמת
 בלב ישראל וע"י התלבושות יוכלין להעלות הכל.
 ובחי' מלאך שנקרא שלח הוא רק בדברים שרשוקין
 מהמשלח בעלמו. ולריך להיות נעשה הדבר באחלשות
 השליח. וכן כל מעשה המלות שדביקין בגשמיות.
 וכן אף מאותו היתר ואיסור ג"כ יש בו מכוון שע"ז
 נשלח בעולם וכשיגמור המכוון חוזר השליחות
 להמשלח. ולכן החיות שיש בכל דבר הוא מלאך
 המשיע ממש להיות נגמר רעון הקב"ה. וזהו מלאכיו
 יוה לך שיש כח באדם לתקן כל מעשה להפרישו
 מגשמיות להיות שולה לשורש ככ"ל:

ואתה אמרת היטב כו'. שאין לאדם לבקש על

פי שכלו רק להיות נגמר רעון הקב"ה שהוא
 הטוב בחמת:

ויבא יעקב שלם כו'. אחר שעבר כל הלעג
 הקודם נקרא שלם כענין שבע יפול לדיק
 וקם על ידי הנפילות דוקא. וכי"כ בזה"ק על פסוק
 רבות רעות לדיק שמוה גופא מחברר לדקתו מכה
 אל הפועל. ומכילס ילגו הי' לשון הפרשה כמו ויל
 הי' את מקנה אביכם כו' שמכל רעות הלדיק יחפוסק
 לו שלימות:

ביה [תרל"ד]

וישלח יעקב מלאכים כו'. בזה"ק כי מלאכיו
 יוה לך כו' יו"ט ויהי' ר. פי' שגם
 יוה"ר לטובה כי יותר נשמר האדם ממנו מיו"ט.
 וזהו מוכן איך קיבל עשו השליחות ע"י מלאכים.
 אך כי איתא שמו המלות נבראים מלאכים. וכחו כן
 משמירת ל"ת נבראו מלאכים מלד זה שיוכלו לתקן
 מה שנלך לאדם במקומות הרחוקים. ואפשר הי'
 כל ההליכה ללבן כדי למלאו אותן מלאכים מסערא
 דשמאלא. שיוכלו לתקן שליחותו אל עשו כי הי'
 דברים שלא הי' יכול הוא עצמו להגיד לו כי לא
 הי' כדאי עשו שיחקרב אליו רק על ידי שליח וז"ש
 לשמרך בכל דרכיך כי יהי' ר. הוא לטובה האדם
 שיהי' לו שמירה בכל הדרכים שלריבן שמירה ככ"ל.
 וזוה"ל כי אותן השמות ששקעה חמה בעבורו
 בהליכתו ורחה בעבורו בחורו כו' נמלא כי בהליכתו
 לתרן נעשה מיום לילה ובחורו מלילה יום. כי
 ודאי הליכתו מא"י לתרן לארץ לתרן שהכניס עצמו
 במקומות החשכים. הי' כדי למלא גם שם ההארה
 ולעשות מלילה יום. וכתיב ויבוא יעקב שלם שהשלים
 כל העולם להש"ת. עיר שכם שמעתי כמ"ס ז"ל
 שכם ר"ת שם כבוד מלכותו שציר כבוד מלכות
 שמים גם בעוה"ז והליכתו לתרן הי' דוגמת ששת ימי
 המעשה ומורתו הי' בחי' שבת ז"ש ויחן את פני העיר
 שקבע תחומין כו':

קמנתי מכל החסדים. שמעתי מכבוד מר"ז ז"ל
 בשם הרב דק' מלובלין ז"ל שגם מה
 שקטן בעניו הוא מהחסדים של הש"ת כו'. ונראה להוסיף
 ביחוד כי יש לכל איש ישראל להשיג הכנעה וקטנות ע"י
 חסדי הש"ת ששעשה עם האדם לפניו משורת הדין לכן
 לריך האדם להשיג בזה ולהכניע לפניו ית'. וז"ש
 קטנתי מכל החסדים שמכל החסד וטוב שעשה עמו
 השיג קטנות עד שלא נשתנה כלל מפת שיהי' הולך
 לתרן עד חורו כדכתיב במקלי עברתי כו'. ואין זה
 דבר

אתכם היום ללכת אחרי אלהים
 אחרים אשר לא ידעתם: ס'כש והיה →
 כי יביאך יהוה אלהיך אלהארץ
 אשר אתה באי שמה לרשתה ונתתה
 את הברכה עליה גרזים ואת
 הקללה עליה עיבל: הלא תמה

דין למהך בחר פעות עממיא די
 קא ידעתון: כט ויהי ארי ישלך יי
 אלהך פארעא די את עלה תקן
 פמירתה ותתן ית מקרבא על
 מורא דגרזין וית קלמטיא על
 מורא דעיבל: ל הקא אנון

לקט בהיר

וקרסא אומר קן, כי אם נשאר במקום על הדק לא נקרא
 קר עד שיסור לגמרי (רא"ם), ובקלם דפוסים וכן נדפוס
 הראשון הגירסא מן הדק, ולענייניו אין נפ"מ וכ"ל, עוד
 י"ל הכוונה שהכחוש אומר לא תשמעו אל מצות ה' הרי
 שמיאנו בכל המצוות והט"כ כילו חוזר בו ואומר וקרסא מן
 הדק שהוא הטייה במשמע, לזה תירך הכחוש נעלמו ואמר
 ללכת אחרי ע"ו, הרי בהסרה כל דהוא לא תשמעו אל כל
 המצוות (ב"ב): (סו) אין זה כפל בדברי רבינו, שקודם
 אמר "העובד" ע"ו והט"כ אמר "המודה" ע"ו, כי מי
 שעובד ע"ו שהוא ככל התורה כבר שמענו בפי' שלה (כ"ו)

מכאן אמרו (כל) המודה בעבודה כוכבים^(ס) ככופר
 בכל התורה כולה (וככופר ע"ו) כמודה בכל התורה
 כולה. (ספרי): (כט) ונתתה את הברכה. כתרגומו
 ית מצרכיא^(ס) את המצרכים: על הר גרזים. כלפי
 הר גרזים הופכי* פניהם ופתחו בצרכה^(ס) צרוך
 האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו', כל הארורים
 שצפרשה (כ"י ס"ו) אמרו תחלה בלשון צרוך, ואחר כך
 הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה* (ספרי -
 סוטה ל"ג): (ל) הלא חמה, נתן צהם סימן^(ס) (ספרי -
 שו"י נושאות * הכ"ו * בשלשון קללה.

רש"י

כ"ב, וכאן מדאמר ללכת אחרי וגו' פירושו בלב וזדעת ואפילו אינו עובדה בפועל, ובלא פסוק שבפי' שלה היינו אומרים
 שפי' ללכת לעבוד, כי מצינו עבודה בלשון הליכה, לזה מביא רבינו קודם הא למדת (פי' צפ' שלח) שכל העובד וכו' והט"כ
 אמר "מכאן" אמרו כל המודה וכו' (מ"ל), ודברי רבותינו אלו פשוטים ומוגינים הם, שכל התורה והמצוות נתן הקב"ה לעמו
 ישראל המקבלים עליהם אלוהותו, ואם אל אחר בלבו רח"ל אין לו שום מזה, כי היאך יכול אדם לקיים מצוות אלו אם אין לו
 אז בכלל (ג"א): (סו) מבוחר בפי' מזה שהיה עו"ה: ששה שבטים עלו על הר גרזים וששה על הר עיבל שכנגדו, ובין שני
 ההרים הגיא שם עמדו הלויים והארון, והפכו הלויים פניהם לרד הר גרזים ואמרו ברכה ראשונה מן הי"א ברכות והט"כ
 הפכו הלויים פניהם לרד הר עיבל ואמרו קללה ראשונה מן הי"א קללות וכן על זה הדרך כל הי"א ברכות וקללות, א"כ אין
 לפרש ונתתה את הברכה על הר גרזים שכשחאמר הברכה אמור אותה כלפי הר גרזים, שהלא הכחוש מדבר כאן לכלל ישראל
 (לא אל הלויים כי לויים מאן דכר שמייהו) והם לא אמרו ברכות וקללות, אלא ודאי בהכרח פירושו כתרגומו הברכה אומרי
 הברכה, כמו (ברא' מ"א נ"ו) וכל הארץ בלזו מצרימה שפירושו וכל יושבי הארץ, גם בהכרח לומר על הר גרזים כלפי הר
 גרזים, כלומר תקן והסדר את לויים המצרכים מושב פניהם כלפי הר גרזים (רא"ם), ויהיה פי' חיצת על כמו אל שהם
 מתחלפים כידוע (ה"מ), ובגמ' שם מאי על בסמוך וכו', ולא די לרבינו להביא התרגום אלא גם מפרשו, משום שחיצת
 מצרכיא יאמר בין על המצרכים בין על המצרכים (סד"ז), עוד אפשר שבגלשון התרגום אין כאן ה"א הידועה, אבל כיכר
 החילוק שעל מצרכים מתרגם מצרכין ועל המצרכים מתרגם מצרכיא, וכן על האנשים מתרגם גובריא ועל אנשים מתרגם
 גוברין, וזה כונת רבינו (אלמ"ו): (סח) שהלא בין הכא ובין הכא אמר הכחוש קודם הברכה והט"כ הקללה, ומה דלא
 כתיבי הברכות רק הקללות ב' פעמים בדבר, מלא שהברכות הם רק דרך אגב, העיקר הם הקללות שקבלו ישראל עליהם את
 התורה בשבעת האלה, כי מה שיצרכו כשיקיימו על זה אין לרין קבלה, והשנית אם יאמר הברכות היינו יכולים לומר שלא
 נאמרו קללות בפירוש רק מכלל הן אמה שומע לאו, משא"כ כשאמר הקללות והברכות היו מקודם להם בהכרח שנאמרו
 בפירוש (ג"א): (סט) ר"ל כל הפסוק עד סופו ונתן. סימן היכן הם שני הרים הללו כדי שימלאו אותם כשיעברו את
 הירדן, ועלנאם הוא בספרי ובסוטה ור' אליעזר בן יעקב פליגי וסבר שהכחוש מראה להם הדרך היאך ילכו מאחר שהענין לא
 יהיה להם, ורזון רבינו לאפוקי מדה זו שהוא רחוק מפשוטו עיי"ש (מ"ל), עוד יראה לפרש חיצת הלא שהוא נתן סימן

וכאן מדאמר ללכת אחרי וגו' פירושו בלב וזדעת ואפילו אינו עובדה בפועל, ובלא פסוק שבפי' שלה היינו אומרים
 שפי' ללכת לעבוד, כי מצינו עבודה בלשון הליכה, לזה מביא רבינו קודם הא למדת (פי' צפ' שלח) שכל העובד וכו' והט"כ
 אמר "מכאן" אמרו כל המודה וכו' (מ"ל), ודברי רבותינו אלו פשוטים ומוגינים הם, שכל התורה והמצוות נתן הקב"ה לעמו
 ישראל המקבלים עליהם אלוהותו, ואם אל אחר בלבו רח"ל אין לו שום מזה, כי היאך יכול אדם לקיים מצוות אלו אם אין לו
 אז בכלל (ג"א): (סו) מבוחר בפי' מזה שהיה עו"ה: ששה שבטים עלו על הר גרזים וששה על הר עיבל שכנגדו, ובין שני
 ההרים הגיא שם עמדו הלויים והארון, והפכו הלויים פניהם לרד הר גרזים ואמרו ברכה ראשונה מן הי"א ברכות והט"כ
 הפכו הלויים פניהם לרד הר עיבל ואמרו קללה ראשונה מן הי"א קללות וכן על זה הדרך כל הי"א ברכות וקללות, א"כ אין
 לפרש ונתתה את הברכה על הר גרזים שכשחאמר הברכה אמור אותה כלפי הר גרזים, שהלא הכחוש מדבר כאן לכלל ישראל
 (לא אל הלויים כי לויים מאן דכר שמייהו) והם לא אמרו ברכות וקללות, אלא ודאי בהכרח פירושו כתרגומו הברכה אומרי
 הברכה, כמו (ברא' מ"א נ"ו) וכל הארץ בלזו מצרימה שפירושו וכל יושבי הארץ, גם בהכרח לומר על הר גרזים כלפי הר
 גרזים, כלומר תקן והסדר את לויים המצרכים מושב פניהם כלפי הר גרזים (רא"ם), ויהיה פי' חיצת על כמו אל שהם
 מתחלפים כידוע (ה"מ), ובגמ' שם מאי על בסמוך וכו', ולא די לרבינו להביא התרגום אלא גם מפרשו, משום שחיצת
 מצרכיא יאמר בין על המצרכים בין על המצרכים (סד"ז), עוד אפשר שבגלשון התרגום אין כאן ה"א הידועה, אבל כיכר
 החילוק שעל מצרכים מתרגם מצרכין ועל המצרכים מתרגם מצרכיא, וכן על האנשים מתרגם גובריא ועל אנשים מתרגם
 גוברין, וזה כונת רבינו (אלמ"ו): (סח) שהלא בין הכא ובין הכא אמר הכחוש קודם הברכה והט"כ הקללה, ומה דלא
 כתיבי הברכות רק הקללות ב' פעמים בדבר, מלא שהברכות הם רק דרך אגב, העיקר הם הקללות שקבלו ישראל עליהם את
 התורה בשבעת האלה, כי מה שיצרכו כשיקיימו על זה אין לרין קבלה, והשנית אם יאמר הברכות היינו יכולים לומר שלא
 נאמרו קללות בפירוש רק מכלל הן אמה שומע לאו, משא"כ כשאמר הקללות והברכות היו מקודם להם בהכרח שנאמרו
 בפירוש (ג"א): (סט) ר"ל כל הפסוק עד סופו ונתן. סימן היכן הם שני הרים הללו כדי שימלאו אותם כשיעברו את
 הירדן, ועלנאם הוא בספרי ובסוטה ור' אליעזר בן יעקב פליגי וסבר שהכחוש מראה להם הדרך היאך ילכו מאחר שהענין לא
 יהיה להם, ורזון רבינו לאפוקי מדה זו שהוא רחוק מפשוטו עיי"ש (מ"ל), עוד יראה לפרש חיצת הלא שהוא נתן סימן

תקבלון לפקודיא דין אלהכון די
 אנה ספקר יתבון יומא דין:
 כה וקוטיא אם קא תקבלון
 פפקודיא דין אלהכון ותקטון מן
 ארשא די אנה ספקר יתבון יומא

אלמצות יהוה אלהיכם אשר אנכי
 מצוה אתכם היום: כה והקללה אם
 לא תשמעו אלמצות יהוה אלהיכם
 וסרתם מןהדרך אשר אנכי מצוה

רש"י

לקט בהיר

(כח) מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום
 ללכת וגו'. הא למדת^(ס) (שכל) העובד עבודה
 כוכבים הרי הוא סר מכל* הדרך^(ס) שנלעוו ישראל,
 שיינו נושאות * טו

חיצת "אם", ובהכרח קן, שהרי אמר בהפוכו והקללה אם לא
 תשמעו, ומצינו בן בפרשת ויחי (מ"ט ו') ומולדתך אשר
 הולדת שפירושו אם מוליד עוד (רא"ם), ולא אמר הכחוש
 "אם" תשמעו שלא ראה מרע"ה לומר להם בלשון ספק, שזה
 היה מביא להם רפיון, כלומר מוחלט הוא אצלו שישמעו (אדה"ח), וביאר ביאור: אחס צרכים לשמוע מכל מקום ומוצטנתי
 שבודאי קן יהיה ואני אומר לכם שכאשר תשמעו יהיה לכם ברכה, וזה מצינו טעם נכון על לשון רבינו שהארץ לומר על מנת
 אשר ולא אמר בקיבור אם תשמעו, שאם הכחוש לא אמרו נשמר גם הוא ז"ל ממנו (מ"ל), עוד י"ל החילוק בניניהם, שהקללה
 לא תטוא רק אחר שלא ישמעו וכבר פרו ועבדו ע"ו לזה אמר "אם" אבל הברכה תבא ממילא הגם שלא הגיעו עדיין לידי
 שמיעה, וזה מרובה מזה טובה, ומיקן רבינו הלשון ואמר על מנת אשר ישמעו פי' על סמן שישמעו לעמיד (ג"א - נח"י
 - ד"ד): (סד) מדאמר ללכת בלמ"ד ולא אמר והלכת א"כ אינו דבר נוסף אלא סיפא מפרש לרישא, היאך פקודו מן
 הדרך, וזה שחלבו אחרי אלהים אחרים (מ"ל), ועוד שבברכה לא אמר רק אשר תשמעו וקללה לא די לו מה שאמר אם לא
 תשמעו והסופך וקרסא וגו' ללכת וגו' (קניול): (סד) הגם שבפסוק נאמר מן הדרך הוסף רבינו לומר מכל הדרך שחיצת

אור החיים

ותלה הכחוש הברכה בשמיעה ולא הזכיר לא
 מעשה ולא שמירה, לפי שהשומע דברי אלהים
 חיים התורה מנטיב נפשו ומישרתו כי יש צה סם
 חיים כאומרים ז"ל (פתיחתא איכה רבתי) וז"ל
 המאור שבה מחזירו למוטב, לזה תלה הכל
 בשמיעה:
כח. והקללה אם לא תשמעו. פי' פירוש המונע
 עלמו משמיעת התורה הרי הוא
 מקולל מעלמו, וזה הוא שיעור הכחוש והקללה אם
 לא תשמעו זו היא הקללה, ועוד לו שיסובצבו לסור
 מכללות דרך החיים כמו שגמר אומר וקרסא מן
 הדרך וגו', ולא זו בלבד אלא יחוצב לו בצרות
 נשברים כאומרו ללכת אחרי וגו':

עמה יעוד הטוב^(ס), והוא אשר תשמעו כי השמיעה
 בתורה הוא טענוג מופלא ומחיה הנפש כאומרו
 (ישעי נ"ב) שמעו ותחי נפשכם, והמרגיש בטעם
 התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן
 מתנה טובה מופלאה ואין לרין לומר שאין לתצוע
 שכר עליה. עוד יראה על פי דבריהם ז"ל שאמרו
 (קידושין מ.) זכות יש לה קרן ויש לה פירות, והוא
 מה שרמו בצאמרו את הברכה כי חיצת הברכה
 מציינת עולם שהוא מקור הברכה וכולו צרוך^(ס)
 ורבינו את לפירות הזכות שאוכל בעולם הזה,
 ודקדק לומר אשרי^(ס) גילה הכחוש שלא ראה הציבא
 לעשות הדבר בגדר הספק לומר אם, ואמר אשר
 שהוא דבר מוחלט^(ס) כאשר קותה להם נפש לדיק,

אור בהיר

ואינה נתמעט. ופי' חיצת אם כמו עם, כלומר עם הברכה שהוא בני חיי ומוזני אלה עמה עוד תזכו לשמוע וכו'. (כ)
 ועליו ידק לומר הברכה בה"א הידועה. **כא** ולדרך זה אין לו שחר לכאורה, הגם שרש"י ז"ל מישבו אבל הוא דומק שחצר חיצת
 על מנת. **כב** פירוש לא ראה מרע"ה לומר לשון ספק להראות שספק הוא אצלו שבזה יבן להם רפיון, משא"כ אלא הקללה אמר
 אם. **כג** הלא הקללה לא יבא אלא אם עבדו ע"ו כמו שגמר אומר ללכת וגו' יאמר א"כ התכלית והקללה אם חלבו אחרי וגו'

ואינה נתמעט. ופי' חיצת אם כמו עם, כלומר עם הברכה שהוא בני חיי ומוזני אלה עמה עוד תזכו לשמוע וכו'. (כ)
 ועליו ידק לומר הברכה בה"א הידועה. **כא** ולדרך זה אין לו שחר לכאורה, הגם שרש"י ז"ל מישבו אבל הוא דומק שחצר חיצת
 על מנת. **כב** פירוש לא ראה מרע"ה לומר לשון ספק להראות שספק הוא אצלו שבזה יבן להם רפיון, משא"כ אלא הקללה אמר
 אם. **כג** הלא הקללה לא יבא אלא אם עבדו ע"ו כמו שגמר אומר ללכת וגו' יאמר א"כ התכלית והקללה אם חלבו אחרי וגו'

דברים יא ראה קמח

מרה: לא כי אתם עברים אתהירדן לבא לרשת אתהארץ אשריהנה אליהכם נתן לכם וירשתם אתה וישבתם בה: לב ושמרתם לעשות את כל החקים ואת המשפטים אשר אנכי נתן לפניכם היום: יב א אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן יהוה אלהי אבותיך לך לרשתה כל הימים אשר

אונקלוס

בכסר מישרי מרה: לא ארי אתון עברו ית ירדנא למעל למירת ית ארעא דין אלהבון יהב לבון ומירתון יתה ומיתבון בה: לב ותמרון למעבר ית לב קמיא וית דינא די אנא יהב קדמיכון יומא דין: א אליו קמיא ודינא די תמרון למעבר בארעא דיהב יי אלהא דאבהתך דך למירתה לב יומא די אתון קמיון

לקח בהיר

כי אתם עוברים את הירדן וגו'. נכסיו של שני שנה שם, אלא ודאי שהיוו הן (רא"ם), ועוד אם הם ירדן יהיו סימן צידכס"י שבצואו ופירשו את הארץ ויעבר ארס בארץ עד אלון מורה ובכלל מאתים מנה, ודאי שהם צ' שמות למקום אחד (קציל), ומה אלון מורה דשם היא שם אף אלוני מורה דכאן היא שם (ספרי): עו כי אתם עוברים את הירדן למה לי, ודי היה לומר כי אתם צאים וגו' (רא"ם), ועוד לרש"י כי פעמים למה לי שהרי אמר אח"כ וירשחם אותה, אלא ודאי פירושו בשעה שאתם עוברים את הירדן חטו דעתכם שהוא לבא לרשח את הארץ (מ"ל), והכוונה בזה, משום שאמר להם והיה כי יבאוך וגו' ונחמה את הברכה וגו', א"כ הלא רחוקים ההרים הללו מן הירדן וצריכים לנו לעבור עד אז מלחמות עזמות, לזה אמר להם של הארץ לפניכם כמותם בקופסא והעברת הירדן סימן לזה (ב"ב), ובבחינה זו עממה יש לפרשו ששייך גם על מה שאמר הכחוב לקמן שיטתו את הארץ מן ע"ו שנה, הקדים לומר שאל ידאגו מן המלחמות רק יהיו מוכנים לאחד המקומות וכו' (בד"א):

אור החיים

לב. ושמרתם לעשות וגו'. פירוש לפי חלכ הס שאני מלוח אחכם שתשמרו לעשות בארץ, פירוש לפי שהם תלויים בצדיח הארץ כי שם אור ה' לאחד כל המקומות, וכל זמן שלא באו שמה אינם צידם לעשות: יב א. לרשתה כל הימים וגו'. נתכוון לומר שאם ישמרו לעשות האמור תהיה הירושה שנתן ה' להם נמשכת כל הימים אשר וגו':

אור בהיר

די. בדך ק"ל לשון ושמרתם לעשות היל"ל ושמרתם ועשיכם, וגם אמר היום וכי מלוח שעד היום אינם צריכים לשמור. בדה היאך שייך לומר לאחד ע"ו כל הימים אם יאחדו אותם כשצאים שוב אין מה לאחד ואם יחילדו מדשים פשיטא שהמלוח היה לכל הימים אם לא נמן הכחוב גבול.

אונקלוס

בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הפנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוני

דברים יא ראה קמז

בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הפנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוני

רש"י לקח בהיר

כחילו אמר איני צריך לתת הסברים הלא המה כה וכה ונקל תמלאו אותם (אלמרי), עוד אפשר לומר ככוונת רבינו, שמאמר זה מקושר עם מאמר שלאחריו, כי לכאורה מה זה אומר שהמה בעבר הירדן הלא הירדן יש לו שני עברים אחד למזרחו ואחד למערבו, לזה אמר שבאמת סימן נותן להם בזה שפי' עבר הירדן כאן העברת הירדן (קציל): ע' זה ודאי שמינת אחרי אינו מקושר למטה למינת דרך (כמו בכל המקרא) חוץ ממה שהביא רבינו ראה מן הטעמים אין לו שום שחר והבנה, שהלא עד סוף העולם עד מקום שקיעת החמה הוא דרך מבוא השמש והיכן הוא א"כ אחרי דרך, אלא ודאי שהוא מקושר למעלה על בעבר הירדן, ומקרא מסורס הוא כחילו אמר אחרי בעבר הירדן, ואם הוא מיד

כחילו אמר איני צריך לתת הסברים הלא המה כה וכה ונקל תמלאו אותם (אלמרי), עוד אפשר לומר ככוונת רבינו, שמאמר זה מקושר עם מאמר שלאחריו, כי לכאורה מה זה אומר שהמה בעבר הירדן הלא הירדן יש לו שני עברים אחד למזרחו ואחד למערבו, לזה אמר שבאמת סימן נותן להם בזה שפי' עבר הירדן כאן העברת הירדן (קציל): ע' זה ודאי שמינת אחרי אינו מקושר למטה למינת דרך (כמו בכל המקרא) חוץ ממה שהביא רבינו ראה מן הטעמים אין לו שום שחר והבנה, שהלא עד סוף העולם עד מקום שקיעת החמה הוא דרך מבוא השמש והיכן הוא א"כ אחרי דרך, אלא ודאי שהוא מקושר למעלה על בעבר הירדן, ומקרא מסורס הוא כחילו אמר אחרי בעבר הירדן, ואם הוא מיד

אחרי העברת הירדן או במקום לו א"כ מיותר הוא ודי בצאמור בעבר הירדן, אלא ודאי פירושו רחוק, והוא ששים מיל וצאו שם בצאמו היום שעלו מן הירדן: עא) כן כתב רבינו בפרשת לך ט"ו א', והגם שפלוגתא הוא בבראשית רבה שם, הכריע רבינו כלעה זו משום הכרחו שבאות הקודם, וכן שם צפ' לך הענין מכריחו לומר כן, עוד אפשר שמינת אחר משמע לשון יחיד משא"כ אחרי משמע לשון רבים כמה פעמים אחר (ג"א), ואחר העקידה דכתיב אחרי הדברים וגו' הנה ילדה מלכה ופירש שם רש"י כשכח מהר המורה וכו' בישר לו הקב"ה, אפשר שאין אחרי מופלג רק כשהמדובר במקום לא מן הזמן (ה"מ), ועיין מה שפירשנו שם: עב) זה פירושו של דרך מבוא השמש, דרך שקיעת השמש, דרך מערב, כלומר אחר שתעברו את הירדן אל תלכו לצד צפון או דרום אלא למערב: עג) צ' ראיות מביא רבינו שצ' מינות הללו אחרי דרך הם מופרדים ולא דבוקים, וכדי להצינו דע לך ד' כללים הללו, א) טעם פשט"א הוא מהטעמים שמפרידים את המינה ממה שאחריה, וטעם כזה נקרא "מלך" שעומד בעצמו כמו מלך, ב) טעם כזה < כשהיא באמצע המינה (לא קודם אוח הראשון) נקרא מהפ"ך והיא אדרבה מדבק את המינה למה שאחריה, וכל טעם כזה נקרא משרת הסך המלך שהוא משרת את המינה שאחריה, ג) טעם זה < כשכא בראש המינה נקרא יח"צ ורש"י קורא אותו משפ"ל והוא סימן על התחלת הענין שאין לפניה כלום, ד) אותיות צ' ג' ד' כ' פ' ח' כשצאים בראש המינה לעולם הם בדגוש חוץ כשהמינה שלפניה טעמה נמשכת ואות אחרונה שלה אחת מאותיות י' ה' ו' א' או המינה שלאחריה רפה, כגון (ברא' א' ב') על פני תהום שהטעם על מינת פני הוא מנו"ח והוא משרת אות אחרונה שלה יו"ד לזה המי"ו של תהום רפה בלי דגוש, ובה מובנים צ' הלאיות, ראה א' שאם הם דבוקים היה צריך להיות אחרי במהפ"ך ודרך בפשט"א, אבל כאשר היא לפניו צין הפשט"א שעל אחרי וצין היח"צ שעל דרך מורים שהם מחולקים, וראה ה' שאם היו דבוקים היה צריך להיות הדל"ת של דרך רפה שהרי אות אחרונה ממינת אחרי היא יו"ד והיא מנבטלת את הדגוש, אבל מאחר שמינת אחרי טעמה מלך ואינה מחוברת למינת דרך נכון הוא שיש דגוש בדל"ת (ג"א): עד) מן הפסוק מול פירושו נגד, אבל כאן אין לפרשו כן, כי רצונו בזה לתת שום סימן, ומה זה סימן נגד כל הדי רוחות נגד איקרו (במ"ז), ובכפרי וכן צמ' אמרו מול הגלגל סמוך לגלגל, ואפשר שאין רצון רבינו לפרש כן לפי שאמרו אמר אלא אלוני מורה וזה ודאי פירושו סמוך לאלוני מורה ואם היה סמוך גם לגלגל למה שינה בלשונו היל"ל אלא הגלגל ואלוני מורה (ג"א), גם אפשר שמדבר אחר ראה רצונו בזה, והעיקר שצא לפרש את הכחוב עו"ה, כשצבאו לגלגל אל תפשו אותם אלא שאינם אלא אלא למולו כנגדו הלאה (ואין זה אומר שאינם קרובים ואינו מנגד דברי רז"ל) ובדיוק הרי הם אלא אלוני מורה (בד"א): עה) אמר זאת, לפי שעיני שכם יזמר ידוע (ג"א), והכרחו שהוא אחד שפי' מינת, "עד" מקום שכם שהוא סוף הגבול שהוא בא שמה, ולא אמר ועד אלון מורה שאז היה מסע

27

העניו לצד אחד העניו מכרעת לכולן. וביאור זה כי שאר יסורים הם כאשר יש שני בארם שהוא יוצא מן סדר הבריאות. וכן כל היסורים הם שני שיוצא האדם מסדר העולם. והשנוי הוא העדר קצת ולא העדר לגמרי. ואלו העניו הוא העדר שהוא חסר ממון וזה נקרא העדר גמור. והוא כנגד כל היסורים שהם שנוי מן סדר העולם בלבד והם העדר קצת. ולכך מי ששולט בו מדת הדין ג"כ כל אשר נעשה לו יש לו תשלומין במדת הדין, כי כאשר עושה לו דבר טוב מדת הדין נותן שיהיה לו תשלומין. וכן אם שומע צעקתו ואין נותן לו צדקה מדת הדין מחייב לו תשלומין. ומפני כך נקרא עני שהוא אותיות יען. כי לשון יען הוא בא על תשלומין יען אשר עשית הדבר הזה. וכן בכל מקום לשון זה מורה על התשלומין הגמורים שיש על מה שנעשה לעני. ולכך אמר כתיב יען וביען כלו' כי לשון יען וביען הוא לשון תשלומין לכך נקרא עני שהוא אותיות יען. כי זה מורה על כי יש תשלומין גמורים על מה שנעשה לו הן לשכר הן לעונש. התבאר לך ענין הצדקה שראוי שינהג עם אשר הוא אחיו בתורה ובמצות. ואף עם בעלי חיים יש לאדם לרחם עליהם ולפרנסם:

ובפרק הנוקין (גיטין ס"ב, א') אמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת ע"כ. פי' דבר זה כמו שתמצא בבריאה שהשיי ברא תחלה הבהמה ואחר כך ברא האדם. וכן בסדר הפרנסה ראוי שתהיה השלמת הבהמה קודם השלמת האדם. וכאשר אין עושה כן משנה סדרי בראשית שהיה השלמת הבהמה קודם השלמת האדם ולכך כתיב ונתתי עשב בשדך ואח"כ ואכלת ושבעת. ומה שהיה בריאת הבהמה קודם בריאת האדם. דבר זה מפני כי קודם יוצא לפעל הרבד שאין לו כי

מעלה כמו דבר שיש לו מעלה יותר. ובודאי העשב גדולו קודם משגל עץ פרי. ולכך הבהמה שאין לה מדריגה השכלית היה יוצא אל הפעל קודם האדם. ואין להקשות הרי חמה ולבנה נבראו ג"כ קודם הבהמה וא"כ יהיו הם יותר פחות. זה אינו קשיא כי אין הכוונה רק על אותם שנבראו ביום אחד שהיה בריאת הפחות קודם מאשר יותר במעלה. וענין זה ג"כ בפרנסה כי האדם מתפרנס בפרנסה מיוחדת היא פרנסה אנושית אבל הבהמה מתפרנסת כפי אשר ראוי אל הבהמה. ובודאי יותר קודם הפרנסה שהיא בלתי מיוחדת מן הפרנסה שהיא פרנסה מיוחדת. לכך כתיב ונתתי עשב בשדך ואח"כ ואכלת ושבעת. כי העשב קודם בזמן לרבד שהיא פרנסת האדם. ואם לא יתן לבהמתו פרנסה קודם הרי כאלו היה מחסר לבהמת הפרנסתה שהטיל השיי על האדם שמונות הבהמה קודם מן מוונות האדם כמו שאמרנו. ולפיכך אסור לאדם לטעום כלום עד שיתן מוונות לבהמתו. וזה מבואר:

ממעלת הצדקה כמו שאמרנו ז"ל בפרק תולין (שבת קל"ט, א') אמר עולא אין ירושלים נפדה אלא בצדקה שנא' ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ועוד אמרו ז"ל גדולה צדקה שמקדבת הגאולה שנא' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. וענין זה יש לאדם להבין ממה שהתבאר למעלה שאמר משה להקב"ה במה תרומם קרנם של ישראל בכי תשא את ראש כמו שהתבאר למעלה. כי בצדקה מתרומם קרן ישראל, וכמו שאמרנו ג"כ שאלו את שלמה עד היכן כחה של צדקה אמר להם ראו מה פירש אבא דכתיב פור נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרומם בכבוד. ירושלים נפדה בצדקה כי בצדקה מתעלים ישראל ולכך מקרבת הגאולה ג"כ אמן:

פרק ו

כמו נשיכת הנחש שהיא נשיכה והעדר החיים. ואין לעמוד על חומר החטא הזה רק אם נפרש קודם המצוה של הלואה, אם כסף תלוה את עמי

הפך מצות הצדקה הוא הרבית. כי כמו שמצות הצדקה היא חיים כך הרבית נשיכה והעדר. כמו שקרא הכתוב הרבית נשך בכל מקום שהוא

את העני עמך. במכללת כל אם שבתורה רשות אם כסף תלוה את עמי חובה יכול רשות ת"ל העבט תעביטנו. ויש לשאול מאחר שהיא מצוה למה כתיב בלשון אם. ויש לפרש כי הכתוב בא לומר כי המצוה הזאת תלויה במה שכתוב אחריו לא תהיה לו כגושה דהינו שיהיה המלוה מרחיק עצמו מן הלוחה ולא יהיה נראה ללוה. שאם המלוה נראה ללוה הוא מצטער, לכך לא הזכיר בשעת הלואה המצוה. כי עדיין אין המצוה נעשית עד כי יעשה דבר זה שאין נעשה לו המלוה כגושה. וכיון שהמצוה תלויה בזה לא הזכיר המצוה על ההלואה כי עדיין אין אנו יודעים אם מצוה היא ההלואה או לא:

ובגמרא (בי"מ ע"א, א') עני ועשיר עני קודם שנת' את העני עמך. ומזה משמע כי העשיר ג"כ מצוה להלוותו. ולמה דבר זה מאחר שהוא עשיר למה צריך להלוותו הרי בלא זה יש לו עושר. אבל דבר זה כי ישראל הם עם אחד לגמרי עד שהם נקראים אחים. ואי אפשר שיהיו אחד אם לא שזה מקבל מזה זה מקבל מזה וכו' וזה מקבל מזה וכו'. ומ"מ העני קודם שדבר זה חיותו ואם אינו מלוה לו הרי מבטל אותו לגמרי עד שהוא כאלו אינו נמצא כלל. ואיך הם אחד כאשר הוא מבטל חיותו. ולפיכך עני יצרך ג"כ קודם לפי שהוא נעשה אחד יותר עם מי שהוא בן עירו ועמו הוא אחד גמור לכך הוא קודם. אבל שאינו עניי יצרך אינו עמו אחד לגמרי. כי יותר האבר נעשה אחד עם האבר המחובר לו משנעשה אחד עם האבר שאינו מחובר לו. ולפיכך יותר הוא אחד עם העני שהוא בן עירו משנעשה אחד עם שאינו בן עירו: **ובמדרש** (בי"ד פ"א) בא וראה כל בדיותיו של הקב"ה לווין זה מזה. היום לזה מן הלילה והלילה מן היום. הלבנה לזה מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה. וכשהקב"ה רוצה אינם יוצאים שנא' האומר לחרס ולא יורה ובעד כוכבים יחתום. האור לזה מן השמש והשמש מן האור שנאמר שמש ירח עמד זבולה וכו'. ובא לומר במדרש הזה כי ההלואה זה מורה על שהם אחד כאשר זה מקבל מזה זה מקבל מזה. ולכך השיי ברא עולמו והעולם הוא אחד שהעולם נמצא מן השיי שהוא אחד ולכך העולם הוא אחד. ולכך נברא העולם בענין זה שזה לזה מזה זה

לזה מזה. שאם לא היה העולם על ענין זה והיו הנבראים מחולקים זה מזה היה פתוח פה למינים לומר שאין העולם אחד. וכאשר אין העולם אחד רק מחולק א"כ יש לעלות על הרעת כי האלהות שברא אותם ג"כ מחולקים ח"ו. אבל עתה שאבריות מתחברים כי זה מקבל מזה זה מקבל מזה א"כ העולם הוא אחד. וזה מורה אשר ברא אותם הוא ג"כ אחד יחיד ומיוחד. לכך אמרו כי המעלים עינו מן הצדקה כאלו עובד ע"ו כמו שפרשנו למעלה. כי מפני ישראל הם אחד לגמרי ודבר זה מורה על שיש להם אל אחד. וזה אינו נראה שהם אחד רק כאשר זה מקבל מזה זה מקבל מזה וכו' וזה מקבל מזה וכו'. ואף כי אינו חייב לתת מתנה לאחר. דבר זה מפני שאין צריך שיתן לאחר מה שנתן לו השיי. אבל מפני שראוי להם שיהיו עם אחד זה אי אפשר רק כאשר זה מקבל מזה זה מקבל מזה וכו' והם מתאחדים. ודבר זה מורה ג"כ שיש להם אל אחד כמו שהם עם אחד. ולכך כאשר מעלים עינו מלתת צדקה זה מורה ח"ו על שניות עד שאמרנו המעלים עינו מן הצדקה כאלו עובד ע"ו: ומ"מ יש לך להבין כמה גדול עונשו מי שלוקח רבית. כי התורה אמרה שהמצוה שיהיה מלוה לחבירו ישראל שבשכיל כך נעשו ישראל לעם אחד לגמרי כאשר מקבל זה מזה ואינם גזולים זה מזה. וזה מלוה לו ברבית ונושך אותו וכל נשיכה הוא העדר לאותו שנושך והוא כמו נשיכת נחש. ויש להבין עונש הרבית כי על הגזל הגמור יש על זה לאו אחד לא תגזול ועל רבית יש על זה כמה לאוין. ואצל בן נח הוא על הרבית אינו חייב כלום. ועוד תדע חומר של רבית כי א"ע"ג שנותן הלוחה מדעתו עובר בלאו. וזה לא מצינו בשום מקום. אבל דבר זה כמו שאמרנו כי ישראל הם עם אחד ובשכיל כך יש להם אל אחד ולכך צויה שיהיה מלוה זה לזה. וזה לוקח רבית ונושך חבירו לכך הלוקח רבית מהפך המתוק למר שמורה לקחת הרבית הפך זה שמורה ההלואה. ולכך אף הנותן עובר, דסוף סוף הרבית והנשך מורה שאין האחרות בישראל שאין אחרות בהם. כי שני דברים שהם אחד משלים זה את זה והרבית הוא הפך זה שנושך אותו והוא העדר אל האחרות. ולכך הלוקח רבית

מאחיו ישראל לא די שאין אחד השלמה לשני רק האחד הוא העדר השני. ולכן אמרה תורה את כספך לא תתן לו בנשך אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים, ומה ענין זה לכאן שאמר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. אבל הפי' הנראה כי כאשר נכנסו ישראל לארץ היו ישראל עם אחד לגמרי, וראיה לזה שהיה כל זמן שישראל לא עברו הירדן ולא באו לארץ לא נעשו על הנסתר עד שעברו ונעשו ערבים זה בעד זה, הרי שלא נעשו ישראל ערבים זה בעד זה, כי נקרא ערב שהוא מעורב עם השני, ולא נעשו ישראל מחוברים להיות עם אחד לגמרי עד שבאו לארץ והיו ביחד בארץ והיה להם מקום אחד הוא ארץ ישראל, וע"י ארץ ישראל הם עם אחד לגמרי, ולכן כתיב ג"כ להיות לכם לאלהים, כי יש להם אל אחד, ולפיכך את כספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אצלך: **וְדַע** כי האדם יש לו גוף ונפש, וישראל הם עם אחד מצד הגוף, וכן מצד הנשמה נשמותיהן של ישראל דבוקים בעם אחד, ודבר זה בודאי מאחד את ישראל מצד הנשמה לגמרי, ולכן כנגד זה אמר כי אני ה' אלהיכם, וכן מצד הגוף יש לישראל אחדות גמור מצד שיהיה להם ארץ אחד לגמרי שנקרא ארץ ישראל, והגוף משכנו בארץ ולכן הם עם אחד לגמרי, ודבר זה עוד עמוק, ולכן מצווים ישראל לא תתן בנשך וגו', ומוכיר אשר הוצאתי אתכם מארץ וגו' כי המעלה העליונה אשר באותה מדריגה העליונה אין שם ההעדר והנשיכה, ולכן אמר אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ולכן כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אצלך אני ה' אלהיכם. מכאן אמרו כל המקבל עליו עול מצות רבית מקבל עליו עול מלכות שמים, וכל הפורק ממנו עול מצות רבית פורק ממנו עול מלכות שמים, אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים שתקבלו עליכם מצות רבית שכל המודה במצות רבית מודה ביציאת מצרים וכל הכופר במצות רבית כופר ביציאת מצרים. ופירוש זה כי הרבית הוא עול גדול על האדם עד שהוא יותר עול מכל המצות, וזה מפני כי הלוח הוא חפץ ליתן, ולא שהוא חפץ ליתן רק שהיא ג"כ טובה גדולה

אליו שהוא יכול להרויח במעות, וכמו שאמרו בפרק איזהו נשך כי המלוים ברבית עושה תורת מ"ר ע"ה פלסתר שאומרים אלו היה יודע משה שיש ריוח בדבר לא היה כתבו, ואם אינו לוקח רבית הוא הפסד למלוח שמעותיו אין מעלים לו ריוח ולפיכך עול רבית גדול מאוד, ולפיכך כאשר מלוה מעותיו שלא ברבית הרי מקבל עולו של הקב"ה וכאלו היה מקיים כל התורה שכל התורה כולה היא עולו של הקב"ה, והפך זה ג"כ כאשר אין מקבל עליו עול רבית הוא כאלו אינו מקבל עול מלכות שמים וכופר בכל התורה כולה כי כל התורה ג"כ עולו של הקב"ה, וכאשר לוקח רבית פורק עול הקב"ה ובוה נחשב כאלו פורק עול כל המצות כי כל המצות ביחד הם עולו של הקב"ה, ודבר זה מבורר. ויש רמז על זה כי העובר על מצות רבית שהיא מצוה אחת בתורה כאלו עובר על כל התורה, כי רבית במספר תרי"ב כי כאשר עובר מצות רבית שהוא עול הקב"ה וכן שהוא עצמו לוקח רבית על הקרן שהלוח כמו נתוסף לו ג"כ על גוף החטא שהיא הרבית תרי"ב מצות, שהוא מספר שאר המצות חוץ מחטא הרבית שהוא גוף החטא הוא נחשב קרן ונתוסף עליו עונש שאר כל המצות שהם תרי"ב. וזהו רבית של חטא הזה, ומה שאמר שהוא כאלו כופר ביציאת מצרים, פירוש זה כמו שאמרנו למעלה, כי ישראל יצאו במדריגה העליונה שאין שם העדר ונשיכה כמו שהוא הרבית ולכן הוא כאלו כופר ביציאת מצרים, ועוד יתבאר:

וּבְמַדְרַשׁ (שמו"ר פ"א) בא וראה כל מי שהוא מלוה ברבית עובר על העבירות שבתורה ואינו מוצא מי שילמד עליו זכות, כיצד אדם שחטא באחת מכל העבירות ועומד לפני הקב"ה בדין המלאכים עומדין אלו מלמדים זכות ואלו מלמדים חובה שנאמר ראיתי את ה' וישב על כסאו וכל צבא השמים עומדין עליו מימינו ומשמאלו, אבל מי שמלוה לישראל ברבית אין אחד מהם מלמד לו זכות שנאמר בנשך נתן ותרבית לקח חיי לא יחיה, וביאור זה כי בכל חטא לא נאמר בו שאין לו זכות מה כלל כמו שהוא ברבית, וזה מפני שהרבית הוא נקרא נשיכה אל חייתו, כמו שהוא נשיכה הנחש אשר הנחש נושך לעצם החיות וכך דבר זה הוא נשיכה

העדר, ולכן אמר שעל כל חטא יש מלמדי זכות מפני שאי אפשר שלא ימצא צד זכות בחטא שחטא אבל דבר כמו זה שהוא העדר גמור אין כאן צד זכות, שכך הוא ענין הנשיכה ההעדר ולפיכך אין המלאכים מלמדים זכות כלל, ובאולי תאמר הרי הנשיכה וההעדר הוא אינו רק בממון של חבירו ולמה יהיה נחשב העדר לגמרי, אבל דבר זה כי הלוחת ישראל זה לזה בזה הם נעשים אחד, ומפני שהמצוה כזאת היא מדריגה עליונה לישראל שבה נעשו ישראל אחד ולכן החטא בזה הוא העדר גמור, והרי אמרו כי כל המלוה ברבית כאלו כופר ביציאת מצרים, וכי אין זה העדר גמור כי כאשר אין יציאת מצרים כאלו כל ישראל אינם ישראל ודבר כמו זה בודאי הוא העדר גמור, ולכן אמרו שאיש כמו זה אין ללמוד עליו זכות כלל, ויותר מזה מאחד שאדם כמו זה שהוא נושך לחבירו הרי הוא דבק בהעדר שהוא נשיכת הממון, ואין זה דומה לחטא הגזל שהוא לפי שעה ואין לומר עליו בשביל כך שהוא דבק בהעדר גמור, כמו אדם זה שהוא נושא ונותן בענין זה שהוא העדר לחבירו הרי הוא דבק בהעדר ומפני כך יש לו כל החומר הזה שאין ראוי שילמד אחד זכות עליו כאשר הוא דבק בהעדר, לכן נעדר גם כן ממנו הזכות לגמרי, והוא כאלו כופר ביציאת מצרים וכאלו עבר כל העבירות כולם, וכל זה כי יציאת מצרים שהיו ישראל לעם וזה שלוקח רבית הוא נותן העדר ונשיכה בהם כאלו לא היו ישראל לעם, וזהו שכופר ביציאת מצרים, כי יציאת מצרים שנעשו לעם והיו נמצאים בפעל וזה נותן בהם העדר ונשיכה כאלו אין להם מציאות כלל וזהו העדר גמור ואין כאן זכות כלל ולכן אין מלמדין עליו זכות, ולכן הוא כאלו כופר ביציאת מצרים שהרי נותן במעלת ישראל העדר ובטול מצד הרבית, ולכן כאלו הוא עובר כל העבירות, כי האדם על ידי חטא דבק בהעדר, וכך הוא לשון חטא שהלשון הזה מלשון חסרון כמו והי' אני ובני שלמה חטאים, וכי חטאים יהיו אלא פירושו חסרים, וכן אנכי אחטנה מידי תבקשנה הוא לשון חסרון, וכן פירש רש"י ז"ל, וכל חטא וחטא יש בה חסרון והעדר של מה וכל החטאים ביחד הם העדר לגמרי, ולכן החטא הזה שהאדם לוקח רבית הוא דבק בהעדר שהרי הרבית הוא נשיכה העדר,

לכך הוא כאלו עובר כל החטאים שאין החטאים רק שהאדם הוא דבק בהעדר והכל רמז על זה שהרבית נקרא נשך: **וְכֵן** הוא במדרש לא תשימון עליו נשך לא תשוך את העני כשם שנושך הנחש את האדם ועוקרו לו ולתולדותיו וכן אתה לא תראה את העני שיש לו בתים או שדות או כרמים ואתה עוקף עליו ונוטלו הימנו לכן כתיב לא תהיה לו כנושה לא תנשכנו כנחש שהוא ערום ורע ע"כ. ואתה הבן הדברים האלו שאמרו במדרש הזה כי הכל נרמז במה שהתורה קרא זה נשיכה, כי האדם המלוה ברבית הוא דבק בהעדר כי הרבית הוא העדר ונשיכה, ואין כך כאשר גוזל שהוא לפי שעה בלבד ואין לומר שהוא דבק בהעדר, רק הרבית שהוא נחשב משא ומתן והוא נושך נחשב שדבק בהעדר, והבן מה שאמר כי אתה עוקרו לו ולתולדותיו, כי הדבר הזה שהוא משא ומתן של העדר נחשב העדר גמור עד שהוא עקירה לו ולתולדותיו, ולכן כמו שהנחש היה דבק בהעדר הגמור שהיה מסית האדם לחטא והגיע אותו אל המיתה ולא היה לנחש הנאה בזה רק שהיה רוצה שיחטא האדם ויגיע לו המיתה הוא ההעדר, וכל זה שהנחש המסית הוא דבק בהעדר הגמור, ולכן לא היה השם יתב' מהפך בזכותו של נחש לשאול לנחש למה עשית זאת וממנו למדנו שאין מהפכין בזכותו של מסית, וכל זה מפני כי הדבק בהעדר כמו הנחש שהיה מסית האדם שגיגע לו ההעדר אין לו זכות כלל של מה, וכן אמרו גם כן שאין שום מלאך אחד מלמד זכות על מי שנושך ברבית כאשר החוטא הזה דבק בהעדר, ומפני כך אמרו במדרש (ילקוט יחוק' שע"ה) ג"כ מתים שהחיה יחוקקאל כלם עמדו על רגליהם חוץ מאיש אחד א"ל הנביא רבון העולמים מה טיבו של זה האיש אמר ליה בנשך נתן ובתרבית לקח חיי לא יחיה, וכל זה כי הרבית הוא ההעדר הגמור ולפיכך אף כאשר תהיה התחיה שהיא לעתיה שהמתים יחיו, דהיינו שנשאר לאדם צד מה לתחיה שתחיה לעתה, אבל מי שלקח רבית שהוא דבק בהעדר וכאשר דבק בהעדר גמור אין לו תחיה כלל אף לזמן התחיה, וכל זה מורה השם שנקרא נשך שהנשיכה הוא העדר ומורה כי הוא נותן העדר גמור במדריגת ישראל ולכן ראוי לו ההעדר הגמור

בממון שלו. והדברים האלו עמוקים מאוד מאד בחטא הרבית עד שאי אפשר לפרש בפי' ולרדת על עומק החטא הזה. ולא מצינו חטא ועון שהפליגו בו חכמים כמו שהפליגו בחטא הזה וכן נמצא בכתוב. ולכך יהיה זה הדבר ברור לפני האדם גדול עונשו ואל ישמע ליצרו ולא יחשוב מ"מ יש לו ריוח בעה"ז לשעה. דבר זה לא יחשוב כי השכל נותן והדעת מחייב שאין לממון הזה קיום כמו שאמרו רז"ל (ב"מ, ע"א, א') כי נכסיהם מתמוטטין ולא עולין אח"כ. כי כאשר החטא הזה שהוא דבק בהעדר מביא עליו העדר גמור בממון שלו. ודבר זה רמוז התורה שאמרה

וקטן. אמן:

L

נתיב הדין

פרק א

והמשפט שהוא מחויב גם כן שהרי הוא משפט ודין. לכך הוא יותר חביב אל השיי מכל הדברים שאינם מחויבים כמו המשפט. וזה שאמר כאן מכל שבראתי בעולמי איני אוהב כמו המשפט שהוא דבר מחויב והדין נותן שדאוי לאהוב דבר שהוא מחויב לגמרי. ולפיכך נתן המשפט אל ישראל. כי גם ישראל הם מיוחדים אל השיי בשביל כי הם נבראים יותר בחיוב מכל הנבראים. כי השיי הוא העלה והעלה יש לו עלול ישראל יש עליהם משפט העלול מן השיי ונבראו בחיוב יותר מכל שאר הנמצאים. וכמו שדרשו ז"ל (ב"ר פ"א) בשביל ישראל נברא העולם שנאמר בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא ישראל שני' קודש ישראל לה' ראשית תבואתו ולפיכך ישראל הם נבראים בחיוב יותר מכל הנמצאים. ולפיכך המשפט הוא שייך אל ישראל כי הם שייכים זה לזה ועל ידי המשפט הקב"ה מצעלה בעולמו כדכתיב ויגבה ה' צבאות במשפט. כי השיי אשר אליה המשפט בפרט כאשר המשפט הוא בעה"ז או מתגבה השופט על הנשפט. אבל אם השם ית' בעצמו עושה משפט בעולמו ובשופט אין משפט אינו מתגבה כ"כ. רק כאשר המשפט הוא בעה"ז ובוה ממליכין את המלך המשפט כאשר התחתונים עצמם רוצים במשפט כאשר עושים משפט. ובוה מקבלים עליהם מלך המשפט ומגביהים אותו. ולפיכך כתיב ויגבה ה' צבאות במשפט. וכאשר מתגבה השיי במשפט יושב על כסא דין או יושב ג"כ על כסא צדקה. כי יש לו כסא דין ויש לו כסא צדקה. שהכסא מורה על שהוא יתב' מתנשא ומתגבה על עולמו ולפיכך ויגבה ה' צבאות במשפט שהוא כסא הדין. ואו הוא עושה ג"כ צדקה שיש לו כסא דין וכסא צדקה. ולפיכך אמר במדרש או אני עושה צדקה

בספר משלי (י') שמחה לצדיק עשות משפט ומחתה לפועלי און. שלמה המלך רצה לומר כאשר העולם נוהג במשפט שיש דין בין איש לחבירו דבר זה הוא שמחה אל הצדיק אשר חפץ ואוהב הישר. לכך המשפט שמחה אליו כי המשפט הוא הישר בעצמו. ומחתה לפועלי און. ר"ל אשר אינם רוצים במעשה הישר הוא מחתה עליהם:

ובמדרש (דב"ר פ"ה) שופטים ושופטים אמר ד' לוי למה תדבר דומה למלך שהיה לו בנים הרבה והיה אוהב את חקטן יותר מכלן והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו יותר מכל מה שהיה לו אמר המלך נותן אני את הפרדס הזה שאני אוהבו מכל מה שיש לי לבני חקטן שאני אוהבו מכל בני כך אמר הקב"ה מכל האומות שבראתי איני אוהב אלא לישראל שנאמר כי נער ישראל ואוהבו ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין שנאמר כי ה' אוהב משפט אמר הקב"ה נותן אני מה שאהבתי לעם שאני אוהב הוי שופטים ושופטים. אמר הקב"ה לישראל חייכם בזכות שאתם משמרים את הדין אני מתגבה מנין שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט ועל ידי שאתם מגביהים אותי בדין אף אני עושה צדקה ומשפט ומשרה קדושתו ביניכם שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ואם תשמרו את שניהם הצדקה והדין מיד אני גואל אתכם גאולה שלימה מנין שנאמר כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. כבר בארנו כי המשפט הוא שמחה לצדיק. ולכך נקרא המשפט פרדס שהוא טיול ושמחה וכל זה בעבור שהוא דבר מחויב ומוכרח. ולפיכך המשפט בפרט הוא אל השיי. כי השיי מחויב המציאות ואינו אפשרי.

סימן קכו

ב"ה יום ה' ב' סיון מ"ו אטמוניום הרנ"ו פה סאבאטשאב.
שוב"ט לכבוד אהובי הרב חר"ב מו"ה ישראל
פנעיאלי ה"ר בני אבר"ק גלאוונא.

דבר המומר אשר דרכו לאכול בשר אחרים דוקא.
והמשרתת לוקחת עבורו בשר אחרים זמן
הכשרות ומן הטריפות ויהודים מכרו לו עד עתה באשר
חשבו שהוא ערומ. ועתה מודע להם:

א הנה בדבר יש מחמירין שכתב רמ"א (סי' קנ"א)
כתב הש"ך דמומר אין ב"ד מלווין להפרישו.
ואחרונים פקפקו. ומירון ה"ר פליאה דעת ממי שזוה
כתב דמחיד אין מלווין להפרישו. והרי בקרא דוקדשו
שאל לא רלה דפנו. ובמ"ע מכין אותו עד שתלא נפשו.
ומסתמא ה"ה ב"ת כשעדיין לא עבר. ואם האמר
שכל זה אם בידם להכריח החוטא שלא יעבור. אבל
אם אין בידם רק ליקח החפץ ממנו שלא יוכל לעבור
אין מחויבין. גם הא ליהא שהרי כתב הר"ן גבי פריעת
ב"ע דעד שאתה כופהו בגופו כופהו במונו. ואולם
בהא דהר"ן אין הכל מודים לו. ע"י רמב"ן סוף ב"ב.
אך י"ל דמ"מ ביסוד זה שחייבין אף להכריח במונו
מודה לר"ן. רק שס"ל דכיון דפריעת ב"ע מלוה לבד.
אם יבואו נכסי לזה למלוה בלי דעת הלוה לא יקנה
המלוה:

ב אך עיקר יסוד יש מחמירין שמקורם מחוס' ריש
שבת דבמושיגי חפץ לחבירו העומד ברשות
אחרת להולילו שמה אף אם בלעדיו ה"י יכול ליקח
החפץ מ"מ אסור להושיט לו שהרי אפי' להפרישו הוא
מחויב. ומה הוכיחו דלא מהני מה שיכול להשיג ממקום
אחר. ואיני מבין זה דהמ"מ מירי בחפץ שאם יקח
והעומד באותו רשות שהחפץ שם הוא אף החפץ שוב
לא יוכל האחר להולילו. רק בלפני עור אינו עובר
כיון שאם לא ה"י עושה שום מעשה ה"י יכול להולילו
ואין הוא עושה המכשול. אבל מ"מ הא מחויב ליקח
החפץ בעלמו שלא יוכל האחר להולילו. אבל אם אין
בידו למונעו מזה שלא ישיג במקום אחר. למה יהיה
מחויב להפרישו מזה. שהרי ס"ס ישיג במקום אחר:

ג אך את זה ראיתי לריטב"א ע"ז (ו'): דהיתר
שאינו בתרי עיברי נהרא לבעין לפני עור
ל"ת מכשול כו'. מ"מ אם תבע בפירוש לאיסורא נהי
דמשום לפני עור ליכא אכתי איסורא איכא משום
מסייע ידי עובדי עבירה וכו' כל שאנו עתהין לו לעשות
איסור. ילא עוד אלא שחייבין למחות בידו דכל ישראל
ערבין זל"ז. וכ"ש שאסור לגרום להם לעשות שום
איסור. הנה מבואר מדבריו דלא מהני אפי' יכול להשיג
במקום אחר. מ"מ מלד ערבות אנו חייבין למונעו מזה
וכ"ש שאסור לסייעו. אך לאחר העיון דברי הש"ך
נבונים מאד. דהנה יסוד הערבות הוא בשבועות (ד' ל"ט).
וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל
ערבין זה לזה. ומוקי לה כשיש בידו למחות ואינו
מוחה. והנה ק"ל מומר מותר להלוותו ברבית. ומקור
הדברים בבה"ט בשם רמב"ן (שער מ"ז ח"א אות ה')
משום דמומר לא מקרי אחיך ע"ש. וכיון דלא נקרא
אחיו וערבות ילפי' מקרא דבאחיו. מינו ערב בעד
המומר:

ד ועי"ז אף לקלם פוסקים האוסרין להלוות מומר
ברבית. מ"מ יש מקום להחיר פפי'
דברי

ב ונראה דהנה בסדרת רבינו אפרים דשכירות קונה
קלת מלינו לה סייעמא ומיזבמא. סייעמא
מהא דב"ק (דף ל.) המוכר עבדו ע"מ שיממשנו שלשים
יום ר"א אומר שניהם אינם בדין יום או יומים.
אמר רבא מ"ט דכתיב כי כספו הוא המיוחד לו. ופסקו
כן הפוסקים אף דקי"נ קנין פירות לאו כקנין הגוף
דמי. מ"מ תשיבה קלת שלו. דמ"ט אין הלוקח בדין
יום או יומים. וה"ה בשוכר לעשות בה מלאכה לזמן
דשכירות ליומא ממכר הוא. הא סייעמא:

ג תיובתא מהא דשבת (קל"ה): ילד בית ניחול
לא' היכי משכחם לה אר"י בלוקח שפחה
לעוברת. לאו דומיא דלכס הוא הוליל ואין לו חלק
באמו. ומקשה הניחא למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף
דמי. אלא למ"ד כו' הנה דלמ"ד קנין פירות לאו כקנין
הגוף דמי. חשיב שאין לו חלק בה. וה"ה שכירות דאין
לו בה קנין אלא לזמן דהוא קנין פירות. וא"כ לר"ד
ליישב סתירות הסוגיות דב"ק ושבת. והנה. עיין חו"ס'
ב"מ (ל"ו) ד"ה בעל ויל' א"י אפי' למ"ד התם כקנין
הגוף דמי היינו משום שמשיר המוכר לעלמו פירות בעין
יפה אבל בעלמא לא. המגיהן:

ד ונראה דוקא עבד דאפי' בעליו גמורים אין
להם בו אלא פירותיו. דהיינו מלאכה.
אך לא גופו ממשי. ע"כ מי שיש לו בו קנין תשמיש
לזמן חשיב שיש לו חלק בו. אבל בהא דשבת בקונה
שפחה לעוברת. הרי בעלי' ממש יש להם קנין בה
להשתמש בה בגופה. ולוקח זה לא יוכל להשתמש בגופה
כלום. רק בזולה. לא חשיב שיש לו קלת קנין בגופה.
ודוקא מי שיש לו קנין להשתמש לזמן הוא דחשיב קנין
קלת. דקנין זה שיש לבעליו בה גם הוא יש לו חלק.
משא"כ באינו יכול להשתמש בגופו כלל:

ה ונשוב לדברי רבינו אפרים בשוכר בית מגוי
לזמן דבית לתשמיש קאי. ושוכר נמי יש
לו רשות להשתמש בה לזמן חשיב קלת קנין. וכן שוכר
בהמה טמאה לזמן. שגם בעלי' אין להם בה רק
למלאכה. וואף שיכול למוכרה לנכרים לאכילה. מ"מ
עיקר שוי' למלאכה. והרי השוכר יש לו ב"כ קנין
למלאכה לזמן חשיב שיש לו בה חלק. ע"כ אם חמר בה
חייב טמאה. אבל השוכר פרה מכהן מאכילה כרשיני
תרומה. משום דפרה לאכילה קאי וקנין שיש לבעלים
בגופה ממש לאוכלה. אין לשוכר בזה שום זכות לא
חשיב אף קלת קנין. כהא דשבת בשפחה דעיקר זכות
למלאכה. וכיון דלוקח אין לו שום זכות למלאכה רק
לעוברת חשיב שאין לו זכות. ה"נ בזה:

ו ומדוקדק מה דנקט פרה ולא בהמה סהם.
והרמב"ן באמת העתיק בהמה. אך
לר"א אחי שפיר דנקט פרה. להורות דוקא בהמה טהורה.
ואני מסתפק לענין שבת. אף ששכר פרה יתחייב משום
מחמר. דאיסור מחמר ושביעת בהמתו שהיא במלאכה.
אפשר תלוי במי שהוא שלו למלאכה. ואם נאמר כן יבוא
דברי ר' אפרים בלי גמנוס. ומ"מ דייק הש"ס שפיר
מהא דשוכר פרה דשכירות לא קניא לגמרי דאי קני
לגמרי משום דבית השתא אזליק. פרה נמי השתא
אין יכולין בעלי' לאוכלה כל זמן שמושכרת לשוכר.
וד"ק היטב:

לו ולימן עכ"ל. אך הנה לא ברירא לו סברא זו וכתבה רק בלשון יש ללמד וערכך ערבא לריך ומאן לימא לן שאם אינו מולא המומר לקנות במקרא דשרי למכור לו. ובתוס' (ס"פ ארע"ק) דאסור להשיט דבר הטעון שחיטה לקטן שחא ימות ויאלכלו. וכ"ש בחתיכה שחיתה מוקרת שהחלב שבה אין לו שום הישר והוא מכר לו גם החלב. אין שום מקום להחיר בזה:

ג על הישר בעל חוות יחיר ממש שמוכר למשרת והמשרת נהנה לו. לענין דין אין לסמוך כלל כי בגמ' לא מלינו רק במוכר לאחד שיש לחוש שחא ימכור לחשוד. אבל לא אם בודאי יתנו לחשוד. וי"ל דהשיב לפני ממש. אך עמ"ש למכור לו חלק פנים מן הטריפות לענין יש לסמוך להחיר. אבל חלק אחרים שיש בו כזית חלב בכמה מקומות. הנס שיש ללמד עפ"י שיטה הר"ן בשבת דקיל מנבילה משום דנבילה כמה איסורים. וה"ל אם יאכל חזיר יהי הכל איסור משא"כ אם ימכור אחרים מן הכשירה לא יעבור רק על החלב שבו. הנה גם לדברי הר"ן ההס אין הכל מודים לו:

הרו"ש הק' אברהם.

סימן קכו

ב"ה יום ערב ר"ה תרנ"ה ד"ק.

שוכ"ס לכבוד הרב הח"ב מו"ה חיים דוד ג"י מו"ץ דק"ק גראדניסק.

א דבר חלב הנחלב בשבת וי"ט אם מותר להאכילו לקטן ולחולה שאין בו סכנה. הנה באר"ח (ס"י ש"ח) ברמ"א מותר לומר לגוי לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול דורכי קטן כחולה שאין בו סכנה. וכתב מ"א וה"ל להאכילו מוקלה בידים. ובפרמ"ג מובאר הטעם משום דאיכא תרתי לטיבותא. שהוא קטן וי"א שמותר להאכילו לו איסור דרבנן. ועוד שדינו כחולה שאין בו סכנה כשאין מה להאכילו:

ב וכבודו הקשה מדברי ש"ך (יו"ד ס"י פ"א) דאסור להחזירו לינק אם אין בו סכנה. אך דאיכא תרתי לטיבותא. ולי נראה דיש חילוק בין דבר שעיסקו מדרבנן. או יש לו עיקר בדאורייתא. והנה בתשו' הרשב"א (ס"י ל"ב) ראייתו דמותר להאכיל מיסור דרבנן לקטן מהא דרב ספרא זרע כשואף בכרמא ע"י קטן. ושם מובאר דבח"ל ה"י ומשיב אין לו עיקר מן התורה. כמו תרומת חז"ל דמבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו. מה"ט ועיין בטור (ס"י ל"ט) שם הרשב"א. וע"כ ה"ל מוקלה דמשיב אין לו עיקר מן התורה כיון דקיל מוקלה דרבנן ואין שום דבר מוקלה אסור מה"ט. משא"כ חלב אשה שגזרו אטו חלב גמול משיב יש לו עיקר. כמו שמו של גיד שגזרו אטו גיד שלמו או אטו חלב עשאוהו חמ"ס כחלב וגיד עלמו עיי"ש בב"י בשם הרשב"א. וכלאי כרס בח"ל אף אפ"ל שגזרו אטו כלאי איי מ"מ משיב אין לו עיקר כיון שבח"ל אין שום כלאים נהגים. וכ"ש מוקלה שלא גזרו אטו מלאכה כלל דמשיב אין לו עיקר:

ג עוד י"ל דכלאי כרס בח"ל לא גזרו אטו כלאים שבא"י. שהרי בתרומת ח"ל מובאר בפוסקים כיון שאיסורו מנייה אטו תרומת איי לא גזרו אלא במקומות

דברי מהר"ל מפראג ז"ל בביאור טעם שלא נתעברו ישראל זה לזה רק אחר שעברו את הירדן וביאר מהר"ל ז"ל דאף ישראל מיוחדת לישראל והיא עושה את כל ישראל השוכנים עלי' כאיש אחד ע"כ כשבאו לא"י נעשו ערבים עכ"ד. והנה זה פשוט דאף עכשיו שישראל בגלות נשאר הערבות. והטעם ברור דאף שגלו מ"מ מקומם של ישראל בא"י וכשנחנו בארץ אחרת נחשבנו גולים כי אין כאן מקומינו. רק מקומינו בא"י ומזה לדור בא"י. ע"כ עדיין משיב כאלו כולנו בא"י אף שאין אנו בטועל בא"י. מ"מ זה מקומינו. והנה מומר אף דאפי' חטא ישראל הוא. מ"מ גוי הוא ג"כ. ועושה י"ג. וקנאים פוגעים במומרת כמו בגוי' כמבואר בפוסקים באה"ע"ז בענין מומר וזקק ליבוס יע"ש. ובדרישה דע"ז של מומר נאסר מיד כמו ע"ז של נכרי. וכיון שדינו כנכרי ג"כ. פשוט שיש בו לאו דלא ישבו בארץ פן יחטיאו אותך לו. וכיון שאסור לדור בארץ ישראל אין איי מקומו כלל ופקע הערבות בעד המומר. ואין לזוז מהוראת הש"ך: L

ד אף יותר חשש מה שכל מוכרי בשר ישראלים ואם לא ימכור לו שום ישראל לא ישיג ממקרא הנס ש"ל שישג מעיר אחרת. הנה כשקונה בשר לפעודת היום ואם יקנה מעיר אחרת לא יבא רק למחר נמלא שסעודת היום כקאי בתרי עיברי נהרא דמי. הנס שאם פאסור לו יקנה בכל יום ללורך מחר ויאכל טריפה בכל יום כמו אם ימכור לו הישראל. מ"מ אי"א להחיר לו שאם נחיר לו ודאי לא קנה אתמול מעיר אחרת ללורך היום. ושוב הוי לורך היום כאלו קאי בתרי עיברי נהרא:

ה וי"י עוד שאפי' יכול להשיג בו ביום יש לאסור מחמת טעם אחר. שהרי ידוע שרוב טריפות מחמת סירכא וס' רק ספק טריפה. וי"ל שחא בשר זה טריפה ואולי הבשר טריפה שישג ממקרא באמת יהי' כשר. מיהו בזה יש להחיר משום ס"ס. שחא בשר זה כשר. ואח"ל טריפה שחא בשר אחר שהי' משיג הי' ג"כ טריפה. אך מ"מ הא יש לאסור מחמת טעם הראשון:

ו אף שיש לדון מחמת שמעוי לו לקנות במקומו דבר אחר. ואם לא ימכרו לו בשר יקנה דבר אחר. ולדברי האומר דבטמאים יש איסור נבילה ג"כ פשיטא דמותר. אך למה דקיל אין איסור נבילה חל על איסור טמאים יש להסתפק כיון דאורו איסור עלמו לא יקנה ממקום אחר. מ"מ מסתבר להקל כיון דמ"מ חזיר חמיר איסורא טפי דאית ב"י תרתי איסור חזיר ואיסור נבילה. אף דאין איסור חל על איסור. מ"מ בכריתות כה"ג קוברין אורו בין רשעים גמורים כדאיחא פרק ד' אחין. אי"כ מה מכשול הוא עתן. אדרבא מיכל איסור ממנו:

ז אף מ"מ כבודו להחיר למכור לו בשר אחרים מן הכשירות משום דבידו לנקר. ואף אם אינו מנקר אי"ו לא ספי לי' איסורא רק הוא לעלמו. דומה למכור לו אורו מי אף שידוע שלא ישחטנה. הנה גוף הסברא באורו ראוי לאומרה והיא כתובה בתשו' אמונת שמואל (סס"י י"ד) ח"ל עוד יש ללמד להקל דכיון שאין הגוי עושה איסור מיד ויכול ליתן לשחוט לישראל ולא יהי' אבמה"ח לדעת הרשב"א וי"ל. אי"כ אף כשנחר או מתה אח"כ אין הישראל מכשילו אלא הוא מכשיל א"ע שלא הניחו לשחוט ושרי למכור

31

המחלוקת בשכם קודמת לעבודה הזרה. חלק מן העם אינו שומר על צביונו היהודי. משום כך נאלץ נחמיה לסלק את אותו פלג מעליו. המחלוקת והקייטוב בין היהודים לכותים פורצים בסופו של דבר במלא עוזם בשכם דוקא. וכאשר הם פורצים, ניתן לחם הגיבוי בדמות העבודה הזרה, שתחת האלה אצל שכם.

← בשכ"ם - ברוך שם כבוד מלכותו

את תיקונה החברתי מוצאת שכם בעולם הנסתר:

"בשכ"ם ראשי תיבות ברוך שם כבוד מלכותו"¹³⁶.

על יסודה של אמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" נאמרו שני מדרשים בניסוחים שונים במעט. בגמרא אמרו:

"דאמר רשב"ל... ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמה חס ושלוש יש במיטתי פסול... אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"¹³⁷.

ובמדרש דרשו:

"בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו אמר לחם שמעו אל ישראל שבשמים אביכם שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה א"ל שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלקינו ה' אחד אך הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"¹³⁸.

הערה 34, שנעמדו על חוסר הדיוק שבחיבור תקופת נחמיה עם תקופת אלכסנדר, אלא שבאוצר ישראל שם כתב: "וכנראה חיו שני המעשים האלה גירוש מנשה ובגין היכלם בזמנים שונים אך השטא לכותים גרמה לצרף את שני המאורעות ולומר שהכחן הנגיש בונה היכלים".

136. אוהב ישראל, עמי מגן, ד"ה ואמר; שפי"א, וישלח תרלא' ד"ה ויחן; שם, תרל"ד ד"ה וישלח; שפי"א ליקוטיים, עמ' 45 באד"ה ויבא; ע"ע אמרי אמת, ראה תרצ"י ד"ה בשפת אמת; שם, תרצ"י ד"ה ראה, שקשר את הדברים אל מעמד הקללת והברכות בשכם.

137. פסחים, נ"י ע"א.

138. ברי"ק, פ"ר צ"ח אות ג'.

לבנות בית לאלהינו... ויהי עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבחלים אותם לבנות"¹³³.

בני הגולה העולים לבנות את בית המקדש, יוצרים חייץ בינם ובין הכותים. חייץ זה יוצר קנאה ושנאה, ומשום כך מפריעים הכותים לבנין הבית, ובחמשך אף כותבים שטנה על יושבי יהודה וירושלים.

נסיבות הקמת המקדש בהר גריזים נרמזו בספר נחמיה:

"גם בימים ההם ראיתי את היהודים הושיבו נשים אשדודיות עמוניות מואביות... ואריב עמם ואקללם... ואשביעם באלהים אם תתנו בנותיכם לבניהם... הלוא על אלה חטא שלמה מלך ישראל... ולכם הנשמע לעשות את כל הרעה הגדולה הזאת למעל באלהינו לחשיב נשים נכריות ומבני יודע בן אלישיב הכהן הגדול חתן לסנבלט החרני ואבריהו מעליו"¹³⁴.

על שייכותו של יודע בן אלישיב הכהן הגדול, לענין הנשים הנכריות, ועל סיבת הברחתו מעל נחמיה כותב בעל "ספר הקבלה":

"ומצא אלכסנדר המלך בארץ ישראל כותים הרבה שהיו מימי סנחריב וראשיהם סנבלט החורוני עם מקצת ישראל מבני יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול נתחתנו בהם והבריחום עזרא הכהן ונחמיה התרשאתא מבית ה'. וכבוא המלך אלכסנדר אל ארץ ישראל סר למשמעתו סנבלט החורוני וראשי הכותים ושאלו ממנו שיבנו הכהנים חתניו וכל אשר חושיבו נשים נכריות ולא אבו לשלחם בית המקדש אחר בהר גריזים וצוה המלך להעשות כן ויבנו את הבית אז יחלק עם ישראל לחצי, חצי העם היה אחרי שמעון הצדיק... והחצי אחרי סנבלט וחתניו..."¹³⁵.

133. עזרא, ד' פס' א' - ד'; ע"ע רש"י, שם פס' א', שצרי יחודה ובנימין אלו הכותים שחושב סנחריב בא"י.

134. נחמיה, י"ג פס' כ"ג - כ"ד.

135. ספר הקבלה, ר' אברהם בן דוד, (מהדורת טויבאוואר), עמ' 52, ע"ע קדמוניות היהודים, ספר י"א, ז' - ח'; אמנם ע"י אנציקלופדיה אוצר ישראל, ערך כותים; דעת מקרא, נחמיה י"ג פס' כ"ח.

של העיר הוא שמושך אליה את אחי יוסף בניסיון לרעות את עצמם ולבטא את-
 אישיותם העצמית שאינה נתונה למרותו של יוסף הצדיק. אישיותו של יוסף
 הגדור מן החסד שבעריות מובלטת בחלתו שבשכם והיא המעניקה לו את
 נשיאות הראש על אחיו. שכם היא עיר מקלט שבאה לכפר על חטא ההריגה
 בשוגג שיסודו בחוסר זהירות ברצח במזיד. ישיבתם של הלויים בעיר זו
 קשורה אף היא עם יסודות תהרג שעשו בעובדי העל. שרשרת הבגידות בין
 אבימלך ובין בעלי שכם מבוטאת באירוניה בשמו של אלוהי בעלי שכם הלא
 הוא בעל ברית. תחת חסותו מופרת הברית בין אבימלך לבין בעלי שכם, בין
 שלמה לשישק, ובין ישראל לאביהם שבשמים. פילוג המלוכה על ידי ירבעם
 נעשה אף הוא בשכם. גם העבודה הזרה המופצת משכם מונעת ממניעים
 פוליטיים וחברתיים ולא ממניעים אמוניים. גם הקמת מקדש הכותים בשכם
 נבעה מהקרע החברתי שנוצר בעקבות נשואי התערובת שאף הם מסמלים את
 העיוות שביחסי אדם ואדם. ראשי תיבותיה של שכי"ם מרמזות על תיקונה
 העתידי של העיר. מקורה של אמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
 באסיפת יעקב ובניו טרם מותו. האחדות האנושית כרוכה באחדות האלקית
 וכך מתאחדת האנושות כולה בנבואת העתיד לעבוד את ה' שכם אחד.

על ההבחנה שבין שתי נוסחאות אלו, עמד הראי"ה בשמועותיו:

"ולכן בזמן הסתלקותו של יעקב אבינו וחוא חפץ למסור את
 כח האחדות לבניו... שאל אותם שמא יש בלבבכם מחלוקת
 כי שתי גרסאות בחז"ל הראשונה... שמא יש בלבבכם אל
 אחר שמא אין בהם אחדות השם. והשניה שמא יש בלבבכם
 מחלוקת מצד השאלה שמא אין ביניהם אחדות ישראל.
 אמרו השבטים שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד שאנו מקבלים
 עלינו כח אחדות זו ואז רמז להם... שמטרת האחדות של
 ישראל היא לשאוף להגיע למלכות שמים..."¹³⁹

חששו של יעקב הוא מפני פירוד בעם ישראל, מפני מחלוקת. המחלוקת איננה
 פוגמת רק באחדות העם, אלא גם בתפיסה האחדותית של הבורא. ומשום כך
 הוא מסיים ב"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", לומר שגילוי אחדותו
 ומלכותו של הקב"ה יתכן רק על ידי אחדותם של ישראל בינם לבין עצמם.
 דווקא מתוך שכם, עיר הפירוד והמחלוקת, השרויה בין קטבי האחוה
 והשנאה, יוצאת בשורת התיקון ומתפשטת מאחדותם של ישראל על פני
 העולם כולו. תיקון זה מוצא את ביטויו גם בנבואת העתיד:

"כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה'
 לעבדו שכם אחד"¹⁴⁰.

בעיבורו של מקום

שכם מזומנת לפורענות חברתית. אולם כגודל הסיכון הטמון בה כך גם גודל
 הסיכוי להיקונה. מתח זה בין סיכוי וסיכון מתבטא בפרשנויות השונות
 שניתנו לשם העיר שכם, חלק ומחלוקת מחד, ואחדות מאידך. האחדות
 המתבטאת בחניה לפני הר סיני ובאופיה של עיר שלם, מתבטאת גם בחניית
 יעקב בפאתי עיר שכם. האבן המאוחדת תחת ראשו של יעקב מוצבת למזבח
 והיא המצבה המאחדת את ישראל המתכנסים בשכם בעת החלפת המנהיגות.
 קטבי חיבה ושנאה אלו משמשים בערבובייה ביציאתה של דינה שרצתה לקרב
 את מי שהיה צריך לרחק, ובהצעתם של שמעון ולוי לאנשי שכם. אופיה המפלג

139. שמועות ראיה, ויחי תרפ"ט.

140. צפניה, ג' פס' טו.

תפח בראשית לו וישב

אונקלוס

את־הַקָּבֶר: שֵׁי־דָב וַיִּלְכוּ אַחֲיוּ לְרַעוֹת → אֶת־צֵאֵן אֲבֵיהֶם בְּשֵׁכֶם: י וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֲלֵיוֹסָף הֲלוֹא אַחִיךָ רַעִים בְּשֵׁכֶם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לֹו הַנְּנִי: י וַיֹּאמֶר לוֹ לִדְנָא רֵאָה אֶת־שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֵּאֵן וְהַשְׁבֵּנִי

ית פתקמא: י ואילו אחיהו למרע ית ענא דאברהון בשכם: י ואמר ישראל ליוסף הלא אחיך רען בשכם אתא ואשלחך לותהון ואמר לה הא אנא: י ואמר לה איזר קען חזי ית שלמא דאחור וית שלמא רענא ואתבני פתקמא ושלחה

לקט בהיר

רש"י

ל) פעולת חיבת "את" הוא להראות בלעזע ולקשר יפה חיבת נאן לחיבת לרעות, הגם שיכול לחסור ואין חסרונו חסרון אצל יותר מפורש אם ישנו, לזה אם לא היה כתוב כלל לא היה עלה על דעתנו לדרוש כלל אצל מאמר שנכתב ונקוד והנקודה עושה אותו כאלו אינו מראה הכתוב בזה כוונתו שרואה בהתקשרות וגם אינו רואה, שלגבי אביהם הוא נקשר שאמרו לו שילכו לרעות את נאן, אצל באמת לא הלכו אלא לרעות ולא את הנאן אלא לרעות ולהתעורר עמם באכילת נאן אביהם (רא"ם), והשמיענו הכתוב בזה שמתחם שירדו ממדריגת קדושתן לאכול ולשתות מלא היצר מקום לגרות גם, כי מלי כריסיה זוי ישי (ג"א): (לא) פי' יעקב לא חשש את יוסף היכן הוא מנא א"כ אין פי' הנני שכלן אני אלא ודאי פירושו מוכן אני, וגם זה לא די שהרי לא שאלו אם מוכן הוא אם לאו, לזה קרא רש"י דבר זה וריות שהיא יותר מהכנה, וכן הוא בכל מקום, שידע משה רע"ה בטנה שאין הקב"ה מבקשו ואמר הנני ודאי שפירושו מוכן אני, ובמכוון פירש רבינו דבר זה כן, לפי שעניינת יוסף היה אחר שידע ענין השליחות כי נפשו הוא ואעפ"כ אומר הנני (מ"ל), וכן בעקידה כשאמר אטע"ה הנני פירש"י קן, לפי שהיה הקב"ה רגיל

(יב) לרעות את צאן. נקוד על את"ל שלא הלכו אלא לרעות את עלמנן (י"ג) דנני. לשון ענוה חרחיות"ל, מדרג למלות אציו, ואע"פ שהיה יודע

אור החיים

הודעת דבר מהשמים ולה נכנסה בהם קנאה: יג. לכה ואשלחך וגו'. י"ג פירות לכה אצל אחיך, ואם אחת חושש לשנאתם הינני מלווהך ושולחך בדבר מלוא שחלקך בשליחותי ושלוחי מלוא אינם נחוקים (פסחים ח'). יד. לך נא ראה וגו'. עתה הוא מפרש שליחות המלוא שעושה, ואמר והשיבני דבר עשאו שליח להחזיר לו השוכה שבה אפילו למאן דאמר (שם ח'): שלוחי מלוא אינם נחוקים דוקא בהליכתן אצל לא בחרתן, במליאות זה עשאו שליח גם בחרתו"ם, ומעתה כרי הוא בעוה שישוב

אור בהיר

שחלומותיו אמת הם. (מד) מאמרו לכה, הרי כבר שלח, ולמה כפל לומר ואשלחך, ובפסוק הסמוך אמר עוד הפעם לך נא וגו'. (מד) ואין כן חזרה, שעד עינא אל אציו הוא בשליחות המלוא. (מו) ובאופן זה אין מלוא, שהרי סובר פלינו שפטור ממלוא בדיקה מתק. (מו) פי' הגם שהקושיא והמירוק הגיל הוא לדעת פלינו, אצל מציא ראיא משמואל הנביא, ומה יענו חכמים

תפח בראשית לו וישב אונקלוס

לֶאֱחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלָמְתִי חֲלוּם עוֹד וְהִנֵּה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וַיֹּסֶפֶר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֲחָיו וַיַּגִּיעַרְבוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר לֹו מָה הַחֲלוּם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלָמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאִמְךָ וְאַחִיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה: י וַיִּקְנְאוּ־בּוֹ אַחֲיוּ וְאָבִיו שָׁמַר

לֶאֱחָיו וַאֲמַר הָא חֲלָמְתִי חֲלוּם עוֹד וְהָא שָׁמֶשׁ וְסִטְרָא וְחַד עֶשֶׂר כּוֹכְבָא מְגִדְן לִי: וְאַשְׁתַּעַי לְאָבִיו וְלְאֲחָיו וַיַּגִּיעַ בֵּה אָבִיו וַאֲמַר לֵה מָה חֲלָמְתָּ הַדִּין דִּי חֲלָמְתָּא הַמִּיתָא נִיתִי אֲנָא וְאִמְךָ וְאַחִיךָ לְמִסְגֵר לְךָ עַל אֶרְצָא: י וַיִּקְנְאוּ בֵה אַחָיו וְאָבִיו נִסְמַר

לקט בהיר

רש"י

מציא לחזיקים: (י) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר אותם לאחיו חזר וספרו לאביו בפניהם"ם: ויגער בו. לפי שהיה מעיל שנאכ"ם עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה"ם, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלה"ם"ם שגדלתו כאמרו (י"ג), ורבותינו (ברכות י"ב). למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בעלים, ויעקב נחכוין להוציא הדבר מלב לבניו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שאי אפשר בלמך כך השאר (הוא) בעל: (יא) שמר את הדבר. היה ממתין ומלפפה מחו יבוא, וכן (שם"י כ"ו ב') שומר אמונים, וכן לא השמור על העלתי (איוב י"ד פ"ג), לא התחין:

אור החיים

כדבר"ם ולה גדלה שנאתם והיה מה שהיה: י. ויגער בו וגו'. י"ג לכסור קנאת האחים. וסתר החלום בקושיא אני ואמך"ם. כי מהמניעה המוחלטת היא, והעעם כי לא יעלה על הדעת כי בני יעקב השיגם בגדולה מהאמונת אלא דוקא מאזיכס ומעתה אין מליאות שישתחוו לו

אור בהיר

י"ג. פי' לא עלה על דעת יוסף שאחיו הגדולים יקפידו עליו בשביל זה. (מא) למה גער, ומה חטא, ובפרט יעקב ידע האמת ושמר את הדבר. (מב) שלדברי רש"י ז"ל עדיין אינו מיושב חיבת אני. (מג) קנאה בשביל מה, וכי עלה על דעתם

דבר וישלחנהו מעמק חברון ויבא
 שכמה: ^{טו} וימצאהו איש והנה תעה
 בשדה וישאלהו האיש לאמר מה
 תבקש: ^{טז} ויאמר את אחי אנכי

לקם בהיר

לדבר עמו ועכשיו אמר לו אברהם אברהם שפירשו שמע נא
 כי דבר גדול אני אומר לך והבין אברהם ואמר הנני
 (אדה"ח): (לב) דייקו מפיכת "עד" שלא אמר ויבא
 לחברון, משמע שעלייתו הייתה עד חברון כלומר בכל משך
 בואו היה עולה (ג"א): (לג) ונקרא הגלות עלה אברהם,
 לפי שהוא ע"ה נמר הגלות לבניו (במ"ח). ועיקר ההכרח
 לדרוש שכלל מיותר הוא לומר וישלחהו מעמק חברון,
 ופשוט שאין זה פשוטו, אלא ליוכו עד העמק
 (ספד"י): (לד) דיוקו מלות ה"א המיותר, והגם שבה
 חתם למ"ד שבראש המינה, כאן מיותר גם הלמ"ד שהיה די
 לומר ויבא שם, אלא ודאי שפירשו שם הידועה לעניינים
 כאלה (לברש), ודווקא דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשם ונקראת על שם שם א' נמי כמדברו שהיו דנין עליו להרגו
 (לשון רש"י) פי' לפי המדרש אין כאן מקום ששמו דותן כן כתב רש"י בסופו י"ג: עיי"ש ומה שאמר קלקלו השבטים זה
 מכירת יוסף, ונתלקה המלכות עיין בד"ה ובמ"א י"ב פסוק כ"ה ויבן: (לה) מתוך בזה ד' דיוקים, א' אמר וימצאהו, ולא

אור החיים

שמה בגוי ועליל עליו אינו קרוי שכיה החיקא.
 וממנה נשמע למח שלפנינו שאחים לא היה ודאי
 שכיה החיקא כי לא יעלה על דעת יעקב שכל כך
 ישנאוהו בגדר שלא יליל מידם שליחות מלוכה. וגם
 ההוא דכולם רעוע שאמרו בקדושתן (ל"ע). שכיה
 החיקא הוא יותר מצדיקת חור שבין יהודי לגוי
 וממליחות האחים שאינם חשודים כל כך להרע
 לאחיהם. ואולי גם לשברת פלימו יש לומר שאינו
 חשוב שכיה החיקא במליחות זה של בני יעקב (י"^ט)
 ושליחות מלוכה מלכת מן החק. ואם תאמר אם כן
 למה היה מה שהיה לעבד נמכר יוסף. יש לומר
 שחזק שתכליתו העבד ומעלה גדולה (י"ט) אינו חשוב
 חק. ועוד טעם יש בדבר, והוא כי יעקב ע"ה דקדק
 בדבריו בשליחות הלא אחיך רועים בשכם לכה

אור בהיר

רש"י

באחי ששואלן אותו (י"ח): (יד) מעמק חברון.
 והלא חברון צביר שנאמר (במד"ג י"ג) ויעלו בנגב
 ויבאו עד חברון (י"ט), אלא מעלה עמוקה של אותו
 לדיק (י"ט) הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם
 בין הבתרים (ע"י י"ג) כי גר יכיה זרעך (ב"ר - סוטה
 י"ב): (י"ב) ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות (י"ד), שם
 קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נתלקה
 מלכות בית דוד, שנאמר (דב"י י"א) ויגד רחבעם
 שכמה (תנ"ח - סנהד"ק י"ג): (טו) וימצאהו איש. זה
 גבריא (י"ט), שנאמר (ויח"ל ע"י י"ח) והוא יש גבריא (תנ"ח):

אור החיים

ואשלחך אליהם. הרי גילה דעתו שפירוש כי
 שליחותו הוא לשכם וכשהלך יוסף ולא מלאם בשכם
 והלך לאח אחריהם במקום אחר הרי הוא שליח
 עלמנו כי אציו לא שלחו ללכת למקום אחר ואין כאן
 שליחות מלוכה אשר על כן היה מה שהיה, ויעקב
 נתכוון צמה שיחד לו המקום שלפני ברוח הקודש כי
 למקום אחר יקראנו אסון כאשר קרבו וצדק שם
 לא תמצאוהו רעה, ויוסף ע"ה חשד כי מה שאמר לו
 אציו שם היה מורה מקום לו ואין הדברים בדיוק,
 וכן גלגל גלגולים לעשות אשר זמם לעשות:
ויבא שכמה. מקום אשר שלחו אציו שמה ולא
 מלאם והיה מחור אחריהם ולא הולך
 לומר הדברים כי הדבר מוכן מאומרו וימצאהו איש
 והנה תועה אחר שבה שכמה (י"ט):

אור בהיר

על זה. (כח) שזה אינו שכיח כמו חור שבין העכו"ם.
 (כט) שהרי נעשה מלך שמונים שנה על ידי זה. (ג) ההמכר ז"ל מצא
 ראיה לשיטתו בזה, שלכאורה למה לומר ויבא שכמה, אלא ודאי לומר שלמקום ששלחו אציו. על כל פנים בזה, בני שום פגם, וכל המאורע
 היה רק אחר שהלך משם על דעת עלמנו. (נא) שהיה מחור אחריהם. (נב) ואם כן אין לומר שהיה טועה בצקשת עיר

אנא בעי חוי בען לי היכא אנון
 רעון: ^{טז} ואמר גברא נברא נברא ויהא תעי
 ארי שמעית דאמרין גיזר דרתן
 ואזר יוסף בתר אחוהי ואשכחון

רש"י

(יח) נסעו מזה. הסייעו עלמנ מן האחוכ"י (תנ"ח):
 נלכה דתינה. לבקש לך נכלי דתות"י שימיתוך בהם
 (סס), ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יולא
 (יח) נסעו מזה. הסייעו עלמנ מן האחוכ"י (תנ"ח):
 נלכה דתינה. לבקש לך נכלי דתות"י שימיתוך בהם
 (סס), ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יולא

אור החיים

מז. הגידה נא וגו'. לריך לדעת צמה ידע כי
 שואלו יודע איך מקום כבודם לומר
 אליו בפשיטות הגידה נא. ואולי כי דייק דברי
 השואל באומרו לאמר מה תבקש כי חיבת לאמר
 מיותרת, נתכוון לומר כששאל אותו כי הוא יאמר
 אליו מזקשו כי זולת זה אין מקום לשאלת איש
 נכרי אשר לא אחיו הוא לבקש לדעת מה הוא
 מבקש, אלא שנתכוון לומר כי שואלו להגיד לו דבר
 נעלם ממנו, ולזה השיבו את אחי אנכי מבקש ויבאו
 דכריך עתה"י להגיד לי חיפה הם רועים:
יז. נסעו מה כי שמעתי וגו'. לריך לדעת לאחיה
 ענין הולך לומר נסעו מה ולא
 הספיק אומרו שמעתי אומרים נלכה וגו'. ור"ל
 דרשו (חוכה, תנחומא) כי הגיד לו שנסעו מהאחוכ
 והלכו לבקש נכלי דתות"י שימיתוהו בהם.

אור בהיר

שם. (ג) ומדויק חיבת נא שהוא לשון עתה. (גד) פי' בלבו להרגו על פי דת, מה פי' חיבת דומיה. (גה) פי' ווא"מ
 יוסף לא הבין ור"ל הביטו במיניה. (גו) פי' הגם שעלה על דעת יוסף פירוש של חו"ל, אבל לא יתכן, שהיפך אדם פשוט יודע

לקם בהיר

אמר וראה אותו איש, או מלא איש ששמע שאלו זה היה
 מושלם לבקשו וימצאהו, כי למה אמר איש ב' פעמים, ג'
 יוסף אמר לו בפשיטות הגידה נא לי ואם הוא אדם פשוט
 היה לו לשאול אם ידע להגיד, ד' כל הענין מיותר מה לנו
 אם הלך ביושר אל אחי או איש אחד עוב לו, ומאחר שידענו שהוא מלאך נלמד מאיש איש לגילוי מלאכה שהוא גבריא לבקרה
 איש (רא"ם): (לו) אין מקרא יולא מידי פשוטו כמאמר רבינו בדיבור הסמוך, ופירשו אל תבקש אותם בעיר האם, כי
 נסעו מזה, וא"מ מנין אני יודע, כי שמעתי אומרים זה לזה נלך למקום דותן, אבל המקרא אומר דרשוני ממחם דמקום שיש
 בפשטו, למה השיב מה שלא שאל ממנו, נסעו מזה, והשאלה הייתה חיפה הם, גם חיבת "מזה" אינו מתאים כאן שהי"ל
 נסעו מפה או ממקום זה גם נתינת טעם של חיבת כי מה זה ועל מה זה, הלא הם ב' דברים נסעו מזה ושמעתי שם דמותן,
 לזה בהכרח לומר שהמלאך דיבר דברים ליוסף המרומו בהם שנסעו מזה"י גימטריא י"ב פי' שלא רצו עוד להיות י"ב אחים
 אלא י"א (ואו אפשר שפירשו מה שאמרת את "אחי" אנכי מבקש הם נסעו מזה הענין) ועל זה נתן טעם מה פעולה עשו
 ובאיה אופן הסייעו עלמנ מן האחוכה כי שמעתי וכו', וא"מ מה הועיל המלאך בדבריו אם יוסף לא הבין, ואם הבין למה
 הלך אלם, זה לא קשה כי גם במחילת השליחות הלך במסירת נפש, וכדי לקיים מצוה כיבוד אב דגם לכות, ומפני שידע
 המלאך שיוסף לא יור אחר אמר דבריו בלשון זה כדי לנסותו עוד יומר ולהרבות שכרו (אדה"ח): (לז) פי' לא שימיתוהו

אור בהיר

על זה. (כח) שזה אינו שכיח כמו חור שבין העכו"ם.
 (כט) שהרי נעשה מלך שמונים שנה על ידי זה. (ג) ההמכר ז"ל מצא
 ראיה לשיטתו בזה, שלכאורה למה לומר ויבא שכמה, אלא ודאי לומר שלמקום ששלחו אציו. על כל פנים בזה, בני שום פגם, וכל המאורע
 היה רק אחר שהלך משם על דעת עלמנו. (נא) שהיה מחור אחריהם. (נב) ואם כן אין לומר שהיה טועה בצקשת עיר

השגחה להטיב להם. אך כאשר יעקב אמר לו לך
 נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן להשפיע
 להם. לזאת השיב אל המלאך הדובר עמו (שם טו)
 את אחי אנכי מבקש להשפיעם כל טוב:
 וְנָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן
 הַשֵּׂבִיבִי דְבַר. הַנְּיִל לְדַמּוּ כֹזֵה עַד כִּמָּה אֶהְיֶה
 צָרִיךְ לְשַׁמֵּר אֶת עֲצָמוֹ לְבַל יִשָּׂם עוֹלָה וְדָבָה עַל
 חֲבִירוֹ רַק יִסְתַּחֵל בְּמַעֲלַת חֲבִירוֹ וְיַעֲלִים עֵינָיו
 מִחֲסָרוֹ. וְזִ"ש (תהלים לו, יג). מִי אִישׁ חֲפָץ
 הַיּוֹם אוֹהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב. פִּי יִסְתַּחֵל רַק הַטּוֹב
 אֲשֶׁר בְּחִבְרוֹ. נִצּוֹר לְשׁוֹן מַרְע. סוֹר מַרְע וְעֵשָׂה
 טוֹב. כִּי כֹאשֶׁר הָאָדָם מוֹצִיא דָבָה עַל חֲבִירוֹ אִזִּי
 הוּא גוֹרֵם רַעָה לְעַצְמוֹ לְהִיּוֹת נוֹפֵל חַ"ו בְּרִשְׁתּוֹ
 הַיָּצִיר כְּמוֹ שֶׁמְצִינֵנו גַּם כֵּן בְּמַלְאכִים שֶׁקְטַרְגוּ
 בְּשַׁעַת בְּרִיאַת עוֹלָם (תהלים ה, ה) מֵה אָנוּשׁ כִּי
 תִזְכְּרוּ. אִף שֶׁהָיוּ אִז בְּמַעֲלָה גְדוֹלָה מֵאֵד אַח"כ
 נִפְלוּ לְמַטָּה כְּמִ"ש (בראשית ו, ב) וַיִּרְאוּ אֶת בְּנוֹת
 הָאָדָם וְגו' גַּם בִּירְבֵּעַם שֶׁהוֹכִיחַ לְשִׁלְמָה הַמֶּלֶךְ אִי
 בְּמִדְרָשׁ שֶׁהִשְׁבִּיחַ לוֹ הוּא נִכְשֵׁל בְּאַחַת וְאַתָּה בְּכֻמָּה.
 הַעֲנִיךָ הוּא כִּי מִלְחַמַת הַיָּצִיר רַבָּה הָיָה מֵאֵד וְלוֹלִי
 הַקְּבִי"ה עוֹרֵר לֹא הָיָה יָכוֹל לוֹ. לִכֵּן אִם הָאָדָם מִסְפָּר
 בְּגוֹת חֲבִירוֹ וְדִימָה בְּנַפְשׁוֹ וּבְלִבּוֹ יָרִים כִּי הוּא
 מְטוֹחַ לְהַנְצֵל מִפִּיתוֹ הַיָּצִיר. לִכֵּן הַקְּבִי"ה מְסִיר מִמֶּנּוּ
 הַעֲזָר וְנוֹפֵל בְּרִשְׁתּוֹ חַ"ו. לִכֵּן כֹּאשֶׁר תִּסְטוֹר
 מִלְּהַסְתַּכֵּל בְּרַעַי שֶׁל חֲבִירְךָ אִז תּוֹכֵל לַעֲשׂוֹת טוֹב.
 זֶה הַרְמוֹ גִּ"כ כֹּאן שֶׁאִמְרָה יַעֲקֹב אֲבִינוֹ לְיוֹסֵף לֵךְ נָא
 רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ. פִּי הַשְׁלִימוֹת וְהַטּוֹב אֲשֶׁר
 כֹּאחִיךָ תִּרְאֶה וְלֹא תִבְיֵשׁ בְּחֲסָרוֹ. וְאֵת שְׁלוֹם
 הַצֹּאן רְמוֹ לִיחֹד הוּיָה אֲרִנִּי בְנִימִ צ"א. נו"ן
 רְמוֹ לִי שַׁעֲרֵי בֵינָה. וְהִשְׁבִּינִי דְבַר. לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה.
 תְּחִיבֵנוּ בְּתִשׁוּבָה עַל אֲשֶׁר פָּגַמְתָּ שֶׁהִבֵּאת רַבְתָּם
 וְעָה אֵךְ טוֹב תִּרְאֶה בְּבִנֵי תְּמִיד: [
 וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם רְאוּבֵן אֵל תִּשְׁפָּכוּ דָם וְגו' לִמְעַן
 הַצִּיל אוֹתוֹ מִיָּד הַשֵּׁבִיבִי אֶל אֲבִיו. יל"ד
 כִּפִּי זֶה מֵה צָרִיךְ לוֹמַר כְּבוֹנֵת רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לִמְעַן
 הַשֵּׁבִיבִי אֶל אֲבִיו הֵלֵךְ הַעִיקָה הָיָה לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ
 אֲחִיו לְבַל יִשְׁפָּכוּ דָם וְמֵה נִי"מ מֵה שֶׁהָיָה אַח"כ
 בְּוִדְאֵי יִשְׁבִּינֵנו אֶל אֲבִיו. אוֹלָם לְכֹאֵר הַעֲנִיךָ זֶה
 נְקִדִּים לְפָרֵשׁ בְּתַפְלֵי יו"כ בְּוִידְיֵי אַתָּה יוֹדֵעַ רַזִּי

צִיחַ שְׂדֵה תְּחִדֵשׁ וְהָיוּ מְצַפִּים רַק עַל רוֹמַמַת כְּבוֹדוֹ
 ית"ש. וְזִ"ש גִּ"כ כֹּאן הֵלֵךְ אַחִיךָ רוֹעִים בְּשִׂכְמִם
 רִ"ת בְּרוּךְ שֶׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ. וְזִ"ש לוֹ יַעֲקֹב לֵךְ נָא
 רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ לְרֵאוֹת כְּטוֹבַתְּם וְלִהְשַׁפִּיעַ
 לָהֶם כְּעוֹדֵם בְּגוֹלוֹת. וְזִ"ש (בראשית לו, טו) וַיִּמְצְאוּ
 אִישׁ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מֵה תִּבְקֶשׁ. ר"ל מֵהוּ עֵיקַר בְּקִשְׁתְּךָ.
 כִּי עַל צַעַר גְּלוּת הַשְׁכִּינָה לְכַד אֵינְנָה צְרִיכָה
 לְרַחֲמָנוּת שְׁלֵנוּ כִּי כְּבִיכּוֹל הַשֵּׁי הוּא כֹל יָכוֹל
 לְעוֹזֵר א"ע כְּרַגְעַת כְּמִ"ש (תהלים קב, יג) וְאַתָּה ה'
 לְעוֹלָם תִּשָּׁב. רַק לְמֵה לְנִצַּח תִּשְׁכַּחְנוּ תְּעוֹבָנוּ
 לְאוֹרֵךְ יָמִים. עֵיקַר הַצַּעַר עַל אוֹרֵךְ הַגְּלוּת שֶׁאֵנוּ
 בְּנֵי רוּיִם וְסוֹחֲפִים. לִכֵּן כֹּאשֶׁר שָׁמַע יוֹסֵף דְּבָרִים
 הַלְלוּ הַשֵּׁבִיבִי לוֹ (בראשית לו, טו) אֶת אַחִי אֲנִכִי
 מִבְּקֶשׁ. פִּי טוֹבַתְּם שֶׁל בְּנֵי אֲנִי מִבְּקֶשׁ וּמְצַפָּה
 לְרֵאוֹת כְּטוֹבַתְּם וְיִשׁוּעַתְּם לְנִצַּח. וְלְעוֹרֵר רַחֲמִים
 עֲלֵיהֶם:
 אֲלִי לֵךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן
 וְגו'. הִדְגָּה מְצִינֵנו צְדִיקִים גְּדוֹלִים וְטוֹבִים אֲשֶׁר
 מְעוֹלָם הֵמָּה שֶׁלֹּא כּוֹוֵנו כֹּל יְמֵיהֶם רַק עַל רוֹמַמַת
 כְּבוֹדוֹ ית"ש וְלֹא שָׁתוּ אֶת לִבְבָם לְטוֹבַת עוֹהֲלֵנוּ
 לְהַשְׁפִּיעַ לְדוֹרֵם כְּמִ"ש בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא כְּנִ"ל. וְכֵן
 הָיָה עֲנִיךְ נָרַב וְאַבְיָהוּא כְּתִיב (ויקרא טו, א) בְּקִרְבַּתְּם
 לְפָנַי ה' וַיִּמּוֹתוּ. וּמִפְּנֵי כִּי כֹל עֲבוֹדַתְּם הָיָה רַק עַל
 כְּבוֹדוֹ ית"ש כְּנִ"ל. לִכֵּן לֹא הָיָה לָהֶם הִנְהַגְהָה כּוֹזֵה
 הָעוֹלָם. וְכֵן הָיָה עֲנִיךְ עַר וְאוֹנֵן שֶׁהָיוּ נִשְׁמוֹת
 גְּבוּהִים מֵאֵד כְּנוֹדֵעַ. וְחֲטָאוּ כּוֹזֵה שֶׁלֹּא חֲשָׁבוּ
 כְּטוֹבַת אַחֵיהֶם בְּעוֹהֲלֵנוּ כְּמִ"ש (בראשית לה, ט)
 לְבַלְתִּי נָתַן זֶדַע לְאַחֵיו. זֶדַע הוּא כְּחִי הָאוֹר זְרוּעַ
 לְצַדִּיק לְהַצְמִיחַ בְּקִרְבֵי יִשְׂרָאֵל יִרְאֵת שָׁמַיִם
 וְהַשְׁפַּעוֹת טוֹבוֹת לִכֵּן לֹא הוֹטֵב בְּעֵינָי ה' כִּי רוֹצֵה
 ה' בְּעַמּוֹ וּמְרַבָּה לְהַטִּיב לָהֶם וּבְטוֹבֵם נִתְגַּדַּל
 וְנִתְקַדַּשׁ שְׁמוֹ ית' בְּעוֹלָם וְהֵנָּה כֵּן יוֹסֵף הַצְדִּיק
 מִתְחַלֵּה לֹא שָׁת לְכּוֹ רַק לְקַנָּא אֶת קְנֵאת ה' צְבֵאוֹת
 עַל גְּדוֹלַת הַבוֹרָא לְכַד לִכֵּן וַיִּבֵּא יוֹסֵף אֶת דְּבָרָם
 רַעָה אֶל אֲבִיהֶם (שם לו, ב). כִּי הַעֲבִירָה הַקְּטָנָה
 שֶׁנִּרְאָה לוֹ מֵהֶם הָיָה גְדוֹל בְּעֵינָיו מֵאֵד וְקָנָא הוּא
 הַשִּׁי"ת לִכֵּן כְּתִיב (שם ד) וַיִּשְׁנֹאוּ אוֹתוֹ וְלֹא יָכֹלוּ
 דְּבַר לְשַׁלּוֹם. פִּי לֹא יָכֹלוּ לְהִתְנַהֵג כְּמִדְתּוֹ. דְּבַר
 לְשׁוֹן הִנְהַגָּה. כִּי לֹא הוֹטֵב בְּעֵינָיהֶם מֵה שֶׁלֹּא

הַעֲנִיךָ הָיָה גַּם בְּמִשְׁרַעֲיָה שֶׁאִמְרָ (רְבִירִים א, יא)
 יוֹסֵף ה' עֲלֵיכֶם וְגו'. פִּי כְּחִי יוֹסֵף הוּא צְדִיק הַדּוֹר
 יִהְיֶה עִמָּכֶם. וְעִי"ז יִבְרַךְ אֶתְכֶם כֹּאשֶׁר דְּבַר לָכֶם
 בְּשַׁעַת מִ"ת:

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֵלֵךְ אַחִיךָ רוֹעִים בְּשִׂכְמִם
 וְגו' לֵךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ וְגו'. יֵשׁ
 לְהַמְשִׁיךְ הַכְּתוּבִים הַנְּיִל בְּדֶרֶךְ רְמוֹ. עַפ"י הַגְּמָרָא
 (בְּרִכּוֹת ג, א). אִמְרָ ר' יוֹסֵי פַעַם אַחַת כּוֹ וְנִכְנַסְתִּי
 לְחוֹרְבָה אַחַת מִחוֹרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהַתְּפִילָה בָּא
 אֲלֵיהֶו כּוֹ וְשָׁמַר לִי עַל הַפְּתָח כּוֹ וְאִמְרָ לִי בְנֵי
 מִפְּנֵי מֵה נִכְנַסְתָּ לְחוֹרְבָה זֶה אִמְרָתִי לוֹ לְהַתְּפִילָה
 וְאִמְרָ לִי הָיָה לֵךְ לְהַתְּפִילָה בְּדֶרֶךְ. יְבוֹאֵר עַפ"י מֵה
 שֶׁמְצִינֵנו בְּסַפְרִים פִּי עַל הַמֵּאמֵר בְּפָרְקֵי אֲבוֹת (אֲבוֹת
 ב, א) דַּע מֵה לְמַעֲלָה מִמֶּךָ. פִּי לְפִי גוֹדֵל הַצַּעַר
 שֶׁהָאָדָם יֵשׁ לוֹ בְּדוּחַק וּבְצַעַר יֵשׁ לְהַתְּבוֹנֵן מֵה
 שֶׁנוֹגַע לְמַעֲלָה בְּכַפְלֵי כַפְלֵים בְּצַעַר גְּלוּת הַשְׁכִּינָה
 מְכִיכּוֹל עַמּוֹ אֲנִכִי בְּצַרָה (תהלים צא, טו). וְזֶה דַּע מֵה
 לְמַעֲלָה מִמֶּךָ מִן הַצַּעַר שֶׁלֵךְ תִּדַּע הַצַּעַר שֶׁלְמַעֲלָה
 כְּבִיכּוֹל. לִכֵּן הָיוּ כְּמֵה צְרִיקִים אֲשֶׁר לֹא הִסְתַּכְּלוּ
 כֹּלל עַל דוּחַק וּצַעַר שֶׁל בְּנֵי רַק עַל כִּלְלוֹת צַעַר
 הַשְׁכִּינָה וְכֹל יְמֵיהֶם רַק זֹאת הֵם מְצַפִּים וּמִיחִלִּים
 עַל גְּדוֹלוֹת הַבוֹרָא כִּי"ה בְּקֵנֵאת ה' צְבֵאוֹת כְּמִ"ש
 בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא ע"ה (מלא"י יט, י) קָנָא קְנֵאתִי וְגו'.
 אֲכֵן בְּדוֹר שֶׁלֹּא אַחֲרָיו יוֹנֵה בֵן אֲמִיתִי שֶׁהָיָה תְּלַמִּידוֹ
 שֶׁל אֲלֵיהֶו לֹא רָצָה לְלַכֵּת בְּשִׁלְחוֹת הַנְּבוּאָה אֶל
 נִינּוּה. שֶׁלֹּא יִהְיֶה חַ"ו קְטָרוֹג עַל בְּנֵי כִידוּעַ. כִּי
 בְּאִמַת לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכַּח אוֹר הַצִּלְחַת הַצְדִּיק רַק
 כֹּאשֶׁר יִסְתַּכֵּל גִּ"כ עַל טוֹבַת בְּנֵי לְעוֹרֵר עֲלֵיהֶם
 רַחֲמִים וְחֲסָדִים וְלִהְצַטֵּעַ בְּצַרְתָּם. וְעִי"ן עֵינֵי יַעֲקֹב
 בְּהַכּוֹת בְּפִי הַגְּמ' אַר"י פַעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי
 לְחוֹרְבָה אַחַת מִחוֹרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם. פִּי מִחֲשַׁבְתּוֹ
 הָיָה לְהַצְטַעַר בְּצַעַר גְּלוּת הַשְׁכִּינָה זֶה חוֹרְבוֹת
 יְרוּשָׁלַיִם. וְכֹא אֲלֵיהֶו וְשָׁמַר עַל הַפְּתָח. אִמְרָ לוֹ הָיָה
 לֵךְ לְהַתְּפִילָה בְּדֶרֶךְ. פִּי בְּעוֹד שֶׁהֵם הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ
 שֶׁהֵם בְּגוֹלוֹת לְהַתְּפִילָה עֲלֵיהֶם לְהַשְׁפִּיעַ לָהֶם לֵל טוֹב
 הַלְצִילֵם מִעַנְיִים וּמְרוֹדֵם זֶה הַרְמוֹ בְּפִי הַנְּיִל בְּאַחֵי
 יוֹסֵף (בראשית לו, ז) וְהִנֵּה אֲנִיחֵנו מֵאַלְמִים אֲלוֹמִים
 בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה. פִּי שֶׁהָיוּ מְצַטַּעְרִים בְּצַעַר גְּלוּת
 הַשְׁכִּינָה וְעַל חוֹרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם דְּכְתִיב (יְרֵמִיָּהוּ כו, יח)